

MAGYAR
KÖNYV-SZEMLE.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK

KÖZLÖNYE.

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

SCHÖNHERR GYULA.

II. K Ö T E T.

III. F Ü Z E T.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA

1894.

TARTALOM.

	Lap
Acsády Ignác. Könyvek régi összeírásokban	209
Ferencci Zoltán. Modern könyvtárak szervezéséről	222
Gróf Apponyi Sándor. Maximilianus Transylvanus származása	244
Horváth Ignác. A Magyar Nemzeti Múzeumi könyvtár ősnymtatványainak jegyzéke. (<i>Negyedik közlemény.</i>)	250
Tárca. Évnegyedes jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának állapotáról 1894. április 1-től június 31-ig	294
A szegedi Somogyi-könyvtár 1892/93. évi állapota. Reizner Jánostól	298
Vegyes közlemények. Változások a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában. Múzeumi könyvtári tisztviselők tanulmányúton. Nemzetközi kiállítások. (x.) Anthologia régi magyar nyelvemlékeinkből. (x.) Dévay József könyvtára. (H. S.) XVI. századi könyvtáraink történetéhez. (Közli: <i>Köszeghy Sándor.</i>) Adalék Köleséri Sámuel életéhez. (Közli: <i>Szilágyi Sándor.</i>) Róma nyilvános könyvtárai az ó- és középkorban. (K. B.) Könyvkereskedők Lapja. Német tudós a magyar irodalomtörténetről	301

A Magyar Könyv-Szemle régi folyamából két teljes példány (I—XVI. kötet) 25 frtjával, a II—XVI. kötetek egyenként 2 frton, együtt 20 frton bocsátatnak előfizetőink rendelkezésére. Megrendelések a Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához intézendők, mely az összeg előzetes beküldése esetén a megrendelt példányokat bérmentesen küldi meg.

A Magyar Könyv-Szemle

előfizetési díját aug. 31-ig beküldték:

Az 1892/3. évi folyamra:

Gróf Apponyi Sándor, Lengyel. Jankovics Béla, Budapest. Zoványi Jenő, Tisza-Földvár.

Az 1894. évi folyamra:

Acsády Ignác, Budapest. Gróf Apponyi Sándor, Lengyel. Grill Károly, Budapest. Jankovics Béla, Budapest. Kende S., Bécs. Révay Leó, Budapest (2 pld.) Révész Kálmán, Kassa. Szalay László, Bécs. Zoványi Jenő, Tisza-Földvár.

KÖNYVEK RÉGI ÖSSZEÍRÁSOKBAN.

ACSÁDY IGNÁCZTÓL.

A panasz, hogy a magyar ember nem szívesen vásárol könyvet, csaknem olyan régi, mint maga a nyomtatott magyar könyv s a XVI. század óta napjainkig folytonosan visszhangzik irodalmunkban. Mindazonáltal, mikor néhány évvel ezelőtt az első magyar hivatalos könyvtárstatisztika elkészült, magyar földön a könyvek és magánkönyvtárak olyan nagy mennyisége állapítottatott meg, minőt senki sem remélt s mely arra vall, hogy a magyar nép e tekintetben aligha marad el Európa számos művelt nemzete mögött, sőt némelyiken határozottan túlesz a birtokában levő könyvek száma tekintetében.

Történeti tanulmányaim közben azt a tapasztalást tettem, hogy a könyv már a XVI. század folyamán nagyobb hódításokat tett hazánkban, szélesebb rétegekben örvendett elterjedésnek, mint az egykorúak panaszai után hinni jogunk lenne. Földrészünk szellemi mozgalmainak nagy hullámcsapásai tudvalevőleg Magyarországra is áthatottak s itt is erős vajadásokat idéztek elő. A humanizmus és a reformáció s a velük járó nagy szellemi átalakulás, az egész életfelfogás és világnézet megváltozása nálunk sem következett volna be a sajtónak mindenhová eljutó termékei nélkül. A könyv volt az új eszmék és tanok leghathatósabb terjesztője, mely utat tört magának a társadalom mindazon rétegeibe, melyek a maguk idejében az úgynevezett intelligenzia körébe voltak sorolhatók. A papok nem voltak többé a tudomány és műveltség kizárólagos birtokosai és őrei. A sajtó a műveltség általánosítását, a világiak közötti elterjedését akkor talán még nagyobb mértékben mozdította elő, mint az iskola és sok jel arra vall, hogy a mohácsi vész századában már elég élénk volt az érdeklődés a magyar értelmiség minden rétegében a könyvek iránt, melyek jobban el voltak nálunk is

terjedve, mint eddig hinni szoktuk. Bibliografusaink kutatásai már kiderítették, hogy a régi időkben is volt hazánkban elég nagy számmal könyvgyűjtő, s voltak könyvtáraik nem csupán a gazdagabb egyháziaknak s főuraknak, hanem az uralkodó társadalom alsóbb rétegeinek is.

Levéltári kutatásaim közben ez a tény még inkább megerősítést nyert. E kutatásaim nem specziálisan könyvészeti szempontokból, hanem általában a régi magyar szellemi és anyagi kultúra megismerése céljából folytak. De azért bibliografiai anyagot is hoztak fölszínre, melyet az alantiakban akarok a szaktudomány-nak bemutatni, hogy azt, a mennyiben alkalmasnak találja, a saját feladatainak megfelelően értékesíthesse. Én magam bibliografus nem vagyok. Engem nem az egyes könyvek maguk érdekeltek, hanem inkább azon általános kérdés: el volt-e a könyv terjedve s vele ki volt-e fejlődve az olvasás szükséglete nálunk a multban is, s mit olvastak, minő szellemi eledellel táplálkoztak a rég letűnt magyar emberöltők? E szempontból kutatom a XVI. és XVII. századi emlékeket. Általános tájékozást keresek bennök a magyar polgárosodásról s a mennyiben az a könyvekkel összefügg, mindinkább azon benyomást meritem, hogy, mint ma, akképen kétháromszáz esztendővel ezelőtt is eléggé ki volt már az olvasás kedv hazánkban fejlődve.

A könyvtermelés maga a belföldön még szerény volt, de annál nagyobb arányokat öltött a könyvbehozatal, mit teljesen megkönnyített azon körülmény, hogy a latin lévén a nemzetközi irodalmi nyelv, az európai könyvpiacz minden terméke utat talált hazánkba. Magyarország csakugyan már akkor számot tevő könyvfogyasztó országnak mutatkozik; az idegen termékeket, az általános, az európai műveltség alkotásait és terjesztőit itthon, a legkülönbözőbb társadalmi rétegekben megtaláljuk. Ez állításom igazolására óhajtom ismertetni azon bibliografiai anyagot, melyet különféle régi összeírásokban és okiratokban följegyezve találtam s mely általánosságban is érdemes a közzétételre, mert kiegészítő vonásokat nyújt a régi Magyarország művelődésének képéhez.

1553-ban Nagybányán *Szentgyörgyi Péter deák* hagyatékát irták össze.¹ Sok mindenféle tárgy közt az összeírás említi *«libri*

¹ Országos Levéltár. Urbaria et Conscriptioes, 99. fasc. 28. szám.

numero 35., de e könyvek címéről vagy tartalmáról semmiféle fölvilágosítást nem ad.

1568. január 1-én Nagy-Szombatban összeírták *Oláh Miklós*, a holtbeteg esztergomi érsek ingóságait.¹ Művelődéstörténeti szempontból az egész összeírás fölötte érdekes. Ugyanazon szekrényben, melyben a keresztek, egyházi szerek, öltönyök voltak, említve van: *libri quinque ceremoniarum, ex quibus Radecius exceptit unum breviarium, dicens esse suum.* Egy más helyen ez van: *Libri diversi magni et parvi 44. Ex his accepit dominus Nicolaus Olah chazar bibliam Germanicam.*

Ez adatok kiegészítik azon közleményt, mely e folyóirat egy régibb évfolyamában Oláh érsek könyveiről megjelent.

1574-ben összeírták *Pioppius Dénes* modrusi püspök könyvtárát. A püspök Kassán vagy mindenesetre Felső-Magyarországban halt meg, mert könyvtárát, mint hagyatéka egy részét, a szepesi kamara hivatalból iratta össze.² Ezen összeírás a következő öt csoport szerint történt:

1. *Libri theologici in folio*; fel van sorolva 29 munka, mindegyik több kötetből. Itt vannak a biblia, Chrysostomus, Beda, Szent-Ágoston, Athanasius, Origenes, Aquinoi Szent-Tamás, Luther műveinek több kötete.

2. *Libri catholici in quarto*; fel van sorolva 16 munka, a többek közt egy héber grammatika.

3. *Libri in octavo*; fel van sorolva 14 munka, közülök néhány hittudomány és egy pár régi klasszikus.

4. *Libri philosophici et historici in folio*; e csoport 48 munkából áll. Sok a klasszikus és történeti munka. Itt találhatók Calepinus, Plinius, Chronica Polonorum Cromertől, Cosmographia Münsteri, Plato latinul, Plutarchus latinul, Aeneas Sylvius, Bonfinius, egy görög-latin szótár, Schleidan, Sallustius, Tacitus, Opera astrologia Iulii Pharmicii, Aristoteles Topikája, Seneca tragédiái.

5. *Theologica*; ez a csoport 35 munkából áll. E könyvtárból a szepesi kamara pro usu meg akarta magának tartani a

¹ U. ott, 75. f. 32. sz.

² Catalogus librorum quondam rev. dmni Dionisii Pioppii eppi Modrusiensis. A M. Nemz. Múzeum kéziratára, Fol. Lat. 903.

29
16
14
48
35
142

következő munkákat: *Theatrum vitae humanae*, Bonfinius, Sleidanus, Calepinus, Iosephus, *Exempla virtutum et vitiorum*, Chron. Polonorum Cromeri, *Plato latine*, *Hist. Italicae*, *Vita Caesarum Taciti*, *Iurisdictio imperialis*, Herodotus, Aeneas Sylvius de concilio Basiliensi, *Commentaria in Sotinum*, *Philonis opera* és *Opera Senecae*. A kamara az összeírást kétségkívül Bécsbe, az udvari kamarához küldte föl s tőle várta az intézkedést a könyvek sorsára nézve. Hogy megkapta-e az engedélyt a felsorolt munkák megtartására s így megvetette-e már ez időben egy kamarai kézi könyvtárnak alapját, mire e könyveket kétségkívül használni óhajtott, annak nyomát nem találtam. A szepesi kamara XVI. századi iratai egyáltalán nem említik, hogy e fontos pénzügyi főhatóságnak ez időben már könyvtára lett volna.

1607. augusztus 11-én Kerekes János összeírta azon könyveket, melyeket *Kutassy János* érsek hagyatékából Gosztonyi Pál a pozsonyi kamara beleegyezésével kiválasztott és magához vett.¹ Ez elvitt könyvek jegyzéke így hangzik:

1. *Libri in folio*:

11. *Quarta pars summae Antonii archiepiscopi Florentini.*
12. *Secunda pars super secundo decretalium abbatis Siculi.*
13. *Eiusdem pars tertia super secundo decretalium.*
14. *Decretales cum summariis suis et textuum dimissionibus, ac etiam rubricarum continuationibus*
15. *Glossa Salamonis episcopi Constantiensis.*
16. *Eusebii historia ecclesiastica.*
- 19—31. *Libri 13, admodum vetusti manuscripti, nullo plane titulo insigniti.*
33. *Beati Hieronymi praesbyteri tractatus in novum testamentum manuscriptus.*
39. *Missale divinorum officiorum almae ecclesie Strigoniensis.*
40. *Epitome omnium operum divi Aurelii Augustini Hipponensis episcopi.*
41. *Concordantia bibliorum utriusque testamenti, veteris et novi, nova et integra.*

¹ Orsz. Ltár, Urb. et Conscr. 101. f. 11. sz.

42—44. Tres libri, primam, secundam et tertiam partem summae theologiae sancti Thomae Aquinatis continentes, in alba membrana ligati.

52. Martyrologium Romanum, Venetii, anno 1587. impressum.

54. Apologeticum ad Germanos pro religionis pace atque solida ecclesiarum in vero Christi Iesu evangelio concordia, auctore d. Wilhelmo Damasi Lindano.

55. Liber de vitis, sectis et dogmatibus omnium haereticorum per Gabrielem Prateolum.

56. *Chronica Hungarica magistri Ioannis de Thurócz.*

57. Selectissimarum orationum et consultationum *de bello Turcico* variorum et diversorum auctorum.

58. Epistolae tres ad doctorem Ioannem Pappum theologum Lutheranum, auctore d. Ioanne Pistorio.

59. Replicatio *Hungarico idiomate facta Andreae quondam Monoszlai* eppi Weszprimiensis ad obiectiones Nicolai Gyarmati de invocatione et veneratione sanctorum.

63. Christophori Varsenicii *orationes Turcicae* quatuordecim.

2. Libri in octavo:

66. *Ordo et ritus ecclesiae Strigoniensis*, quibus parochi et alii animarum pastores in ecclesiis suis uti debent.

67. Enarrationes in euangelium secundum Ioannem per fratrem Ioannem Ferum.

69. Commentarii Victoris Antiocheni in Marcum et Diti Bostrorum episcopi in euangelium Lucae commentarii.

70. *Ordinarius Strigoniensis.*

1670. december 13-án Árva várában, mely akkor a császáriak kezébe került, az elhunyt *gróf Thököly István* ingóit irták össze.¹ Könyvtár a várban, úgy látszik, nem volt; de volt egy nagyobb éremgyűjtemény, mely 150 darabból állott. A sok mindenféle ágyú és lőszer s más tárgy felsorolása közt mégis találunk egy tételt: *item libri historici nr. 4.* Valami szellemi táplálék mégis volt tehát a várban ezen időben is, midőn tulajdonosa, a ki mint hatalmas evő-ivó országos hírre vergődött, tivornyáiról tette azt hirhedtté. Egyébiránt lehet, hogy volt a várban

¹ U. ott, 101. f. 62. sz.

könyvtár is, mely azonban külön iratott össze. A Thökölyek egészben véve olvasott emberek voltak s István gróf kitünő nevelésben részesítette fiát, a későbbi kurucz királyt, ki sokat olvasott, s naplóiban igazi irodalmi emléket állított magának.

1671. február 11—14-ik napjain *gróf Nádasdy Ferencz*, a hűtlenségi perbe fogott országbíró pottendorfi kastélyának ingóságait írták össze.¹ Korának e magyar Krózsusa ezen nem magyar területen levő palotáját, mint az összeírás mutatja, valóságos kis múzeummá tette, megrakva azt mindenféle műkincsel, értéktárggyal, a szobrászat és festészet sokféle alkotásaival. A nagyterjedelmű összeírás e kincseket részletesen felsorolja s egy helyen említi, hogy: *in reliquis vero cistulis partim literae, partim libelli et potiori parte precatorii sunt reperti et bibliothecam translati*, literae vero ad alia literalia instrumenta sunt sequestrata. Gróf Nádasdynak, ki maga szintén foglalkozott irodalommal s egész tudós hírében állt, e kastélyában is volt tehát könyvtára, még pedig, mint az idézett megjegyzés mutatja, valóságos, vagyis külön e célra szolgáló helyiséggel ellátott könyvtára. Az is kétségtelen, hogy e könyvtárt összeírták, de az összeírás eddigi kutatásaimban, sajnos, még nem jutott kezeimhez.

Hogy Murány vára *gróf Wesselényi Ferencz* nádor és neje *Széchy Mária* idején valósággal egy kis irodalmi központ volt, az ismeretes. Ott tartózkodott, hosszabb ideig ott élt maga Gyöngyössy István, a költő; bizonyos továbbá, hogy a nádor és neje egyaránt irodalmilag művelt emberek voltak, sokat olvastak, költésükhöz különböző magyar munkák jelentek meg, és könyvet is sokat vásároltak. Azon összeírásokban, melyek az özvegy nádornét 1670-ben sújtó katasztrófák után s a jószágelkobzások folytán készültek, sokszor említik a várban levő könyvtárt. Így például 1672-ben a szepesi kamara Török Ferencz rimaszombati harminczadost Murányba küldte «azon portékának inventálására, melyek comendant Vindisgracz úr ő nga inspectiója alatt volnának». E leltár márczius 15-én készült el² s sok érdekesen kívül említi: «*egy ládában sok számu könyvek*», de sajnos, további felvilágosítást nem ad róluk.

¹ U. ott, 160. f. 4. sz.

² U. ott, 41. f. 6. sz.

Ugyanazon év nyarán lessenyei Nagy Ferencz, az akkor már fogságban levő nádorné megbizottja, ki ama kor eseményeiben különben is fontos szerepet vitt, jelent meg Murányban, hogy összeírja, átvegye s Pozsonyba szállítsa azon ingóságokat, melyeket a kincstár visszaadott a nádornénak. Július 1-én érkezett Murányba s 3-án indult el a szállítmánynyal, melynek leltárában¹ csak egyetlen könyv: Liber articulorum regni említettik. Egy helyen, azonban következő megjegyzés van a Széchy Mária által régebben a besztercebányai jezsuitáknál elhelyezett ingókról: Variis literis impleti sunt *septemdecim sacci*, quae deportari, non poterant propter pluvium. Si Viennam reddero et excelsae camerae ita visum fuerit, curabo eadem deveshi ad Nyitraszeg et ipse registrabo.

E tizenhét zsák kétségkívül Széchy Mária magánlevelezését, különösen a férjével való levelezést tartalmazhatta s ez lehet oka annak, hogy Wesselényi Ferencznek sok ezernyi fenmaradt levele közt eddig egy sem került olyan elő, mely nevéhez lenne intézve. Épen úgy nem ismeretes eddig olyan levél, melyet Széchy Mária írt férjének, pedig férj és feleség gyakran voltak távol s megbizonyíthatólag élénk levelezésben álltak. Ezek a levelek kerülhettek a besztercebányai jezsuitákhoz, kiknél Széchy Mária még 1670-ben ingóinak egy részét elrejtette, hogy az elkobzástól megmentse őket. De utóbb a kincstár mégis kinyomozta az ingókat s velök a levelezést is. Hogy a levelekkel azután mi történt, elvitte s hová tette őket Nagy Ferencz, annak további nyomát nem találtam.

1673. január 23-án a szepesi kamara kiküldöttjei megjelentek Eperjesen s összeírták *Keczer Menyhért* ottani házának ingóságait. Keczer szintén élénk részt vett kora eseményeiben, s legújabbán megjelent naplója sokoldalú irodalmi műveltségéről tesz tanúságot. Eperjesi házában könyvtára is volt, mely összeíratott ugyan, de ez összeírás még nem jutott kezeimhez. Az ingóságairól fölvetett leltár² azonban ezt mondja: *libris in listis quam plurimis antea quoque registratis.*

1673. augusztus 4-én lefoglalták *Thököly Zsigmondnak*

¹ U. ott, 161. f. 2. sz.

² U. ott, 42. f. 77. sz.

Késmárk városában levő javait. A városban levő ház földszinti és emeleti helyiségeiben számos ládába össze-vissza voltak a legkülönbözőbb ingók elrakva. Így például az összeírás¹ az egyik ládában női ruhák, szőnyegek stb. után a következő könyveket sorolja fel:

Liber rerum Hungaricarum variorum aauthorum.

Item Istvánffy.

Tertius vero Postila Hungarica.

Egy másik ládában (cista rubra octava mediocris) ismét voltak könyvek és pedig:

Chronica Turcicum.

Flores poetarum.

Orationes dominicales nro. 3.

Item Petri Bulli de bello Schwetico nro. 1.

Ezután 7 font gyömbér, 8 font bors s újra 2 könyv következik, még pedig:

Iulii Caesaris rerum gestarum nro. 1.

Liber medula iuridica nro. 1.

Ezek a könyvek, úgy látszik, töredékei voltak egy nagyobb gyűjteménynek, mely a zavaros viszonyok közt elkallódott.

1687. márczius 6-án a szepesi kamara összeíratta *Zimmermann Zsigmond* eperjesi nagykereskedő zár alá vetett vagyonát. Ez a Zimmermann kora történetének egyik érdekes egyénisége, még pedig több tekintetben. Először is azért, mert olyan üzlet tulajdonosa volt, mely már nemzedékek óta virágzott Eperjesen s valóságos nemzetközi jelentőségre tett szert. Nemcsak külföldi iparcikkeket hozott be, hanem a hazai, különösen a hódolt-ság területén levő ipar czikkeit, az úgynevezett török árúkat is fölvette üzleti körébe. Másodszor meg azért, mert családja magyar nemességet nyert, maga Zsigmond pedig kitünő nevelésben részesült, Thököly Imrével s a felvidék úri családjainak több más sarjával egy időben tanult az eperjesi kollégiumban, később egy Keczer-leányt vett feleségül s így műveltség, vagyon és társadalmi összeköttetések tekintetében magasan kiemelkedett a hazai kereskedők köréből. De nemcsak élete, hanem halála is kiemeli őt e körből. Személyes és üzleti összeköttetései folytán ő is gyanuba

¹ U. ott, 145. f. 15. sz.

keveredett s Caraffa, az eperjesi hóhér ot is mészárszékre kudlte. 1687. márczius 3-án, férfi kora delén, mint a magyarság és a protestantizmus vértanuja, vérpadon fejezte be életét.

Közvetlenül kivégzése után vette kezdetét minden ingó és ingatlan vagyonának leltározása, míg a zár alá helyezés nyomban elfogatásakor megtörtént. Márczius 6-án kelt az ingóságokról, ápril 3-án az ingatlanokról készített leltár és becsu,¹ melyek nagyon értékesek, mert jellemző világot vetnek az eperjesi patricius — vagyon, műveltség és társadalmi állás igazi patriciussa tették Zimmermannt — háztartására és maganviszonyaira. Csak háza négy volt Zimmermannak Eperjesen s azok értékét 8500 frtra, akkor igen nagy összegre becsülték, ámbár az ilyen becsuk mindig iranyzatosan készültek s az igazi értéknél jóval csekelyebbre tették a lefoglalt javak értékét. A négy ház közül az egyiknek becsuje 5000 frt volt; az kétségkivül a családi ház, melyben hires üzlete és magánlakása volt. Ezenkivul Eperjesen még egy majorja volt, egy kertje s a hegyen is egy nagy kertje, mely utobbit magát 216 frtra becsülték, míg a másik kert 60, a major 200 frtra becsültetett.

Mindezt csak azért említem, mert Zimmermannak a lefoglalás után a szepesi kamarához került s ma az országos levéltárban őrzött üzleti fokonyverol megjelent modern ismertetés (Századok, 1881.) passzívnak tünteti föl az eperjesi nagykereskedő vagyoni állapotát. Ez azon tevedesek egyiké, melyekben a jelzett ismertetés egyáltalán bovelkedik. Zimmermannt a vagyona elkobzasakor készült leltárak és összeirások gazdag embernek mutatják, ki annak megfelelően úri háztartást s előkelő társadalmi szerepet vitt. Tobbiszoros házi úr volt s az a ház, melyben lakott, becsujet tekintve a város legdrágább maganhazai közé tartozott. Lakásának berendezése és butorzata szintén az előkelő patricius vagyonossagat bizonyítja. Gazdag ruhatára, melyben volt egy magyar diszoltony is, ugyanerre vall. Noha a leltárban csak az ingók egy része szerepel, s a becsérték igazán potom árra van téve, az ingók becsuje 406 frt 73 drt tesz, mi kétségtelen bizonyítéka a lakás úri, költséges berendezésének.

E lakás egyik dísze és kincse azonban a sok könyv volt,

¹ U. ott, 120. f. 12. és 13. sz.

melyek gyűjteménye teljesen megérdemli a könyvtár nevet s a maga korában hazánk magánkönyvtárai sorában kétségkívül előkelő helyet foglalt el. Gazdag és sokoldalú volt, s ezzel tulajdonosának műveltségéről tesz ékesszóló bizonyosságot. Maga az összeírás három főcsoportra osztja a Zimmermann lakásán talált könyveket.

Az első csoport a tulajdonképeni könyvtár s itt a leltár 209 munkát, illetve szerzőt sorol föl, de az egyes munkák kötetszámának említése nélkül. Van a könyvek e csoportjában a kor műveltségének általánosabb jellegéhez képest mindenféle munka: hittudományi, jogi, orvosi, katonai, történelmi, bölcsészeti, természettudományi stb. Hogy az ó-kor klasszikusai sem hiányoznak belőle, az természetes. Magyar tárgyúak, vagy más tekintetben említést érdemelnek e csoportból:

Verböczy, Tripartitum *germanice*.

Articuli Posonienses.

Eperjesiensis relatio *manuscripta* de regimine.

Calepinus.

Bonfinius de rebus Hungaricis.

Biblia vetustissima Germanica cum spintris argenteis Catholica

Arudii opera theologica ibidem cum spintris argenteis.

Tripartitum Hungaricum.

Kithonicii opusculum.

Ortelii chronicum Hungaricum.

Grotius, De iure belli et pacis.

Mercurius Europaeus.

Tripartitum opus Verböczii *Latino-Hungaricum*.

Acta Soproniensia dietalia anno 1681.

De imminente periculo Turcico.

Mathematicum *manuscriptum*.

Dictionarium Italico-Germanicum.

Grammatica Gallica.

Comenii Ianua Latinitatis.

Fröhlichii Geographia.

Lipsii Politica *Hungarice*.

Lipsii Politica latine.

Dictionarium Gallico-Latino-Germanicum.

Mácskivallus, De republica.

Liber precum argenteis fibulis ornatus.

Ordines tempore pestis.

Forma et ratio gubernandi academias *manuscriptus*.

Liber medicamentorum *manuscriptus* germanice.

A tulajdonképeni könyvtár legeslegnagyobb része latin, de elég sok benne a német nyelvű munka, míg magyar csak kettő van benne, Verbőczy és Lipsius, de mindkettő a latin eredetivel egyetemben. Érdekes, hogy van a könyvtárban francia nyelvtan és szótár, sőt olasz szótár is, a mi arra vall, hogy Zimmermann e nyelvekkel foglalkozott, sőt mint alantabb látni fogjuk, volt angol nyelvtana s így mindenestre sokféle nyelvismeretei lehettek.

Az összeírt könyvek második csoportjába soroztattak a Libri potissime haeretici ibidem reperti. Itt a leltár további 59 munkát sorol föl, melyek azonban egyáltalán nem mind egyházi vagy vallásos tartalmúak. A főbbek:

Ditrichs Summaria, Kinderpostill dicta germanice.

Postilla Germanica Lutherana.

Liber fortunae pro lusu *gallice*.

Postilla alia Lutherana.

Biblia maiusculi voluminis.

Regii dialogus germanice.

Corvini Fons Latinitatis.

Mengii conciones.

Craidii conciones.

Hermannii conciones.

Ursini conciones.

Logica *manuscripta*.

Historia Augustanae confessionis.

Arithmetica Bernii.

Testamentum novum Graeco-Latinum.

Comedia Eperjesiensis. 1651.

Flemingius germanice.

Epitheta poetica.

Opitzii Poemata germanice.

Institutiones oratoricae.

Parnave discursus *Italicae*.

Lipsii politicae opusculum.

Rhetorica *manuscripta*.

Prosodia.

Grammatica *Gallica*.

Proverbia.

Grammatica *Italica*.

Medullae Latinitatis *ungarice* et latine.

Psalterium Davidicum *polonice*.

Cancionale.

Ebben a csoportban, melyben szintén a latin nyelvű munkák teszik a többséget, a német, francia és olasz munkák mellett egy lengyel is szerepel, míg a magyar ismét csak egy munkával, még pedig megint magyar-latinnal fordul elő benne.

Végül a könyvek harmadik csoportjáról a leltár ezt mondja: *insuper inferius specificati libri in duabus cistis reperti sunt, s itt 138 munka vagy író említettik. Itt is a legtöbb a latin munka, magyar pedig egyáltalában nincs, míg a francia és olasz nyelv már nem csupán nyelvtannal vagy szótárral, hanem egész munkákkal szerepel s a többek közt megvan Ariosto világhírű költeménye, az Örjögő Lóránt, sőt van egy angol nyelvtan is. E harmadik csoport három negyed részében orvosi művekből áll. Említést érdemelnek e csoportból:*

Kekermannii logica.

Galileus de sistemate mundi.

Vitruvii architectura.

Dictionarium *Italicum*.

De disenteria tractatus *Gallicus*.

Galilaei sidericus numerus.

Kircherus de peste.

Homerus.

Lexicon Graeco-Latinum.

Breviarium *Anglicae* linguae.

Hermetis Trismegisti opera.

Artis auriferae tomi.

Dulcis schola *Italica*.

Orlando Furioso *italice*.

Zimmermann összes könyveinek száma a leltár szerint 406 munkát tett s a mint nagy számuk a tulajdonos vagyonosságára, akként összeállításuk az ő sokoldalú műveltségére, nyelvismereteire, a tudomány minden ága iránti érdeklődésére vet világot

s így érdekes adalékot nyújt az egész korszak kulturállapotainak ismeretéhez.

Valamint ő, akképen mindazok, a kiknek könyveiről föntebb megemlékeztem, nem tartoztak az úgynevezett czéhbeli írók vagy tudósok sorába. Nem azért vásároltak könyvet, mert élethivatásuk kötelességei, pályájuk feladatai szükségessé tették nekik az irodalom termékeinek ismeretét. Még kevésbbé szabad őket afféle könyvmolyoknak tartani, kik a külvilág elől föliánsaik közé menekülnek. Mindnyájan csak azért szereztek könyvet, hogy olvassák azokat, hogy szellemüket foglalkoztassák s belőlük lelki élvezetet s általános műveltséget merítsenek. Nem állandó foglalkozásuk volt a könyvekkel való foglalkozás. Mindnyájan olyan emberek voltak, kik csak akkor, ha sokféle társadalmi kötelességeiket teljesítették vagy napi munkájokat végezték, húzódtak vissza az élet zajából könyveik csöndes birodalmába, hogy ott szívüket, lelküket nemesítsék, tanúságokat merítsenek, a kor irodalmi áramlataival, tudományos vajudásaival megismerkedjenek.

Ők voltak a maguk korában az, a mit ma művelt olvasóközönségnek nevezünk s e közönség számából sokféle következtetést vonhatni a közműveltség általános elterjedésére. Volt nálunk olvasóközönség a XVI. és XVII. században, a háborúk és önvédelmi küzdelmek e zajos korában is elég nagy s ha a régi emlékekből egyszer mind összeböngészttük a könyvekre vonatkozó adatokat, azt hiszem, ki fog derülni, hogy azok száma, kik akkor könyvet vásároltak és kétségkivül olvastak is, a körülményekhez képest már igen tetemes volt s az uralkodó társadalom minden rétegére kiterjedt. Főurak és polgárok, papok s világiak, szegények és gazdagok élvezték a könyvnyújtotta szellemi táplálékot, s hogy e táplálék minősége is jó volt, hogy válogatosabb ízlésnek is megfelelt, azt az összeírásokban felsorolt könyvek címéből a szakember könnyen ki fogja deríthetni.

MODERN KÖNYVTÁRAK SZERVEZÉSÉRŐL.

FERENCZI ZOLTÁNTÓL.

A kolozsvári Ferencz-József-tudományegyetem központi épületében egy új könyvtári épületrész is tervben levén, e sorok írójának előterjesztésére határozattá lőn, hogy ez az épületrész a modern könyvtárépületeknek megfelelőleg ú. n. raktár-rendszer (magazin-rendszer) szerint emeltessék. Ez egyszersmind kívánatossá tette, hogy egy nagyobb külföldi útat tegyek s így történt, hogy a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr, valamint az Erdélyi Múzeum-Egylet választmányja úti segélyével 1893 őszén, midőn a külföldi egyetemi könyvtárak működésüket már megkezdték, külföldi könyvtárak igazgatásának és berendezésének tanulmányozása czéljából több mint két óra terjedő tanulmányútra mehettem, ellátva a nm. miniszter úr, a kolozsvári tud.-egyetem rektori hivatala s az Erdélyi Múzeum-Egylet ajánló leveleivel, melyek számomra a meglátogatott könyvtárak igazgatói részéről lehetővé tették, hogy — legtöbb esetben maguknak e könyvtárak igazgatóinak kalauzolására mellett — mindent megláthattam, a mit csak látni óhajtottam. Ez pedig a dolog természete szerint nem volt kevés. A meglátogatott könyvtárak — Budapest két legnagyobb könyvtárán, a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárán és az egyetemi könyvtáron kívül — útirányom szerint felsorolva, a következők voltak:

1. Bécsben az udvari és az egyetemi könyvtár.
2. Prágában az egyetemi könyvtár.
3. Drezdában a királyi könyvtár.
4. Berlinben az egyetemi és a királyi könyvtár.
5. Lipcsében az egyetemi könyvtár. (Bibliotheca Albertina.)
6. Halleban az egyetemi könyvtár.
7. Göttingában az egyetemi könyvtár.
8. Kasselban a tartományi könyvtár. (Landes-Bibliothek.)
9. Marburgban az egyetemi könyvtár.
10. Giessenben az egyetemi és Senckenberg-féle egyesített könyvtárak.
11. Kölnben a városi könyvtár.
12. Utrechtben az egyetemi könyvtár.
13. Amsterdamban az egyetemi könyvtár.
14. Leydenben az egyetemi könyvtár.
15. Hágában a királyi könyvtár.
16. Brüsszelben a királyi könyvtár.
17. Londonban a British Museum

könyvtára. 18. Párisban a Bibliothèque Nationale. 19. Strassburgban az egyetemi és tartományi könyvtárak. 20. Karlsruheban a nagyhercegi és tartományi könyvtárak. 21. Augsburgban a kerületi és városi egyesített könyvtárak. 22. Münchenben a királyi és az egyetemi könyvtárak.

E tanulmányútról, illetve ennek főbb eredményeiről a nm. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak részletes jelentésben számoltam be, nem terjeszkedve ki oly részletekre, melyek minden jól berendezett könyvtárban amúgy is ismétlődnek, vagy egy hivatalos jelentés keretét részletességüknél fogva átlépték volna. E jelentést, mely egyúttal a vezetésem alatt álló kolozsvári egyetemi könyvtár újjászervezésére konkrét javaslatokat is foglal magában, a nm. miniszter úr engedélyével, a *Magyar Könyv-Szemle* szerkesztőjének szivességéből a következőkben közlöm s midőn ezt teszem, nem mulaszthatom el a tanulságos útért e helyen is úgy a nm. miniszter úrnak s az Erdélyi Múzeum-Egylet választmányának, mint a felsorolt könyvtárak igazgatóinak, illetve főkönyvtárnokainak, legmelegebb köszönetemet és hálámat kifejezmem.

I.

Oly épületek, melyeket egyenesen könyvtárnak emeltek, aránylag kevés számúak külföldön is. A királyi, tartományi könyvtárak rendszeren egy-egy lakásra többé nem használt királyi, hercegi stb. palotában vannak, legalább ideiglenesen elhelyezve, gyakran fényes, de modern berendezésre nem igen alkalmas termekben, melyekben általános a régi magas könyvszekrények használata, olykor gallériákkal vagy csak hágcsókkal. Így van ez Drezdában (a japáni palotában), Berlinben a királyi könyvtárban, Bécsben a császári könyvtárban (legnagyobb részét teljesen czélszerűtlen helyiségekben), Brüsszelben, hol a raktárrendszerré való átalakítás most foly, Karlsruheban, Prágában, Utrechtben stb.

Modern épületeket, melyek egyenesen a könyvtár számára épültek, Lipsceben, Halleban, Göttingában az új részben, Amsterdamban, Leydenben, a British Museum könyvtára új részében, a Bibliothèque Nationale újabb részeiben, Strassburgban és Augsburgban láttam. Ezek közül az augsburgi épen most készült el s

csak pár hóval előbb költöztek belé, a strassburgi befejezéséhez áll közel, a mintegy 600,000 kötetnyi könyvtárt még a régi tartományi palotában találtam elhelyezve. A müncheni királyi könyvtár épülete fényes és nem régi (1832—43); de berendezése már mégsem modern; a bécsi egyetemi könyvtár pedig modern berendezésű ugyan, de nincs önállóan elhelyezve.

Általános elvül az állítható fel, hogy a könyvtár épülete magának és csupán csak a könyvtár céljainak építendő, még pedig *szabadon*, külön téren, oly módon, hogy bővítésre hosszú időre megfelelő tér legyen. Ez a módszer biztosítja a könyvtárt a tüztől s teszi lehetővé a könyvtárépület olyan beosztását, mely a kezelés igényeinek (minden oldalú világítás, helyes elrendezés stb.) legjobban megfelel. Végre csupán e módszerrel építhető csak annyi, a mennyi épen kell. Ugyanis, ha a könyvtárnak egy befejezett épületben adunk helyet, okvetetlenül kell benne gondoskodni a szaporodáshoz szükséges térről legalább 80—100 évre. Természetes, hogy ebben az esetben sok üres helyet kell hagyni, melyek egyelőre elhagyottan állanak s ez annál rosszabb. Szabadon álló könyvtárnál ellenben csak a jelen és közel jövő szükségének építünk; de szemünk előtt tartjuk a terjeszkedés lehetőségét. Az előbbi az eset pl. a bécsi egyet. könyvtárban, hol a mellett, hogy óriási helyiségek egyelőre teljesen üresek, egyszersmind néhány lényeges fogyatkozás azonnal szembeötlik. Ilyenek: az általános közlekedés az olvasó-termen át, némely helyiségek sötétes volta, a könyvtár céljaira az oldalvilágításhoz föltétlenül igen kicsiny ablakok, a hivatali helyiségek némely részének törpesége, raktárakhoz illő kicsiny négyszögű ablakokkal, végre az eredetileg nem könyvtárnak tervezett egyetemi épület magasságában bealkalmazott kilencz könyvtári emelet, oly magasság, minőt sehol sem találni s mely nem is célszerű. Épen ez okozta egyszersmind, hogy a helyet teljes raktárrendszer szerint kihasználni nem lehetett, a berendezés inkább egy vegyes galléria- és raktárrendszert mutat.

De az önálló könyvtárépület még más előnyöket is nyújt s ezek közül legfőbb a felső világítás mellőzhetőse a könyvraktárban. A legcélszerűbb a kétfelöli oldalvilágítással készült raktár. Ennek okai a következők: Felső világításnál, főkép a mi zordabb éghajlatunk alatt, bajos oly szerkezetet készíteni, mely a vizet teljesen kizárja s ne legyen korai romlásnak kitéve. Másodszor: az ily helyiségek

a vékony fedél miatt nem fűthetők. Végül: a nyári meleg felülről rövid idő alatt tönkre teszi a felső emeletben elhelyezett könyveket, a mint ezt főleg Amsterdamban volt alkalmam látni, hol a könyvraktár, házak közé levén beépítve, *csak* felülről van világítva. Itt nyáron felső függönyöket használnak, mint Leydenben is; de ez sötétté teszi a raktár alsóbb részeit. Felülvilágítás, illetve helyesebben magas oldalvilágítás csak az olvasó-teremben jó s pedig itt csakugyan a legjobb, mert az alsó falrész köröskörül a kézi könyvtár elhelyezésére használható s egyszersmind lehetővé teszi a szép építészeti kiképzést, a mi egy könyvtári olvasóteremben mellőzhetetlen esztetikai követelmény.

De az oldalvilágítás, ha a könyvraktár mély, kétoldalúlag, ha nem mély, egyoldalúlag alkalmazva, mint erről Halleban volt alkalmam meggyőződni, elég is, ha valamely külső stíl kényszerének nem vetjük alá a belső czélszerűséget. Csak óriási ablakok szükségesek s ezek mintegy négy méter magasak, három méter szélesek lehetnek, a mint erre alább visszatérek.

A könyvek elhelyezésére minden eddig ismert rendszer közül legjobb a magazin- (raktár-) rendszer. Szándékosan használom az idegen, általában elfogadott szót. Beosztása és szerkezete ismeretes. Legelőször, tudtom szerint, a British Museum könyvtára pótépítményében használták, onnan a Bibliothèque Nationale-ba és Leydenbe ment át, honnan ma már elterjedt egész Közép-Európában s teljesen kiszorította a régi nagy termeket, hágsós vagy gallériás berendezésekkel.

A régi egytermű (renaissance) vagy gallériás rendszerű könyvrakodók bírálatára kitérni felesleges; eléggé megkritizálta őket a szükség. A gallériás rendszer, mely az egytermű rendszert fől-váltotta, mindenesetre modernebb. Megvan az az előnye, hogy be lehet rendezni hágsók mellőzésével s szép távlati képet nyerhetünk az egymásba nyíló termek tekinteténél, melyek oldalain a könyvszekrények középrészén elfutó csinos vasfolyosók kényelmes feljárataikkal meglepik a szemlélőt. De hibája e rendszernek, hogy a könyvek jóformán csak a fal mellett állhatnak; tehát a termek közepe kihasználatlan marad. A galléria maga sok helyet foglal el, a könyvtár a mai növekedés mellett óriási kiterjedést nyer, szakberendezésnél egyik gallériáról le, másikra föl kell futkosni, hogy csak néhány könyvet is kihozhassunk s gyakran, ha hágsós

használni nem akarunk, fent a mennyezetig is sok helyet kell üresen hagynunk.

E hátrányok a raktárrendszernél jóformán egészen elenyésznek. Itt a könyvemeletek egymás fölött állanak; a könyvszekrények nem magasabbak soha 2·50 méternél, még jobb, ha valamivel törpébbek; minden könyvemeletet e 2·50 m. magasságban szilárd áttört vaspadló választ el a föltte állótól; maguk a könyvszekrényt tartó vasoszlopok, melyek egyszersmind a fedélzetet is tartják, a fedélszerkezettől a legalsó padlóig nyúlnak, s akár a könyvszekrények is teljes vasszerkezetet nyerhetnek; továbbá a könyvszekrények mindig merőlegesen irányulnak minden oldalról a körfalakra és ablakokra, honnan a világosság szabadon áradhat közéjük; a szekrények közt csak annyi hely szükséges, hogy köztük járni lehessen, a mely épen félakkora lehet, mint az akár ilyen formán beosztott gallériás rendszernél. Halleban pl. egyik kettős könyvszekrény közép-tengelytávolsága a másiktól csak 2·10 m., ugyanannyi Wolfenbüttelben, sok helyt még kevesebb, leszáll 1·53 méterig; ellenben csak néha több, pl. a British-Museum új részében 2·44 m., a Bibliothèque Nationale-ban 3—3·21 m. s a nagy fényvel épített lipcei egyetemi könyvtárban 4 méter ugyan, de mindez teljesen felesleges és több még gallériás rendszernél sem kellene.

Ily könyvtári emelet rendszeren öt-hat alkalmazható egymás fölé s e szerint a könyvraktár belső magassága 12·50—15 m. közt változik. Eredetileg úgy építették őket, hogy szilárd padló nélkül, áttört vaspadlókkal az egész könyvraktár csak egyetlen nagy tért alkotott, vagy aztán a két alsó emeletet szilárd padlóval választották el a felső háromtól s rendszeren közbül, a raktár hosszirányában (olykor helykimelésből, mint Amsterdamban, oldalt, de ez kényelmetlensége miatt nem ajánlandó) két lépcsőt s ezek kívül megfelelő felhúzókat alkalmaztak.

Ma e tekintetben czélszerű módosítások vannak. Ugyanis rendszeren minden két könyvtári emeletet külön szilárd padlóval választanak el (mint a legújabb, strassburgi könyvtáráépületben), úgy hogy felváltva állanak a szilárd és áttört padlók. Ekkor két-két könyvtári emelet 4·92—5 m. magasságig van együvé foglalva, közepén az áttört padlóval. Ennek czélszerűsége mellett sok szól, ú. m. a nagyobb tűzbiztonság, a jobb fűthetőség, a tisztíthatóság

mert nem száll le állandóan minden por a legfelső emeletől a legalsóig, a mi főleg takarítás alkalmával kellemetlen. Lipcsében meg épen minden könyvtári emelet szilárd padlóval van elválasztva, de a 2·50 m. magasságban álló padlók nyomott hatást tesznek; tehát az előbbit alkalmasabbnak vélem. Ez esetben természetes, hogy az áttört padló az ablakok közepét fogja metszeni, mert az oldalvilágítást szolgáltató ablakok a két könyvtáremeletnek (4·50—5 m.) felelnek meg; innen ezeknek fönebb már említett rendkívüli (3·50—4 m.) magassága és szélessége.

Magára a belső beosztásra nézve a következő megjegyzésekre szorítkozom:

Minden új könyvtárépületben van legalább egy kiállítási terem a becsesebb drágaságok, a könyvtárt érdeklő festmények, szobrok számára. Az igazgatási és hivatali helyiségek elkülöníthetők a könyvraktártól. Az olvasóterem úgy van elhelyezve, hogy az épületnek lehetőleg központi részén legyen, honnan a könyvraktárakba, melyek körülveszik az olvasótermet, könnyű és természetes a közlekedés. Strassburghan különösen kedvező a megoldás, mert ott az olvasó- és kikölcsönzőterem úgy fekszik egymás mellett az új épületben, hogy ugyanegy helyről történik mind a kettőnek ellenőrzése és a kért könyvek kiadása mindkét célra.

A belső berendezésnél különösen a könyvraktár szekrényei azok, melyek a legnagyobb figyelemre méltók s e tekintetben ma számos kísérletezés és újítás történik, melyekben a hely kihasználása, az egyszerűség, használhatóság és tűzbiztonság a főszempontok. A célszerűség és használhatóság okozza, hogy ma már 2·50 méternél magasabb könyvszekrényeket nem alkalmaznak; tehát kézzel elérhető minden könyv hágsó nélkül. Mivel azonban 2·50 m. magasra sem ér el az átlagos magasságú ember, azért jöttek szokásba az ú. n. vaslépők, melyekre fölállva, a legfelső polcz könyvei is levehetőek. Azonban ez a vaslépő mégis kényelmetlen a következő okokból: a szekrények közötti helyet 40—45 cm.-rel, sőt többel is, két oldalt megszüktí; a legelső sor könyveinek kivételét megnehezíti; az okvetetlenül szükséges hálóval a por sat. leülepedését előmozdítja. Ezért ma már kerülendőknek véljük s célszerűbb a szekrényeket, illetve könyvemeleteket valamivel törpíteni és a helyet az által kihasználni, hogy a könyvszekrények alján a szokásos ca. 20 cm. magas talapatot leszállítjuk 10 cm.-re s 2·50 m.

helyett a könyvemelet magasságát 2·30—2·40 méterre tesszük. A könyvszekrények magassága valóban legtöbb helyt ma már a 2·20—2·50 m. közt váltakozik, de majd mindenütt a 2·50 m.-nél — valamivel legalább — kevesebb.

A másik újítás a könyvszekrények készítésében az, hogy a szilárdan megerősített könyvpolczokat teljesen elhagyták; újabban csak mozgatható polczokat alkalmaznak és pedig fogazott léczek nélkül. Az utóbbiak kikerülésére több módszer van használatban. Legelterjedtebb, mert legrégebb az, hogy a könyvszekrények két oldalán két-két sor, sűrűn egymás fölött álló lyukakat fúrnak, s az ezekbe bealkalmazható lapos szegeken állanak a könyvpolczok. Pár évvel ezelőtt a Majna melletti Frankfurtban újabb (Ebrard és Wolff-féle) módszer jött szokásba s jutott be több németországi könyvtárba, mely szerint a könyvszekrény szemközti oldalfala kap fogazatot s a könyvpolcz megfelelő csapja elől ezekbe illeszkedik, míg hátul fogazott lécz tartja a megfelelő bevágással ellátott könyvpolczokat. Ezek mind rajzokban ismertetve vannak a *Handbuch der Architektur* című műben (IV. Theil, 6. Halbband, 4. Heft. 87—90. l.), melyet a Magyar Könyv-Szemle 1892/93-iki folyamában ismertettem. Bárha a frankfurti rendszer mindenestre jobb, mint az előbbieik bármelyike, de eléggé tartós és szilárd csak úgy lesz, ha legalább a tartóléczek vasból vannak; ehhez azonban a szerkezet nehézkes és költséges is. Ezért újabban ismét kísérletek történtek a könyvszekrények egyszerűsítésére. Kivált két ily kísérlet vonta magára figyelmemet: a marburgi és a strassburgi. Ugyanis Marburgban most van folyamatban egy új könyvtárépület emelésének ügye; a terveket magam is megszemléltem. Ebből az alkalmából ott a könyvtárnokok egyike új könyvszekrény-mintát készített, melyben a következő főelveket törekedett megvalósítani: a könyvpolczok, valamint az egész szekrény vasból, illetve vaspléhből készüljenek, kevés helyet foglaljanak el, az egyes polczok akár könyvekkel megterhelve is könnyen legyenek föllebb vagy lejjebb állíthatók, végre, hogy a vasszerkezet súlya minél kisebb legyen, a könyvszekrények a mennyezeti szerkezetről függjenek, melyre már van is példa, mint olvastam, a berlini új országház könyvtári helyiségeiben, megszemlélni azonban nem volt alkalmam, mivel az épület még nem kész. E szerkezetet valódi nagyságban is láttam, de teljességében csak egy kisebbitett modellből lehetne

megérteni. Jelenleg a könyvtáráépület terveivel együtt a porosz közoktatásügyi miniszterium előtt áll jóváhagyás végett s feltalálója szabadalmat kért rá.

A másik kísérlet a strassburgi, melyet amannál kiválóbbnak tartok. Ugyanis a strassburgi könyvtáráépület építése alkalmából az igazgató (Barack K. A. úr) utasításai szerint egy ottani lakatos új könyvszekrény-mintát készített, melyet az illető műhelyében részletesen megismerlém. A szemmel tartott elvek itt is a főnobbiek; de egyszerűbb és nézetem szerint, szerencsésebb megoldással. Ugyanis ez a szerkezet is készülhet egészen vasból, illetve vaspléhből s tetszés szerint lehet függő szerkezetű is. Azonban míg a megelőzőknél általában az az elv, hogy a könyvpolczokat két végükön két-két, illetve kettős szekrénynél, melyek háttal támaszkodnak egymáshoz, négy-négy támoszlop tartja: addig e szerkezetnél csupán egy közép-támoszlop van a középben, melynek két oldalára alkalmazott fogazatos szerkezetbe kapaszkodnak a könyvpolczok, míg szemben egészen szabadon függenek minden támasz nélkül s épen ezért a könyvpolczok egész könnyűséggel állíthatók fellebb és lejjebb. Erre a szerkezetre a feltaláló szabadalmat kapott Németországra és Ausztriára s alkalmazni fogja a strassburgi új könyvtáráépületben. Előnyei közül kiemelendők még a következők: a szerkezet egyszerűsége következtében a por alig kap helyet a lerakodásra; a könyvpolczok könnyen készíthetők alól a 2r. és 4r. könyveknek szélesebbekre, felül a 8rétűek és kisebbek számára keskenyebbekre. Ez utóbbi pedig lényeges körülmény, mert állíthatom, hogy a könyvszekrényeket kivétel nélkül mindenütt, a legújabb könyvtárakban is, még mindig igen széleseknek találtam, a mi nagy helyvesztéséget okoz; s míg eddigelé függőleges irányban a hely kihasználására nagy gondot fordítottak, vízszintes irányban erre keveset gondoltak. Így pl. a kolozsvári könyvtárban szokásos volt eddig a könyvszekrényeket alól 75 és felül 45 cm. szélesre csináltatni; magam leaszottam e szélességet az újabbaknál 33 cm.-ig s ez teljesen elég, mert a legnagyobb alakúakat úgyis külön kell állítani, a nyolczadrétűeknek s kisebbeknek pedig majdnem még ez is sok.

II.

A berendezésre nézve az általában ismert dolgokon kívül csak néhány részletre szorítokozom.

A beérkezett könyvek mindenütt «szerzeménykönyv»-be vagy «napló»-ba vezetnek s a napló megfelelő számát ráírják a könyv cím- vagy végső lapjára, mely mellett egy megfelelő jegy azonnal mutatja, hogy a könyv vétel vagy ajándék útján került a könyvtárba. Berlinben a kir. könyvtárban minden könyvet azonnal, kivétel nélkül, bekötnek, rajta hagyva a külső színes borítékot s a külső színes címlap a beérkezés napját jelölő, a belső pedig a rendes könyvtári bélyeget kapja. Ezt czélszerű és követendő intézkedésnek találtam. A szerzeménykönyvre hivatkozás több helyt így történik: [4—1894, ha vásárolt, 4—1894], ha ajándékozott a könyv.

A czédulakatalogus berendezésében valóban annyi a rendszer, a hány a könyvtár. Altalában főképen annak biztosítására gondolnak ki különböző módszereket, hogy az egyes czédulákat ne lehessen kivenni s az alfabetikus rendet akár véletlenül, akár szándékkal megbontani. Az erre alkalmazott módszerek kettőre vihetők vissza: vagy fiókokba teszik a czédulákat, melyekben felül egy rácsféle védi, úgy azonban, hogy azért használni lehet őket; vagy könyvalakba kötik össze. Mindkét módszernek számos a változata. Könyvalakot használnak, melyek oly szerkezetűek, hogy sarkuknál szétbonthatók s az újabb czédulák betehetők: mondhatni minden oly helyt, hol a katalogust, igen helyesen, a közönség is használhatja s maga keresi ki a neki szükséges könyveket. Hollandiában és a Bibliothéque Nationale-ban a leydeni módszer van elfogadva (a saroknál összekötött oblong-alakú, balról jobbra forgatható kis könyvek), a British Museumban nagy pergamenlapokból álló foliók, melyekre a könyvcímek betürendben beragasztatnak; a leydeni rendszer módosított alakját láttam Kasselben s néhány hasonló Olaszországból került, néha nem is nagyon egyszerű és épen nem olcsó szerkezettel. Hasonlóan többféle szerkezet van gyakorlatban a czéduláknak skatulyákban, fiókokban való biztosítására, melyek közül legérdekesebbek és czélszerűbbek azok, melyeknél felül a czédulák szabadon állnak s alsó végükön

vannak különböző szerkezettel megerősítve, t. i. vagy egy a kilyukasztott czédulákon átmenő vaspálczával, vagy egyszerűen leszorítva, mely esetben a czédulák alsó nyelve a fiók kivésett alsó részébe illeszkedik s a czédulák ki nem vehetők. Mindkét módszernél a czédulák a költség és hely kimérése szempontjából csak *kisalakúak lehetnek* s az első esetben legfinomabb meritett, a második esetben kártyapapírból készülnek.

Különösen kiemelendő itt, hogy a hol, mint nagyobb könyvtárakban igen sok helyt, a betűrendes katalogus a közönség rendelkezésére áll, ott ez csak könyvalakú lehet s olyan anyagból készült, hogy a használatnak ellene álljon. (Halle, Leyden, British Museum, Bibl. Nationale.)

Az elősorolt okok s főleg a czédulák kicsinysege magával hozzák azt, hogy a könyvtári czédulák kézirat helyett *kinyomas-sanak*. S valóban, ez az újabb könyvtári kezelés egyik legfontosabb újítása, melynek alkalmazását ajánlják a fönnebbieken kívül még a következő okok: A könyvezímek kinyomatása munkapasztással jár, mert a könyvezímekeket csak egyszer kell pontosan leírni; előmozdítja ez a mód a munka szabatoságát és gyorsaságát, mert majdnem egy időben elkészül ilyen helyt az alfabetikus czímtáron kívül a könyvtár minden más (hely-, szak-, tárgyi) katalogusa; továbbá a könyvtárczédulák jobban olvashatók, nem kellvén annyi különböző íráshoz szoktatni a szemet; végre a könyvtár, a czédula-katalogusokkal egyidőben, nyomtatott katalogushoz is jut könyvalakban, melyet előbb-utóbb úgyis meg kellene külön költséggel készíttetnie; holott így egy költséggel készül el mindegyik, a czédula- és a könyvalakú czímtár.

Az általam látott könyvtárak közül a beérkezett könyvek czímeit jelenleg a berlini kir. könyvtár, a kasseli és kölni városi könyvtárak, a hollandiai könyvtárak mind, a British Museum és a Bibliothèque Nationale nyomatják ki.

Az eljárás következő: Egy ezzel megbízott kiválóbb hivatalnok a beérkezett könyvekről időrendben megírja a könyvtári czédulákat s midőn ezek egy fél ívet tesznek, nyomdába adja őket, s ugyanő végzi a korrekurát is. E félvéből 20 és egynehány (a szükség szerint) példányt nyomatnak egyoldalú nyomással, oly formán, hogy az egyes czímek könnyen levághatók és felragaszthatók legyenek. Az így elkészült nyomtatott czímek annyi példányban ragasztatnak

fel, a hányféle katalogusa van a könyvtárnak, melyek aztán a magok módja szerint elrendeztetnek. Minthogy pedig van oly könyv, melyről egy vagy több utaló-czédula készítendő, az utaló-czédulákra is természetesen mindig a teljes cím ragasztatik föl s az utaló szó felül kézírással pótoltatik, mert külön utaló-czédulák nem nyomtatnak. Azt pedig, hogy minden könyvről hány utaló-czédula készítendő, a nyomtatott czimen az által jelzik, hogy az utalást jelző szavakat aláhúzva szedetik. Hely-, szak- stb. jelzés szintén kézírással pótoltatik a felragasztás után. Ez a féloldalos nyomás, hogy felragasztás által a czédulákat ne nagyon vastagítsa, a lehető legvékonyabb japáni vagy angol papírra történik.

Az így féloldalos nyomással készült címekből aztán rendes nyomtatott katalogust adnak ki évenként; de mivel ebben a könyvek sem alfabetikus, sem valamely szisztematikus rendbe sorolva nem lehetnek, hanem a beérkezés időrendjében állnak, a kötet végén alfabetikus, esetleg szaknévjegyzék utal a megfelelő oldalokra. Megjegyzendő ehhez az, hogy Kasselban, Kölnben és Hollandiában mindenütt idő- és személyzetkimelésből alkalmazzák ezt a módszert s általában azt felelték kérdésemre, hogy a látszólagos költségek mellett is olcsóbb, mintha a személyzetet gyarapítanák megfelelő módon. Másik, már röviden említett kiváló előnye e módszernek az, hogy *egyidejűleg* készülnek el a könyvtár *összes* katalogusai: nemcsak az alfabetikus, hanem szak-, hely- s esetleg egyéb czímtár is. Berlinben a kir. könyvtárban, a hol ezt a módszert csak pár éve gyakorolják, egyelőre az egészét kísérletnek tekintik; de a többi könyvtárban, a hol alkalmazzák, megszüntetésére egyáltalán nem gondolnak. Nézetem az, hogy nálunk is meg kellene kísérteni a nagyobb dotatiójú könyvtárakban; sok felesleges és szűk-ségtelen munkát lehetne általa megtakarítani.

A külföldi könyvtárakban használt katalogusok ismeretesek. Háromféle czímtár, a szerzeménykönyven kívül, mindenütt van: alfabetikus, szak- és helyczímtár, azonban több helyt e két utóbbi egyesítve van. De e mellett sok helyt van tárgyi czímtár is, vagyis azon tudományos anyag czímtára, melyről a könyvtár művei egyenként szólnak s több helyt bámulatos szabatossgal van így különösen a könyvtárt közelebből érdeklő egyik-másik tudomány-szak (hazai történelem) feldolgozva, mind külön alfabetikus rendbe rakott czédulakon, megfelelő utalásokkal az egyes tárgyakról szóló

művekre. Más helyt az összes földképekre, az összes arczképekre (még képes folyóiratokban is) utaló megfelelő czédula-katalogus van; de az aztán majdnem általános, hogy valamely szerző nevé-nél nemcsak azon művek soroltatnak fel, melyeket írt, hanem azokra is utalnak, melyeket róla írtak; ez az úgynevezett amerikai módszer. Már maga ez a körülmény a könyvtár tudományos használatát nagyon megkönnyíti.

A könyvek berendezésénél és felállításánál Németországban a szakrendszer van általában elfogadva. Az egyes fő- és alszakok gyakran nagyon is apró részletekbe mennek; több száz, nem ritkán 5—700 alszak is van. Ezek keretébe aztán a beérkezett műveket alfabetikus, nem ritkán még chronologikus sorrendbe is rakják, mely esetekben a könyvek szökő számokat kapnak; egymástól nagyobb távolságokra helyeztetnek, hogy az újonnan érkezett könyvek számot és helyet találjanak. Ennek a beosztásnak egyik érdekes vonása az, hogy pl. Strassburgban a könyvnek számot sem adnak, mert a szak- és betűsor szerint amúgy is föl lehet lelteni. Ez azonban nem ajánlandó, csak ott, hol a könyvek berakására és kihozására is szakerők vannak, mint épen ott. A szakbeosztás részletességéről érdekes bizonyítékot nyújt pl. a hallei rendszer, melyről a *Centralblatt für Bibliothekwesen Beihefte*-jei sorozatában külön könyv jelent meg. E beosztás részleteire, mely müncheni mintára a Magyar Nemz. Múzeumban Budapesten is alkalmazva van, bajos jelentésemben kitérni; a tárgy egész értekezést igényelne. Röviden csak egy pár megjegyzést teszek róla. Jól rendezett könyvtárakban a szakjelzés rendszeren a könyv hátán van; szokásos ezt vagy rányomatni aranybetűkkel, vagy ráragasztott pajzsocskákkal jelölni és pedig vagy egyes betűkkel, vagy a szak kezdőbetűivel; de következetesen vagy egyik, vagy másik módon. A pajzsocska színe azonban már a szakot is jelöli; mert minden főszakra külön színű s pedig színét nem vesztő pajzsocskát használnak, a könyvek kiválasztásának s elhelyezésének könnyítésére.

Mellőzve egyéb, ismertebb részleteket, megjegyzem, hogy az elrendezés e módja még a mult század végéről ered; tehát nem új. Továbbá Kasselben, Kölnben, egész Hollandiában, a British Museumban, a Bibl. Nationaleban és Bécsben már nem használják; sőt akár az alfabetikus, akár a chronologikus beosztást a leghatározottabban el is ítélik, a következő okokból:

a) Igen nagy és pedig előre ki nem számítható helyet igényel.
 b) A könyvek soha nem állhatnak e beosztás szerint szorosan egymás mellett.

c) Az ugró számok köze előre nem lévén, kivált gyorsabb szaporodásnál, meghatározható, ha a közbeeső számok betelnek, a folytonos, nem ritkán négy betűre is menő exponensek megnehezítik a kezelést s állandó zavart okoznak a könyv téves elhelyezése által.

d) A könyvek közti köz hasonlólag nem lévén előre meghatározható, majdnem állandó az eset, ha ugyan az egyes szakok külön termeket nem kapnak, hogy a már elhelyezett könyveket más helyre kell rakni. Ez a már lokalizált emlékezetet megzavarja, tetemes munkát okoz, és semminek sincs, mint kellene, állandó helye. Ez a módszer ennél fogva csak kisebb könyvtárakban jó, hol a szaporodás nem nagy s mindenesetre oly időkből eredt, midőn még nem volt kilátás a könyvtárak oly mérvű gyarapodására, mint ma; ha pedig mégis megtartják ma is, ez főleg azért van, mert a már megálapított és évtizedek, néha 100 év óta is létező rendszert a könyvtárban megbolygatni nem akarják, bárha előbb-utóbb föl kell vele hagyniok.

Ezekkel szemben az előnyök valóban csekélyebb számúak. Legfőbb köztük az, hogy a könyveket a szak megjelölése mellett kevés gyakorlat után is igen könnyű kihozni, e mellett nem érdektelen, ha valamelyik könyvtár ugyanegy szerző összes egyforma s egy szakra vonatkozó műveit egy helyt tartja.

Számos újabban berendezett könyvtár igazgatója, pl. a bécsi egyetemi könyvtaré, még a szakrendszert is elvetette s tisztán beérkezésök rendjében állíttatja a könyveket egy végtelen számsor szerint. Hasonló az eljárás Hollandia több könyvtárában, Kasselben, Kölnben stb. Múshelyt (British Museum, Bibl. Nationale) az a gyakorlat, hogy szakrendszer van ugyan, de e kereten belül a könyvek beérkezésök sorrendjében nagyság szerint állíttatnak fel. Az előbbi eljárásra sem hely, sem idő. Az utóbbit valóban leginkább kell gyakorlati szempontból helyeselnünk s ez a mód lesz az, melyet alkalmazni fogunk a kolozsvári két könyvtár új berendezésénél majd annak idejében. Minden egyébre nézve nem a könyvek felállítása módjának, hanem a jól rendezett és részletezett katalógusoknak kell tájékozást adniok.

III.

A külföldi nagyobb könyvtárakban szokásos gyakorlat, hogy az igazgató vagy főkönyvtárnok (Oberbibliothekar) mellett a könyvtárban képviselt főbb tudományszakoknak megfelelő *szakérők* állnak az egyes szakok élén, a kik a könyvek beszerzésére a saját szakjuk keretében befolytathatják s a beszerzendő könyveket hetenként vagy havonként tartott közös üléseken állapítják meg, midőn azonban a döntő szó mindig az igazgatóé. Ez nagyobb dotatiójú könyvtáraknál igen helyes eljárás a könyvtár egyoldalú gyarapításának kikerülésére; mert egy ember nehezen bírhat áttekintéssel az egész irodalomról. Nagyobb dotatiójú könyvtárak alatt értem az olyanokat, mint a drezdai, melynek évi 30,000 márka, a berlini, melynek 150,000, a lipcei, melynek 36,000, a strassburgi, melynek 55,000, a müncheni, melynek 70,000 márka évi általánya van tisztán könyvbeszerzésre, nem is említve itt a British Museum könyvtárát vagy a Bibliothèque Nationale-t.

Kiemelendő továbbá, hogy minden országban vagy tartományban van egy ú. n. országos vagy gyűjtő könyvtár, mely *mindazt* összegyűjti, mi évenként az illető tartományban vagy országban nyomtatásban megjelenik, ha csak bárminemű viszonylagos becse van is. Ezért a köteles példányok beszolgáltatása szoros kötelező az egész tartományra, illetőleg országra nézve. Ez alól kivétel csupán Szászország, hol a köteles példányokat a könyvtárosok folyamodására néhány évvel ezelőtt megszüntették, mely határozatra befolyt az a verseny s az a törekvés, hogy Berlin a német könyvpiacot magához akarja ragadni és a szász kormány a köteles példányok eltörlésével is elő akarta mozdítani a könyvtárosok és könyvkiadók érdekeit. Ezek helyett aztán könyvtárai évi dotatiója lőn jelentékenyen fölemelve s emeltetik most is fokozatosan. A köteles példányokhoz csak azt a reflexiót fűzöm, hogy *egyetlen* példányt *egy* könyvtárnak beadni minden könyvkiadónak hazafias kötelessége és saját magánérdeke is; mert kiadói érdemei bibliografiaiilag csak egy könyvtár pontos leltározásában vannak biztosítva; másrészt mindent megőrzeni egy nagy gyűjteményben, a mi nyomtatásban megjelenik, annyi, mint a nemzet szellemi működésének, tehát a nemzeti dicsőségnek is, a

jövő számára emléket állítani. Ezt pedig tökéletes pontossággal csak a köteles példányok által lehet elérni. Tudnivaló, hogy hazánkban a nyomdák és kiadók jelenleg hét köteles példányt tartoznának beadni; de ez nem történik meg pontosan. Való az is, hogy a köteles példányok e száma apasztható volna s egész Magyarországra nézve a Magyar Nemz. Múzeumot s az erdélyi részekben azonfelül az Erdélyi Múzeum-Egylet könyvtárát lehetne új gyűjtő könyvtárrá tenni. A megőrzés *minden nyelvű* hazai nyomtatványra kiterjesztendő s kiterjesztendő nemcsak általában a nyomtatványokra, hanem a *sokszorosító művészetek minden kiadványára* is, tehát a zeneművekre, olajnyomatokra, czinkografiákra, heliogravurokra, rézmetszetekre, karcokra, sőt esetleg, némi válogatással, a fényképekre is, mint az a Bibliothèque Nationale-ban történik. Ezek majdnem csak olyan kifejezői a nemzeti kultura nyilatkozatainak, mint egyéb szellemi termékek s mindenesetre kifejezői a könyvkiadással kapcsolatos és az e körbe sorozható produktív képességnek. Ez nálunk végrehajtva még nincs, nincs még a nyomtatványokra nézve sem. Természetesen, ha a budapesti Magyar Nemz. Múzeum könyvtára ily gyűjtő könyvtárrá változnék át, okvetetlenül szükséges volna, hogy a *Magyar Könyv-Szemlé*-nek egy kiegészítő bibliografiai melléklapja jelenjék meg a *Bibliographie de France*, vagy esetleg a *Hinrich's Catalog* mintájára, mely minden Magyarországon megjelent önálló nyomtatványt, zeneművet és képet felsorolna s az év végén betűrendes és szak-katalogust adna. Ilyen nálunk egyáltalán nincs; minden ilyféle évi bibliografiai mű nagyon hiányos, tökéletlen és bibliografailag pontatlan, s a mi legfőbb hiányuk, többnyire csak a magyar nyelvű nyomtatványokra szorítkoznak, holott mindaz, a mi magyar földön megjelenik, egyaránt kifejezője a hazánkban létező kultura azon évi állapotának.

Csupán a minket közelebről érdeklő egyetemi könyvtárakról szólva, külföldön az egyetemi könyvtárak általában függetlenebbek és önállóbbak, olykor teljesen függetlenek az egyetemi karok egyes befolyásától. Ezért a főnökök majdnem kivétel nélkül, de gyakran a kiválóbb szakok képviselői is nyilvános egyetemi tanári czímet kapnak kineveztetésük után, a mi a rangkérdést a czím-beli egyenlősítés által tüstént elenyészteti. A könyvtárral szemben az egyes fakultásoknak csak óhajaik vannak, melyeket a könyvtár

a költségvetés keretén belül amúgy is teljesít. Felesleges ennek hasznos oldalait részletesen kifejteni, csak egy pár megjegyzést fűzök hozzá. A kari megrendelések többnyire a legmodernebb tudományos irodalomra szorítkoznak s csaknem kizárólag az egyes tanszékek külön szükségéit, gyakran az egyes tanárok speciális tanulmányait tartják szem előtt. Ezekben, Kolozsvárt legalább, az eljárás a következő: a könyvtár beküldi az ú. n. novákat az egyes tanároknak, a kik kijelölik a megtartandókat, ezeket vagy az általában meghozatni óhajtott műveket beírják a kari megrendelő-könyvbe, ez másolatban lejön a könyvtárigazgatóhoz, ki behozatja a jelzett könyveket. Ez az általános gyakorlat. Tehát világos, hogy, kevés kivételt leszámítva, csak a legújabb tudományos művek vétetnek meg s e mód mellett a duplumok vásárlása majdnem kikerülhetetlen, már csak az olykor nem elég szabatos bejegyzések s a pontatlan másolatok miatt is. A jelenlegi gyakorlat szerint a könyvtárigazgató kezei kötve lévén, gyakran nagyon is szükséges alkalmi vásárról lemond, midőn nagyobb könyvtári művet vehetne meg, mert nagyon sok ide-oda való jelentéstételbe stb. kerülne, mialatt esetleg elszalaszthatja a kellő alkalmat. Pedig ha ő az állam által megbízva, mint felelős hivatalfőnök áll egy hivatal élén, legalább részben okvetetlenül kellő szabad működéssel is ellátandó, annál is inkább, mert a teljesen függő helyzet hátrányai eléggé szembeötlők; míg ez utóbbi mellett is a fakultások óhaj-tásai úgyszólván első helyt vétetnek figyelembe. Az egyetemi könyvtárak igazgatóinak tehát épen a könyvtár érdekében az eddiginél nagyobb szabadság volna biztosítandó az igazgatásban és nagyobb befolyás a könyvtári általány felhasználásában, melyért úgyszólván egyenesen ők a felelősek. Ezt a szabadságot főképp az általány egy részére kellene kiterjeszteni, melyből főleg oly nagyobb könyvtári művek volnának megszerzendők, melyekre a karok tanárai épen tanszékeik speciális jellege miatt nem gondolhatnak. Ezért pl. Olaszországban is az általány három ötöd részét egy bizottság által megállapított és két ötöd részét a könyvtár igazgatósága által kijelölt könyvek beszerzésére fordítják, ezáltal kerülvén ki a netalán eléálló egyoldalúságot a beszerzésekben. Az új könyvek kiválasztásában pedig több egyetemi könyvtárban az az igen helyes gyakorlat szokásos, hogy az ú. n. novákat a könyvtár egyenesen a könyvtárba küldi be s az egyetemi tanárok ott tekintik meg és választják ki a szükséges

vagy ajánlott műveket. Ez a duplumok vásárlását teljesen kizárja s a könyvtárigazgatóság állandó befolyását a könyvvásárlásban biztosítja.

Ha, miként Kolozsvárt, van egy könyvtári bizottság is, mint tanácskozó testület, mely az egyetemi tanácsnak szolgál véleményeivel: ennek a könyvtárigazgató rendes kinevezett tagja kell hogy legyen. Kolozsvárt jelenleg a könyvtárigazgató csak tanácskozó és véleményadó tagul hívatik meg esetről-esetre, a mi véleményem szerint nem helyes. A bizottság megalakulásakor a tanács kebelében fel is merült az indítvány, hogy a könyvtárigazgató a bizottság teljesen egyenjogú tagjának tekintessék, de végleges határozat ez iránt máig nem hozott.

Elkerülhetetlenül szükséges minden könyvtárban a könyvtár használatának módjáról szóló s általában kötelező szabályzat kidolgozása, mely egyrészt szabályozza a könyvtárigazgatóság jogkörét, másrészt megállapítaná bizonyos esetekben az eljárás módját. E tekintetben Kolozsvárt a budapesti egyetemi könyvtár szabályzata lehetne irányadó, mindenesetre a két, s minden utóbb létesítendő egyetem könyvtárának szabályzata egyforma kellene hogy legyen. Külön szabályzatok, eltérő módszerrel, nem látszanak indokoltaknak. Olaszországban például az összes állami könyvtárak részére van ily szervezeti szabályzat kibocsátva 1885-és 1889-ből, noha túlságos aprólékossággal. Csupán egy körülmény legyen itt megemlítve ennek szükségességéről: Kolozsvárt például épen nincs szabályozva az, hogy valamely könyv vagy gyakran a könyvek nagy száma, néha egész kis könyvtár, mennyi ideig lehet akár magánkézben, akár valamely egyetemi intézetnél. Természetesen a tudomány érdeke e tekintetben a legnagyobb szabadságot igényli. De e szabadság mégsem lehet teljesen határtalan, csak körülírt. Német egyetemeken például az a szabály, hogy legalább évenként kétszer, a számbavétel végett, minden kivett könyv bemutatandó, mely után természetesen újból kivethető. Ezzel biztosítva van a nyilvántartás módja és lehetősége, tudniillik minden ily alkalommal számbavehető, hogy a kiadott könyv megvan, létezik-e? E számbavételen kívül más nyilvántartási mód nem gondolható a jelen viszonyok közt; ezért például ez Kolozsvárt is elrendelendő volna. E nélkül megeshetik pl. az, hogy az illető intézetet vezető professzor hirtelen elhalálozásával a felelősség a

kivett könyvekről egyszerre elenyészik, esetleg becses művek elveszhetnek; maga a hosszas kinttartás is bizonytalanná teszi a nyilvántartási eljárást; mert tévedések nincsenek kizárva egy oldalról sem, és megtörténhetik, hogy a tévedés hosszabb idő elmúltával többé nem állapítható meg, holott a jelzett évi kétszeri bemutatással még a könyvkiadást vezető hivatalnok pontossága is ellenőrizhető volna.

Oly könyvtárnál, mely mint országos jellegű, az egész ország tudományos és legfőbb érdekeit egyesíti, talán leghelyesebb volna a könyvek kikölcsönzését teljesen megszüntetni, mint ez például a British Museum könyvtárában a szabály. E szerint a könyvek csak a könyvtárban használhatók. A könyvek kikölcsönzése ugyanis okvetetlenül veszteséggel jár kisebb-nagyobb mértékben, nem tekintve azt a különben szintén jelentékeny veszteséget, hogy a könyvek a kikölcsönzés által bárminő gondosság mellett is nagyon elhasználtnak és pedig éppen a legbecsesebbek, mint a melyek leginkább forognak kézen. Éppen ezért vannak oly könyvtárak, melyekben külön duplumok gyűjteménye létezik a kikölcsönzésre, maga a könyvtári példány csak benn használható. Azonban az egyetemi könyvtáraknak első sorban az egyetemi oktatás céljait kell szolgálniok. Ezekben tehát a kikölcsönzés az egyetlen lehető mód e cél megközelítésére. De ha ez így van, annál inkább kell lenni minden országban egy oly legnagyobb és gyűjtő könyvtárnak, mely lehetőleg bírja mindazt, mit a többiek és még sokkal többet, melyben azonban a könyvek mindig benn lehetők. Ilyen volna vagy lehetne pl. a Magyar Nemz. Múzeum könyvtára Budapesten. Ez esetben aztán a könyvtár egész nap nyitva áll, pl. a British Museum könyvtára nyitva van reggel 8-tól esti 8-ig s az esti órákban villanyfényvel világítják meg a helyiségeket. Sötétedés után azonban csak a teremben elhelyezett ú.n. kézi könyvtár (25,000 kötet) használható. Ily könyvtárakban aztán gondoskodni kellene a dolgozhatáshoz mindennemű kényelemről. Pl. a British Museumban maguk az olvasó-asztalok is olyan szerkezetűek, hogy egyik olvasó egyáltalán nem zavarja a másikat. Az olvasót a szembenülőktől a kettős asztal közepén elhelyezett magas válaszfal választja el, a baloldalt levőtől a kinyitható és a függőleges válaszfalba betolható könyvtámasz. Az a tudat, hogy az ily könyvtárban minden meglevő mű egyszersmind bent is van,

elősegíti a könyvtár használatát. A tudománynyal foglalkozó bátran megy oda, tudja, hogy idejét nem vesztegeti el a megtett úttal, mert a keresett könyvet bizonyosan megkapja azonnal.

Nálunk ez egyelőre csak egy könyvtárra volna korlátozandó. A kikölcsönzésre berendezett könyvtárak pedig igyekezzenek lehetőleg duplum-könyvtárra tenni szert. Ez, a mennyiben főleg ajándékok és hagyományok által tetemes kár nélkül kivihető, végrehajtható; habár könyvtáraink általában benn és külföldön nem nagyon örömet foglalkoznak is vele, főképp, mert az amúgy is többnyire szűk könyvtárhelyiségekben tetemes helyet foglal el s kezelése költséges. A kikölcsönzés azonban a legszabadabb kikölcsönző gyakorlat mellett is határok közé szorítandó. Pl. nemcsak az ősnymtatványok, címelumok, ritkaságok, az ú. n. «régi magyar könyvtár» példányai, de ritkább folyóiratok, bekötött politikai lapok évfolyamai, díszművek, encyclopaedikus, szótári művek sem volnának kiadandók, hanem, szükség szerint, a kézi könyvtárban helyezendők el az olvasó-teremben. E tekintetben Kolozsvárt pl. semmi megszorítás, korlát nem volt és nincs s ennek csak némi alkalmazása is kellemetlenségekkel járt. Pedig, hogy encyclopaedikus művek kikölcsönzése mennyire korlátozza és bénítja a könyvtár használatát, oly dolog, mely bizonyításra egyáltalán nem szorul s effajta művet senkinek sem lehet joga könyvtárból magánhasználatra kivenni, még rövidebb időre sem.

Az egyetemi könyvtárak mellett általában a német és olasz egyetemeken nemcsak az egyes egyetemi intézeteknek, hanem az egyes szemináriumoknak is külön könyvtárak van, melyekben a hallgatók az egyes szakokra vonatkozó legspecziálisabb irodalmat kapják meg s az egyetemi könyvtár ezek beszerzését rájuk is hagyja. Ennek több jó oldala van s nem mellékes az, hogy a különben is mindenütt nagyon igénybe vett egyetemi könyvtári dotatiók a könyvtári nagyobb művek beszerzésére vannak utalva. Ehhez az eljáráshoz Olaszországban még azt a külön eljárást is fűzték, hogy az egyes intézeti könyvtárak azért az *egyetemi könyvtárak részeitül tekintetnek*, s a könyvtári bizottság ellenőrzése alatt állanak. Ezért ú. n. másodpéldányok (duplumok) beszerzése csak különösen fontos esetben van engedélyezve, folyóiratnak járatása pedig, mely az egyetemi könyvtárba már jár, semmi körülmények közt sincs az intézeti könyvtáraknak, vagy meg-

fordítva, megengedve. E viszony egy további folyamánya, hogy, kivéve az oly nagyobb intézeti könyvtárakat, melyek önálló olvasóteremmel vannak berendezve s naponként legalább négy órán át vannak nyitva, az egyes intézetek által beszerzett könyvek czédulakatalogusa szintén befoglaltatik az illető egyetemi könyvtár katalógusában, könyvei ennek pecsétét hordják s a czédulán jelezve van az intézet, melyben megtehetők. Ennek az eljárásnak előnyei, bárha nagyon is a szoros takarékoság elvéből folyik, eléggé szembeötlők s Poroszországban egy 1891. okt. 15-ikén kiadott miniszteri rendelet szintén intézkedik részben e viszonyról. Nálunk, tudtommal, e viszony szabályozva egyáltalán nincsen.

Az egyetemi könyvtárak állami dotatiója különösen Németországban az utóbbi 20 év alatt mindenütt legalább is megkétszereződött. Ezekre nézve a következő pontos adatok állanak rendelkezésre :

	1870-ben	1880-ban	1892-ben
berlini kir. könyvtár . .	54,615 m.	96,000 m.	150,000 m.
berlini egyet. könyvtár .	4,500 »	10,500 »	10,500 »
bonni egyet. könyvtár .	13,860 »	24,655 »	28,300 »
boroszlói egyet. könyvtár	9,183 »	21,163 »	27,590 »
göttingai egyet. könyvtár	20,000 »	38,110 »	40,110 »
greifswaldi egyet. kvtár	10,260 »	14,000 »	17,000 »
hallei egyet. könyvtár .	10,786 »	17,236 »	22,220 »
kieli egyet. könyvtár . .	8,500 »	14,500 »	16,000 »
königsbergi egyet. kvtár	10,300 »	21,100 »	22,600 »
marburgi egyet. könyvtár	10,612 »	16,612 »	17,660 »
münsteri kir. könyvtár .	3,630 »	11,330 »	11,330 »

Ez adatok mutatják, hogy a könyvtárak dotatiója 22 év alatt 155,800 márkáról 363,300 m.-ra emelkedett; s a könyvtárak vezetői még mindig nincsenek ezzel megelégedve, holott az egyetemi könyvtárak 1870-iki 11,688 m. átlagos dotatiója 1892-ben 23,935 márkát tesz. Ugyanis a lefolyt 23 év alatt csak Németországon az irodalom nem megkétszereződött, hanem majdnem megháromszorozódott, úgyhogy Roquette Adalbertnek (Göttinga) egy előttem álló kimutatása szerint, míg az évi átlalány e 23 év alatt csak 104 % átlaggal növekedett, addig a Németországban megjelent könyvek ma már 160·8 % százalékkal többet, azaz 33,300 m. helyett

86,800 márkát igényelnének, ha valamelyik könyvtár mind meg akarná őket szerezni. Már pedig ha nem is minden hazai mű, de a hazai java tudományos irodalom illő, hogy minden egyetemi könyvtárban meglegyen. Ez az 1892. évi adatok szerint a megjelent művek 20 %-a volna s mintegy 20,000 márkát igényelne. Ha már ehhez számítjuk az idegen (olasz, francia, angol stb.) művekre fordítandó összeget szintén 20,000 márkával, könyvkötetésre és antiquáriusi művekre 11,000 márkát, a porosz kir. egyetemi könyvtárak óhaja az volna, hogy az átlagos évi általány 51 ezer m. legyen, holott egész Németországban csak három könyvtár éri el vagy haladja meg ezt az összeget, a berlini kir. könyvtár (150,000 m.), a müncheni kir. könyvtár (70,000 m.) s a strassburgi egyetemi könyvtár (55,000 m.). Megközelítik őket a göttingai 40,110, a lipcei 37,500, a hamburgi (városi) 35,000, a drezdai (kir.) 30,000, a heidelbergi 28,000, a bonni 28,000, a darmstadti (udvari) 28,000, a boroszlói 27,000, a stuttgarti (királyi) 21,100, a tübingai 25,000 m. évi általányaikkal. Egészben véve Németországban az egyetemi könyvtárak évi általánya sehol sem kisebb 15,000 márkánál s ekkora is csak Jenában, hol 1893-ban emelték ennyire.¹

Ebből világos, hogy nem tekintve a kedvezőbb helyzet egyéb oldalait, pl. a könyvek ára s a pénzegység közti kedvezőbb viszonyt: Németországban a könyvtárak helyzete hasonlíthatatlanul jobb, mint hazánkban. Pl. Kolozsvárt a beiratási és könyvtári díjakkal az évi általány mintegy 6900 ft, a Múzeum-Egylet dotatiója 2500—2800, összesen 9400—9700 ft, melyből újabban a bútorzati kiadások is fedezendők s a múzeum-egyleti általányt részben a gyűjtemények számára veendő specziális irodalom foglalja le. Ez az összeg így is alig felel meg a németországi legkisebb általánynak, t. i. 15—16,000 márkának.

Még kedvezőtlenebb a helyzet, ha legnagyobb könyvtárunkat, a budapesti Magyar Nemzeti Múzeumét mérjük össze a külföldi hasonló szerepre hivatott könyvtárakkal, melyre minden tekintetben más nézőpontok illenek, mint bármely más hazai könyvtárra. Némi összehasonlításul csak a következő adatokat vetjük össze.

¹ Kivételek a berlini egyetemi könyvtár 10,000 m., a müncheni egyetemi könyvtár 9000 m. általányaikkal; de itt ez természetes a jól dotált királyi könyvtárak mellett.

A legutolsó jelentés szerint szaporodott a Magyar Nemz. Múzeum könyvtára évi 10816 darabbal. E szerint könyvszerzésre fordíthatott mintegy 4000—4500 forintot; könyvköttetésre kiad évenként 1000 frt körül, összesen 5500 frtot. Ehhez képest a hasonló hivatású drezdai könyvtár kiad e célra évenként 30,000 márkát és más 37,000-et (= 67.000 márka) a fõntartásra és fizetésekre; a müncheni könyvtár költségvetése 164,000 márka, ebbõl 70,000 megy könyvekre, 11,000 dologi kiadásokra, 83,000 fizetésekre s egyéb kiadásokra; a berlini kir. könyvtár évi költségvetése 410,000 márka; a British Museum a «*Minerva*» legújabb adatai szerint könyvekre kiad évenként mintegy 120,000 frtot; összes évi költségvetése 113,300 font (ca. 1.360,000 frt); a Bibliothèque Nationale könyvekre kiad évenként 181,200 frankot, évi összes költségvetése 788,000 frank. De nemcsak e hatalmas állami intézmények, hanem némely angol és amerikai ú. n. népkönyvtárak is óriási összegek felett rendelkeznek; így a bostoni évenként mintegy 420,000, a londoni 396,000, a chicagói 282,000 frt felett. Ezek szerint, hogy a Magyar Nemz. Múzeum könyvtára, mint hazánk legnagyobb ilyen intézménye, a versenyt kiállhassa a hasonló hivatású, de jóval kisebb országok könyvtáraival, hogy nyomtatványairól, de kivált kéziratairól, okleveleirõl az annyira óhajtott katalogust elkészíthesse: a tenni és áldozni való rengeteg sok, egészen egy, a nyilvánosság-nak teljesen megfelelõ, modern berendezésû épületig.

Jelenleg számos körülmény miatt csak ennyire s fõleg ez általánosságokra kell szorítkoznom; de fentartom természetesen az alkalmat, hogy egészen részletkérdéseket fejtegessek néha a *Magyar Könyv-Szemlében*, melynek óhajtandó volna a könyvtártan kérdéseire bővebben kiterjeszkedhetõ, terjedelmesebb értekezések számára ú. n. szakfûzeteket is adni ki idõrõl idõre; mert arról úgy sem lehet szó, hogy ily szakdolgozatok különben nálunk kiadóra leljenek. Ha ez megvolna, magunk már a jelen esetben is bővebben és még számos egyebeket is írhattunk volna.

MAXIMILIANUS TRANSYLVANUS SZÁRMAZÁSA.

Gróf APPONYI SÁNDORTÓL.

Évek óta dolgozom lengyeli könyvtáram katalogusán, s remélem, hogy az a jövő év folyamán meg fog jelenhetni. E folyóirat t. szerkesztőjétől nyert felszólításnak engedek, midőn könyvjegyzé-
kemből mutatványul közlök e helyütt egy részt, melyben egy iro-
dalomtörténeti érdeklélő munka könyvészeti leírása kapcsán
Maximilianus Transylvanus származásának sokszor vitatott kérdését
remélem végkép eldönthetni.

* * *

*Complurimū eruditōz uatum carmina, ad Magnificū
uirum D. Blasium Hölcelium sacri Caesaris Maximiliani
consiliariū Mæcenatem eorum præcipiū. | Auguste Vindelicoz,
in celeberrimo principum conuentu, impressa. M. D. XVIII.*

4r. 34 sztlan levél. A címlapon gyönyörű fametszetű keret
lombozatos diszitással, alakokkal és D. H. kezöbetteikkel, melyet Nagler
(*Monogrammisten II. 438. 6.*) és Butsch (*Bücherornamentik*)
Hopfer Dániel hírneves augsburgi művésznek tulajdonítanak, s mely
az utóbbi műben (XXIV. tábla) reprodukálva is van. A címlap
hátlapján: «Richardus Sbrulius forojuliensis ad Lectorem». A 2a.
lapon: Petrus (Bonomus) triesti püspöknek Hölzelhez intézett és
Innsbruckból kelt ajánlása olvasható: «... Collectos igitur in unum
corpus quosdam nostros illius temporis lusus & quae deinde ab
amicis de te scripta comparare potuimus, decrevimus ea imprefso-
ribus exhibere: ut nostra opera pro debito nostrae veteris con-
suetudinis officio in lucem edita amoris & in te nostri magnitudinem
& antiquam contubernii olim nostri memoriam, dum ambo Maxi-
miliani Cæsaris amanuenses essemus, testatam apud posteros
exhiberent.» A 2b. lapon van Peutinger Konrádnak igen szép levele
a püspökhöz: «Blasium ipsum & officiosum & litteratum... non
solum amo, sed & diligenter obsecro...» Ezután következik még
Paulus Riccius császári orvos levele. A 3b. lapot a «tudós költők»

névsora foglalja el, melyben többek közt a híres jogtudós Hieronymus Mutius Iustinopolitanus (Capodistriából), Petrus Bonomus, Caspar Ursinus Velius, Richardus Bartholinus, Conradus Celdes, Stabius, Cuspinianus, Maximilianus Transylvanus secretarius, Iacobus Spigel (Slestadttól) stb. vannak felsorolva Majdnem mindegyik Hölzelhez intézi költeményét vagy Hölzel dicsőítését veszi tárgyul.¹ Mindegyik magasztalja őt mint barátját és pártfogóját, a ki a császár nagybefolyású embere, Miksának kedvence, és a szó szoros értelemben Maecenas volt. A költeményekből könnyen összeállítható Hölzelnek életrajza. De azok más tekintetben is oly sok érdekest tartalmaznak, a művelődés és a tudósok történetére nézve, hogy igazán csodálkozom, hogy leírásuk semmiféle előttem ismeretes könyvészeti munkában nem található, sőt Hölzel neve sem Aeshbachnak a bécsi humanistákról szóló munkájában, sem Khautz, Denis, stb. régebbi műveiben elő nem fordul.²

Hogy e kis munkát fölemlitem, arra okot Maximilianus Transylvanusnak egy költeménye adott, melynek e fölirata van: «*M. Transilvani Brvcelensis ad puellas Constantienses in imperiali conventu ne amore principum capiantur Elegia Blasio H. dicata.*»

Ezen Maximilianussal, a híres «*Relatio de Moluccis insulis*»³ szerzőjével, igen különösen áll a dolog. Nevénél fogva, már Czvitinger óta, mint erdélyi tudós szerepel. Bod «*Erdélyi Miksa*»-nak

¹ Egy északi pendantját képezi a híres «*Coricina Róma, 1524.*» gyűjteménynek, mely a luxemburgi Goritz János tiszteletére készült.

² H. karinthiai származású volt. «*Hoelzeli, claros inter memorande Carinthos.*» 1490-ben Nürnbergbe jött Miksa udvarához, nemsokára Magyarországra és Németalföldre küldetett:

„... modo Pannoniis, Batavis modo nuncius oris.“

Jelentékeny része volt a Fülöp és castiliai Johanna közti házassági tárgyalásokban. Később részt vett a magyarországi hadjáratban, 1507-előt «*Carnorum praeses*» volt; nagy érdemei elismerésül Wellenburgot kapta:

„*Quam reparas, miris condecorasque modis
Ut merito possis tali pro munere dici
Wellemburgensis conditor & dominus.*“

A spanyol és magyar királynőknek is titkára volt. Mária Romulával tartott esküvőjén Miksa császár jelen volt.

³ A «*Relatio de Moluccis insulis*» két kiadásáról (Köln és Róma, 1523). lásd Harisse, «*Bibliotheca Americana*» 223—234. ll., ki a Magellan expedíciójára vonatkozó irodalmat meglehetősen kimeríti.

nevezi. Csak az a kérdés előtte, vajjon székely eredetű volt-e vagy szász? sőt Kemény (*Irod. és tört. kalászatok*) azt állítja, hogy az általa leírt földközi hajózásban maga is részt vett,¹ és egyszerűen indiai utazónknak nevezi. Én azonban már régóta kételkedtem erdélyi származásán, sőt egy pillanatra arra gondoltam, hogy Maximilianus Transylvanus és Maximilian von Zevenbergen egy és ugyanazon személy. Mindkettő ugyanazon időben, gyakran ugyanazon helyen, ugyanazon úrnak szolgálatában állott, a föltevés nagyon világosnak látszott. Igen örültem, hogy utólag nálamnál jártasabbak is e gondolatra jutottak. Végre buzdításomra a Maximilianus származására vonatkozó kérdés a *Századok*-ban fölvetett és nagy örömemre nemsokára Kropf Lajos, ki már sok érdekes közleményt adott ki angol levéltárakból, hozzá is szolt. Kropf szerint semmi kétség sem fér Maximilianus erdélyi származásához; s csak annyit tudunk meg, hogy nem szász, hanem minden bizonynyal székely volt. De bizonyítékait nem találtam eléggé meggyőzőknek. Én tehát dr. Fétishez, a brüsszeli kir. könyvtár igazgatójához fordultam, a ki kérdéseimet szintén szívesen tanulmányozta. Fétis úr mindenekelőtt kiderítette, hogy Maximilian von Zevenbergen-nek valóban semmi köze Maximilianus Transylvanushoz, a Relatio szerzőjéhez. Zevenberghen soha sem latinisította nevét. Felesége a van der Gracht családból való, míg ellenben tudjuk, hogy Transylvanus egy «Haro»-t vett nőül, stb. «Ce serait plutôt, tout simplement, avec la désinence latine, le nom de Transilvano que l'on rencontre dans les Pays-Bas, à l'époque dont il s'agit.» A név magyarázásánál tehát szükségtelen Erdélyt előhozni. Végül Fétis ezeket írja: «La note (t. i. neki küldött följegyzéseim) attribue à l'auteur de la Lettre *De Moluccis insulis* une épigramme d'un Maximilianus Transilvanus, publiée dans les *Delitiæ poetarum belgicorum, Francofurti 1614*. IV. pp. 449—453. et dont voici le titre: *Maximiliani Transylvani Bruxellensis ad puellas Constantienses in Conventu imperiali*. Mais la relation de 1522 et l'épigramme ne sont évidemment pas du même écrivain. L'auteur de l'épigramme d'après les biographes

¹ Vivien de St. Martin (*Histoire de la géographie* 1873), ki semmi hazafüü örömet sem találhatott abban, hogy Maximilien de Transylvainet «membre de l'expédition»-nak és a «relation personnelle du voyage de Magellan» szerzőjének tartsa.

a vécu du XVIème siècle au XVIIème. Piron, *Leevensbeschryving* et Wauters, *Histoire de Bruxelles*. III. p. 675 disent, que Maximilien de Transilvan poète latin vivait en 1605. Il suffit d'ailleurs de lire le poème en question, et notamment ce passage où l'auteur parle de Philippe II.:

Tunc ibi Caesar erat dulci cum prole Philippo

pour être convaincu, qu'il ne peut être confondu avec le signataire de la Relation de 1522 et encore moins avec le seigneur de Sevenbergen. De ces rapprochements on peut conclure en toute assurance, que Maximilien de Sevenbergen, l'auteur de la Relation de 1522 et le poète, dont un épigramme figure dans les «*Delitiae*», sont trois personnages absolument différents.» Eddig Fétis. Mint most már látjuk, a «*Delitiae*»-ben lenyomatott költemény ugyanaz, mint a melynek czímét fönnebb adtuk, és minthogy a mi gyűjteményünk 1518-ban jelent meg, a belga tudós biográfiai bizonyítékai kárba veszttek. Caesar tehát nem V. Károly, hanem Miksa; Philippus pedig I. Fülöp, Miksának fia. Így oldhatók meg a rejtélyek. Hogy a mi Maximilianus Transylvanus secretariusunk, a Maximilianus Transylvanus a secretis Caesaris-sal, a sokszor említett Relatio szerzőjével egy és ugyanaz, azt alig vonhatja kétségbe valaki. Ez azonban itt *Bruxellensis*-nek mondja magát, tehát Brüsszelből és nem Erdélyből való, quod erat demonstrandum. Ha e ritka munkácskát hamarább feltalálom, magamat és másokat sok fölösleges fejtöréstől kíméltem volna meg. A jó Maximilianus gondolhatja magában:

Sat mecum lusistis; ludite nunc aliis!

* * *

E Maximilianusról szóló vita máris túllépi egy bibliográfiai ismertetés határait. Ennek daczára kénytelen vagyok néhány megjegyzést utólag idecsatolni. Ép utolsó perczen jutott kezemhez Márki Sándornak Maximilianusról szóló cikke (*Erdélyi Múzeum*, 1893. évf., azóta külön kiadásban is). Nem hallgathatok el néhány megjegyzést az abban felhozott argumentumok bizonyító erejét illetőleg.

Az alaptételt természetesen Maximilianusnak erdélyi származása képezi, melyet Márki épúgy fentart, mint Kropf. Hogy a hosszú cikkben Márki arra semmi döntő argumentumot nem hoz fel, azt ő maga is meg fogja engedni. Idézi ugyan Don Martin

de Salinasnak, Ferdinand követének egy Valladolidban 1527. márczius havában kelt levelét, melyben jelenti, hogy «a császár egyik titkárát Bécsbe küldi, ki származására nézve erdélyi és Ferdinándnak alattvalója, s kinek atyja Mohácsnál elesett». De itt ép azt kellene bebizonyítani, hogy e hely Maximilianusra vonatkozik. És kérdés, vajjon valószínű-e, hogy a követnek szüksége volt személy-leírást adni oly emberről, ki, mint Maximilianus, már 20 évnél tovább állt az osztrák ház szolgálatában, és a kit Ferdinand ép ép oly jól ismert, mint császári testvére? De nem tekintve azt, hogy Kropf úrnak itt közölt magyarázata, «hogy e Maximilianuson kívül a császárnak más Erdélyből való secretáriusát nem ismerjük», nem akart igényt tartani csalhatatlanságra, mégis azt bátorkodom kérdezni, mint nevezheti magát Maximilianus 1518-ban Bruxellensisnek, míg atyja ép ez időben Magyarországon vagy Erdélyben hadat visel, hogy nyolcz évvel később Mohácsnál lelje halálát? Mert az, hogy a «Bruxellensis» jelző Brüsszelre, mint tartózkodási helyre vonatkozzék, egy császári secretarius folytonos vándorélete mellett kizártnak tekinthető. Petrus Martyrnak a cikkben idézett levele, melyet Lang Máté kardinálishoz írt, szintén különböző értelmezésre adott alapot. Márki azt hiszi, hogy Kropf a levélben használt kifejezést «Maximilianum iuvenem germanum tuum» hibásan fordította «a te ifjú németed»-del, mert helyesebb volna «a te ifjabb testvéred»-del, illetőleg rokonoddal fordítani. Azonban az illető hely így szól: «Dehinc si in filium advenientem Maximilianum iuvenem germanum tuum a secretis suscepi, si hospitio ac mensa longo illum tempore collegi, si direxi, si iuvi necne, ipsum arbitror retulisse stb.» (Petri Martyris Opus epistolarum, Amsterdam 1670. 2r. 310 levél.) «Tuum» itt nem vonatkozik sem az «ifjú németre», sem az ifjú testvérré, hanem a secretis-sel kapcsolatban annyit jelent, mint «titkárod», mely állást akkor Maximilianus Lang kardinális oldala mellett elfoglalt. És Márki mégis később őt minden ok nélkül a kardinális «közeli rokonának» mondja. Márki ezután a Transylvanus Relatiója alapján igen körülményesen előadja a Magellan földkörüli hajozásának történetét, a mivel a magyar közönség részéről, mely különben az események ily bő elbeszélését nem olvashatta volna, kétségtelenül köszönetet érdemel. Ha pedig végül azt hiszi (és bizonyos mértékig argumentumul akarja használni állítása mellett), hogy Székely a krónikájában Magellan

utazását azért tárgyalja oly bőven, «mert arról egy földijétől nyert értesítést», akkor meg nagyon bajos felfogni, hogy miért hallgatta el Székely forrását és miért nem hivatkozott a szerző származására. Nagy gonddal iparkodik Márki a fönnebb említett — s általa csinos versecskében lefordított — «Ad puellas Constantientes» költemény korát meghatározni. Szerinte a konstanci ai császárlátogatás, melynél Maximilianus jelen volt, 1551-ben történt meg. Két és fél évvel előbb, 1548-ban V. Károly Spanyolországból visszatérő fia, Fülöp, tiszteletére Kölnben fényes ünnepélyt rendeztetett. «Költőnk ekkor már elmúlt 60 éves, de nem vesztette el lelkének fiatalságát.» Így Márki. Nézzük most, hogy állnak a dolgok. A fejedelmek kongresszusa Kölnben 1505. május és június hónapokban tartatott meg. Fülöp király 1506. szeptember 25-én halt meg. A konstanci ai országgyűlés 1507. július—október hónapok között gyűlt egybe. Az említett költeménynek ide vonatkozó helyei következők:

Vix agitur medium quo magna Colonia lustrum
 Accepit tota nobilitate duces.
 Tunc ibi Caesar erat dulci cum prole Philippo
 Qui fuit invicti gloria magna patris
 Tunc omnes proceres quotquot Germania nutrit
 Hic aderant multi qui placuere viri.

A részletek, azt hiszem, összevágtnak. Végezetül Fugger «*Spiegel der Ehren des Hauses Oesterreich*» ismert munkájában igen terjedelmesen írja le a konstanci ai ünnepélyeket, melyeken a fejedelmek és urak a fölpipezett asszonyokkal és leányokkal enyelegettek. Megemlíti tovább, hogy Miksa császár ez országgyűlésen fiának, Fülöp királynak, valószínűleg halála évfordulójának alkalmával, «nagyszerű dalünnepélyt» (herrliche Besingniss) tartatott. Ez ünnepély hozhatta Transylvanust azon komor hangulatba, melyről tanúskodik egy más e gyűjteményben levő «Elegia in Natalem Blasii H.» című költemény következő helye:

Nuper ego in vacuo recubans sine lumine lecto
 — — — — —
 Funera defuncti meditabar carmine nati,
 Caesaris his voluit Musa placere tibi:
 Scripsimus invita tristissima carmina vena. *stb.*

Megjegyzem, hogy az említett két nagyobb költeményen kívül Maximilianusnak még három Hölzelhez intézett epigrammája van

fölvéve gyűjteményünkben. Minő összefüggés van a második, Johann de Vriedthez intézett költeménnyel, melyet Márki lefordított, vajjon annak általában a mi szóban levő Maximilianus Transylvanusunk-e a szerzője, azt nem bírom eldönteni. Azt hiszem, hogy a Maximilianusra vonatkozó további kutatásokat bátran átengedhetjük a belga tudósoknak.

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUMI KÖNYVTÁR ŐSNYOMTATVÁNYAINAK JEGYZÉKE.

HORVÁTH IGNÁCZTÓL.

— Negyedik közlemény. —

Év nélkül.

589. ACCURSIUS (FRANCISCUS). Casus in terminis super novem libris Iustiniani Codicis. 2r. 148 levél.

Hain, 69.

Inc.s.a. 1186. Színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején nyomtatott ex-libris: *Aus der Bibliothek der Dominikaner zu (Breslau áthúzza s fölébe írva:) Schweidnitz.*

590. ADRIANUS Carthusiensis. Liber de remediis utriusque fortunae. (Köln, Zell Ulriknál.) 4r. 160 levél.

Hain, 93.

Inc.s.a. 1386. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az 1a. lapon XV. századi kézzel: *Liber domini Iohannis de Alen (?)*. Alatta: *Liber collegii societatis Iesu Monasteriensis 1613.*

591. AENEAS SYLVIUS. Epistola ad Turcorum imperatorem Mahometem. (Köln, Zell Ulriknál, 1470 körül.) 4r. 53 levél.

Hain, 172.

Inc.s.a. 1420.

592. AENEAS SYLVIUS. Epistola ad Turcorum imperatorem Mahometem.

1a. l.: Pius Papa Secundus eloquentissimus qui | obiit Anno. M. CCCCLXIII. In Ancho | na. dū proficisci pposuerit contra Turcos | composuit. z̄. *59b. l. 25. sor*: Explicit epistola Pii Pape secū | di ad Thureū. Seq̄ rñfio turci. *60a. l.*: Incipit epistola

Morbifani magni Tu | ci (*így*) miffa ad Pium Papam fecundum.
62^a. l.: Regiftrum.

4r., latin betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül,
27 sorral, 62 levél.

A Magyar Könyv-Szemlében (1894. 1—6. l.) Ráth György
által leírt példánytól csak javított colophonjával különbözik.

Inc.s.a. 1396. Jankovich Miklós gyűjteményéből; XV—XVII. szá-
zadi lapszéli jegyzetekkel. Az utolsó levelen XV. századi kézzel írt
bőles mondatok.

593. AENEAS SYLVIUS. Epistolae in cardinalatu editae. (Köln.)
2r. 215 levél.

Hain, 160.

Inc.s.a. 1198. Színes kezdőbetűkkel és XVI. századi széljegyzet-
tekkel. Végén 3 levél hiányzik. Az előtábla belsején nyomtatott ex-
libris *Y. Y. No. I.* felirattal. Az utolsó üres levél *b.* oldalán XVI. szá-
zadi írással: *Anndreas Mollitor.*

594. AENEAS SYLVIUS. Epistolae saeculares. (Köln, Therhoernen
Arnoldnál).

1a. l. a₁ jelzettel: Epistolarum fecularium | Enee Siluij Pitho-
lominei (*így*) Senēfis qui tandē roma | no pontificio prefectus Pius
fed'us appellatus est. | Incipit liber. *150^b. l. 29. sor:* semper bene
valere. Ex noua ciuitate die. XXIX. aprilis | M. cccc. lv.

4r., gót betűkkel, a—t₃ jelzettel, custosok és lapszámozás nél-
kül, 33 sorral, 150 levél.

V. ö. Hain, 159.

Inc.s.a. 1356. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. A
szöveg előtti üres lapon Georgius Viterficius címerjegye alatt *F(rater)*
G(eorgius). Végén rubrummal: *Deo gracias.*

595. ALBERTANUS Causidicus Brixienis. De arte loquendi et
tacendi. (Strassburg.) 2r. 10 levél.

Hain, 394.

Inc.c.a. 251. (coll. nr. 5.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rub-
rummal festett kezdőbetűkkel.

596. ALBERTANUS Causidicus Brixienis. De arte loquendi
et tacendi. Köln, Bungart Hermannál.

Az Ai jelzetű levél hiányzik. 2^a. l. Aij jelzettel: Incipit
tractat9 de arte loquēdi ⁊ tacēdi ab Albertano | brixieſi caufidico
ad fuoꝝ instructionē filioꝝ editus. *Végén 10^a. l.:* Explicit liber

de doctrina loquēdi ꝛ tacen | di ab Albertano caufidico brixienfi
ad in | ftructionem fuoꝝ filioꝝ compositus Im | preffus Colonie p
me Hermannū Bum | gart de Ketwich . fupra antiquū foꝝ in do |
mo vulgariter nuncupata tꝛo dem Wil | den mann.

4r., gót betűkkel, A—B₅ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 38 sorral, 10 levél.

Inc. s. a. 1496. (coll. nr. 6.)

597. ALBERTUS MAGNUS. Compendium theologiae veritatis. (Köln,) Goetz Miklósnál, (1475 körül.) 2r. 147 levél.

Hain, 433.

Inc. s. a. 1270. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal festett kezdőbetűkkel. Az 1^a. lapon XVIII. századi kézzel: *Ad bibliothecam ecclesiae cathedralis Mon(asterien)sis.* A szöveg elé kötött üres levelen XV. századi, kéthasábos mutató.

598. ALBERTUS MAGNUS. Compendium theologiae veritatis. Ulm, Zainer Jánosnál, (1476 körül.) 2r. 190 levél.

Hain, 437.

Inc. s. a. 1218. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az 1^a. lapon: *Hic liber obvenit conventui Bithomiensi post devastationem Mansueldicam divina providentia et studio patris Francisci Marcinhousii tunc guardiani conventus 1628.* A hátsó tábla felső jobb sarkában XV. századi kézzel: *Gr. 18.*

599. ALBERTUS MAGNUS. Postilla in evangelium Ioannis. (Köln, Guldenschaff Jánosnál, 1477 körül.) 2r. 361 levél.

Hain, 459.

Inc. s. a. 1276. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

600. ALBRECHT: Pferdarzneibüchlein.

1a. lapon a cím: Dieß buchlein faget | wie man Pferdt ertzneyen, vnd ein | yegklichs Pferdt erkennen fol. *Alatta fametszet.*
1b. l: Dits (*így*) hernach gefchriben büchlein von | Ertzney der Roßz oder pferde, Auch wie man ein yegklichs pferd | erkennen fol bey feinem zeychen, Hat gemacht meyster Al- | brecht Keyser Friderichs schmid vnd Marfaller von | Constantinopel, Alles bewerd vnd verfucht. *14a. l. 36. sor:* Ein gut hornfalben der pferdt. xij.

4r., gót betűkkel, A—C₆ jelzettel, custosok nélkül, 36 sorral, 14 sztt levél; a két utolsó nincs megszámozva.

V. ö. Hain, 12867 s 12868.

Inc. s. a. 1474.

601. ALEMANNIA (CONRADUS DE —). Concordantiae bibliorum. (Strassburg, Mentelin Jánosnál, 1475 körül.) 2r. 415 levél.

Hain 5629.

Inc.s.a.1124. Színes kezdőbetűkkel; az első levelen lapszéli diszitéssel és festett czímerrel, mely tárcsaalakú pajzs sárga mezejében fehér szíjra erősített fekete kürtöt ábrázol. A lap felső szélén XVIII. századi kézzel: *Mo. conventu Jauroviensi.*

602. ALIACO (PETRUS DE —). Speculum considerationis, sermones et tractatus. (Brüsszel, a Fratres vitae communis sajtóján, 1484 körül.)

1b. l.: In hoc volumie otinēt tractat9 ꝛ | fꝓmoēs opilati a reuerēdiffimo dño | dño petro d' aylliaco sacre theologie | doctore quōdā cācellario paifien pt9 | ea anicieñ epō ꝛ Cameraceñ deinde | fcē romane eccīe cardinali. *2a. l. aij jelzettel:* Incipit speculum osiderationis, | editum fiue cōpilatum p reuerendū | in xpō p̄rem dompnu petrū de ailli | caco, theologie doctorem ac episcopū | cameracenfem & postea cardinalē. *142a. l.:* Explicit tractat9 petri ep̄i Came | racenfis. de duodecim honoribus | faneti ioseph. *Utána 2 üres levél.* *145a. l.:* Tractat9 de anima. Incipit prolog9. *Végén, 270a. l.:* Explicit fermo de beato frācifco | factus in vniuerfitate parifiens per | magiftrum petrum de aillyaco An | no dñi MCCC octogefimo fecundo.

2r., gót betűkkel, a—s₇, A—Q₅ jelzettel, custosok s lapszámzás nélkül, 2 hasábon 39 sorral, 270 levél.

V. ö. Hain, 850.

Inc.s.a.1188. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal festett kezdőbetűkkel. A 2a. lapon XVII. századi kézzel: *A bibliotheca monasterii Liesbornensis possideor, 3. columna concionatorum, classe 1., numero 5.*

603. ANDRAE (IOANNES). Summa super quarto decretalium.

1b. l.: Capitula Tractatuli Io. An. d̄ | fp̄ofalib9 ꝛ matrimoniis. *2a. l.:* Summa Io. An. de sponfalibus | et Matrimoniis Et primo dif | finit Sponfalia. (f) Pofalia funt futurarū nuptiarum promif | fio. *stb. Végén, 10a. l.:* Finit fūma Io. An. d̄ fp̄o | falib9 et matrimoniis.

4r., latin betűkkel, jelzettel, custosok és lapszámzás nélkül, 30 sorral, 10 levél.

V. ö. Hain, 1074.

Inc. c. a. 773. (coll. nr. 9.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az első levél üres a. oldalán XV. századi kézzel: *De sponsalibus. Ego Andreas Peck rector parochialis ecclesie s. Martini in Langeneising Frisingensis* (igy) *diocesis confiteor recepisse ab honorabili viro etc. etc.* Ez alatt: *Anno domini tausent fünfhundert vnd in dem sechzehentten jare hat man di chorn vnd waiz vor margarete alle einpracht vnd ab-geschnitten vnd dy habern vnd gersten vor Iacobi. Vnd der wintt hatt ier ein guetten tayl vast ausgestossen.* A b. oldalon a mutató alatt: *1480. die 5. Martii in dominica oculi penitentia: 5 missas, unam de spiritu sancto, de sancta trinitate, de sancta cruce, de beata virgine et pro defunctis.*

604. ANDRELINUS (PUBLIUS FAUSTUS). De fuga Balbi ex urbe Parisiana. (Páris, Balligault Felixnél, 1496.)

1a. lapon a cím: De fuga Balbi | ex vrbe parifia *Alatta a nyomdász jegye. Utána:* Felix quem faciunt aliena pericu- | la cautum | Eft fortunatus felix diuefzq bea- | tus. *1b. l.:* Publii fausti Andrelini foroliuiensis clariffimi poetae laurea | tiad Robertum Guaginum diui maturini parifiensis miniftruz | maiorem | *Epistola. 6a. l.:* Gaguinus faufto poetae laureato Salutem. *Ugyane lapon 38. sor:* bet. Vale ex edibus noftris parifiacis xvi Septembris anno falu | tis. M. cccc. nonagesimo sexto.

4r., gót betűkkel, a₆ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 21 és 39 sorral, 6 levél.

V. ö. Hain, 1095.

Inc. s. a. 1520. (coll. nr. 1.) Az utolsó üres lapon XVIII. századi kézzel: *Impressum Parisiis MCCCCLXXXVI.*

605. ANNIUS (IOANNES). Glossa in Apocalypsin, seu Liber de futuris Christianorum triumphis contra Saracenos. Nürnberg, (Zeninger Konrádnál), 4r. 47 levél.

Hain, 1123.

Inc. s. a. 1422.

606. ANSELMUS (SANCTUS) archiepiscopus Cantuariensis. Opuscula. 4r. 207 levél.

Hain, 1136.

Inc. c. a. 853. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

607. ANTONINUS (SANCTUS) archiepiscopus Florentinus. Summa confessionis.

1a. l.: (I) Ncpiüt Rubrice sup tractatū de instructione feu directione simpliciū | confeffoꝝ. Et primo. De ptate cōfefforis in

audiendo confeffiones et | abfoluendo. 2b. l. : Prologus super Tractat9 | de instructione feu directione | fimplicium confefforum Editu | a domino Anthonino archiepif | copo Florentino. Végén, 70a. l. : Explicit Summa confeffionū | feu Interrogatoriū pro fimplici | bus Confefforibus. Editum ab | Archiepō Florentino. videlicet | fratre Anthonino ordinis predi | catorum. :

2r., gót betűkkel, a—g₁₀ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 2 hasábon 40 sorral, 70 levél.

Inc. c. a. 251. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal festett kezdőbetűkkel.

608. APICIUS (COELIUS). De re culinaria. Velenceze, Bernardinus de Vitalibus sajtóján. 4r. 32 levél.

Hain, 1282.

Inc. s. a. 1469. (coll. nr. 4.) Farkas Lajos könyvtárából.

609. AQUILA (PETRUS DE —). Quaestiones in IV libros sententiarum. Speier, Drach Péternél. 4r. 326 levél.

Hain, 1324.

Inc. s. a. 1346. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. A b_j. jelzetű lapon aranyozott kezdővel s lapszéli díszítéssel. Az előtábla belsején a boroszlói domonkosrendiek régibb latin s újabb német ex-librisével.

610. AQUINO (THOMAS DE —). De arte et vero modo praedicandi. 2r. 10 levél.

Hain, 1356.

Inc. c. a. 251. (coll. nr. 6.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színezett kezdőbetűkkel.

611. AQUINO (THOMAS DE —). De quidditate et efficacia eucharistiae sive de corpore Christi, cum NICOLAI DE LYRA dictis de sacramento et expositione orationis dominicae. (Mainz, Friedberg Péternél). 4r. 24 levél.

Hain, 1369., hol leveleinek száma tévesen 22-re van téve.

Inc. s. a. 1514. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal festett kezdőbetűkkel.

612. AQUINO (THOMAS DE —). De regimine principum. 4r. 23 levél.

Hain, 1486.

Inc. s. a. 1384. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal festett kezdőbetűkkel és XV. századi széljegyzetekkel.

613. AQUINO (THOMAS DE —). Summae theologiae secundae partis pars II. (Eichstädt, Reyser Mihálnál). 2r. 320 levél.

Hain, 1455.

Inc.s.a.1148. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején XVIII. századi kézzel: *Biblioth. can. regularium Sagan.* D. I. S. A szöveg előtti üres levél a. oldalán XV. századi kézzel: *Idem emptione et venditione habes 77... per totum.* Ez alatt szintén XV. századi írással: *Liber Michaelis et Francisci Meckle fratrum de Schebissen sacerdotium pro dominis et fratribus in Grunenberch ordinis canonicorum regularium assignatus tempore regiminis venerabilis domini magistri Sigismundi Schonknecht pro tunc ibidem prepositi.* Az 1a. lapon XVII századi, a mű vége felé XV. századi, részben rubrummal írt lapszéli jegyzetek.

614. AQUINO (THOMAS DE —). Summae theologiae secundae partis pars II. (Bázel, Richel Bernátnál vagy Rodt másképp Ruppel Bertoldnál.) 2r. 331 levél.

Hain, 1456.

Két példány, Jankovich Miklós gyűjteményéből.

Inc.s.a.1116. Színes kezdőbetűkkel és rubrumokkal. Az első levelen XV. századi kézzel: *Eclesie sancti Iacobi in Lewtscha.*

Inc.s.a.1116a. Színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején: *Liber de virtutibus pro conventu Oppoliensi 1622. 13. Iunii.*

615. ARATOR. Actus apostolorum. 4r. 59 levél.

Hain, 1550.

Inc.s.a.1368. Jankovich Miklós gyűjteményéből; XVI. századi széljegyzetekkel.

616. ARETINUS (LEONARDUS). Libellus de amore Guiscardi et Sigismundae.

Az 1a. lapon a cím: Tractatulus de duobus | amantibus (*így*) Guiftardo (*így*) videlicet et Sigifmunda Cum | Epiftola Sigifmüdi ducis Auftrie amatoria pulcher | Lucrefiam regis Dacie filiam *1b. l.:* Incipit hiftoria de Sigismunda vnica Tancredi princi- | pis falernitani filia et Guiftardo adolescente *stb. 5b. l.:* Epiftola Sigifmundi ducis Auftrie ad Lucrefiam regis | Dacie filiam amatoria pulcherrima *Végén, 6a. l. 24. sor:* mea delicie mee corculū meu Ex Vienno xviiij. kal. februaris

4r., gót betűkkel, τ_6 jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 35 sorral, 6 levél.

V. ő. Hain, 1585.

Inc.s.a.1442. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából.

617. ARETINUS (LEONARDUS). Libellus de amore Guiscardii et Sigismundae.

Az 1a. lapon a cím: Tractatulus de duo | bus amantibus Guiftardo (*így*) videlicet et. | Sigismunda Cū Epistola Sigismūdi | ducis auftrie amatoria pulcherrima ad | Lucrefiam regis Dacie filiam. *Alatta fametszet.* 5b. l.: Epistola Sigismundi ducis Auftrie ad Lucrefiam re- | gis Dacie filiam amatoria pulcherrima: 6a. l. 24. sor: Vale animula mea delicie mee corculum meum Ex Vienna | xviii kal' Februarias AMEN *Alatta a fentebbi fametszet.*

4r., gót betűkkel, A₆ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 35 sorral, 6 levél.

V. ö. Hain, 1585 és 1586.

Inc.s.a.1485. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából.

618. ARTICULI Parisiis condemnati. (Köln, Quentell Henriknél.) 4r. 17 levél.

Hain, 1877.

Inc.s.a.1496. (coll. nr. 4.) Hozzákötve a *Speculum adhortationis iudaice ad Christum* című munkának 1507-iki kölni kiadása.

619. ASSISIO (FRANCISCUS DE —). Oratio coram pontifice maximo et Christianorum conventu gravissimo pro defensione fidei Christianae habita. (Róma, 1480.)

1a. l.: Oratio fratris Francisci de Afifio ex ordine minorū facre theologie pro | fefforis prouincialis prouincie Romane. focii Rdi p̄ris ḡnalis eiusdē ordinis. | ⁊ in Ro. cu. ip̄ius ordinis vice-procuris habita corā p̄tifice maximo ⁊ xp̄ianoꝝ | ōuentu grauiffimo pro defensione fidei xp̄iane. Mccccxxx. die x. decembris. *Végén,* 4b. l. 36. sor: bit. ⁊ in futura gloriā eternam possidebit. Amen.

4r., gót betűkkel, jelzet, custosok és lapszámozás nélkül, 41 sorral, 4 levél.

V. ö. Hain, 7322.

Inc.s.a.1537. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel.

620. ASTESANUS. Summa de casibus conscientiae. (Bázel, Richel Bernátnál.) 2r. 432 levél.

Hain, 1892.

Inc.s.a.1150. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a glogauai társház nyomtatott ex-librise.

621. ATHANASIUS. In psalorum effectus et proprietates divina sequestratio. (Augsburg. Froschauer Jánosnál.) 4r. 9 levél.

Hain, 1903.

Inc.s.a. 1374. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

622. AUCTORITATES Aristotelis, Senecae etc. 4r. 59 levél.

Hain, 1921.

Inc.s.a. 1456. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal festett kezdőbetűkkel A czimlapon: *Collegii Linc(iensis) societatis Iesu catalogo inscriptus 1698.* A cím alatt XVI. századi kézzel: *Fortuna opes auferre, non animum potest.* Ez alatt: *Dd. dominus Michael Bobingerus conventualis Vrspergensis Utrico suo Neithardo Quångingensi (?)*; utána más kézzel: *Natus anno 1523. die 8. Iulii, hora 9. ante meridiem.* Ez alatt: *D. a. DCXIII. M. 5. Plus ultra nil. I. C. ab Echomont. me emit,* az ezt követő sor ki van törölve. A szövegben és a lapszálen egykorú s későbbi jegyzetek.

623. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS). De consensu quatuor evangelistarum. (Hain szerint Memmingen, Kunne Albertnél; mások szerint Löwen, Ioannes de Westfalia sajtóján, 1481—83 körül.) 2r. 84 levél.

Hain, 1980.

Inc.c.a. 319. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal festett kezdőbetűkkel. Az utolsó üres b. lapon XVII. századi írással, *Praxis atramentum faciendi* cím alatt, tintarecept, németül.

624. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS). De duodecim abusivis saeculi.

1a. l.: Aurelij Auguftini. Iponenfiū prefulis dig'ffimi. liber de. xij. ab | ufiuis feculi incipit feliciter. Duodecī abufiua feculi füt hec. | *stb.* *7b. l. 11. sor:* xp̄us effe incipiat in futuro. Laus deo. *8a. l.:* Auguftini de origine aīe electiffima auētas. *Lejjebb 12. sor:* Auguftinus de diuinacōne demonū. *Végén, 8b. l. 19. sor:* decepti fuerint vel mentiti. Laus Deo.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok és lapszámozás nélkül, 35 sorral, 8 levél.

Inc.c.a. 1332. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején XVI. századi kézzel: *Rachel* (kihúzza s fölébe írva: *Balthasar*) *habeat.* A szöveg elé kötött első üres levél *a.* oldalán: *Anno 1586., die s. Bartholomaei apostoli,* s ez alatt *a colligatum* tartalomjegyzéke. A szövegben egykorú s későbbi jegyzetek.

625. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS). De duodecim abusivis saeculi.

1a. l.: Tractatus sancti Augustini. *1b. l.*: De. xij. abusio-
nū gradibz. | De diuinatione demonū | contra paganos. | De honestate
mulierum. | De triplici habitaculo | De ueniētia. X. precepto | rum
et. X. plagarū egipti. | De contritione cordis | De contemptu mundi
ad | clericos. | De vanitate huius seculi. *2a. l.*: Incipit Tractatus
sancti Augustini episcopi hipponen | sis De duodecim abusio-
nū gradibus. *Végén, 42a. l.*: Expliciunt diuersi Tractatus sancti Au-
gustini. | Episcopi Hipponensis.

4r., gót betűkkel, a—g₆ jelzettel, custosok s lapszámozás
nélkül, 29 sorral, 42 levél.

V. ö. Hain, 2105.

Inc.c.a.813. (coll. nr. 3.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színe-
zett fametszetű kezdőbetűkkel.

626. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS.) Expositio evangelii
Ioannis. (Hain szerint Bázél, Amerbach Jánosnál; mások szerint
Nürnberg, Koburger Antalnál.) 2r. 205 levél.

Hain, 1982.

Inc.s.a.1260. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdő-
betűkkel. Czímlapja hiányzik. Előtablája belsején a glogai ferenczrendiek
nyomatott ex-librise. Az 1. jelzetű levelen: *Pro conventu sancti Stanislai
ordinis minorum s. Francisci strictioris obserantiae Glogoviae Maioris
inscriptus 1660.* A lap szélén: *Chris(tophorus) Ferd(inandus) Hel ...*
A szövegben egykorú jegyzetek.

627. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS.) Homiliae et primo
de eo, quod psalmista ait, quis est homo etc. (Köln, Zell Ulriknál,
1467 körül.) 4r. 21 levél.

Hain, 1984.

Inc.s.a.1494. (coll. nr. 5.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rub-
rumos kezdőbetűkkel.

628. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS.) Sermones ad heremitas.
(Strassburg, Flach Mártonnál.) 4r. 108 levél.

Hain, 1998.

Inc.s.a.1462. Az előtábla belsején a boroszlói domonkosrendiek
latin ex-librise. A 3a. lapon aranyozott színes kezdőbetű s lombdísz,
a szövegben színes kezdők.

629. AUGUSTINUS (SANCTUS AURELIUS.) Sermo super orationem
dominicam. (Köln, Zell Ulriknál.) 4r. 8 levél.

Hain, 1989.

Inc. s. a. 1494. (coll. nr. 7.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel.

630. AUGUSTODUNENSIS (HONORIUS). De imagine mundi. (Nürnberg, Koburger Antalnál.) 2r. 44 levél.

•Hain, 8800., hol leveleinek száma tévesen 46-ra van téve.

Inc. s. a. 1332. (coll. nr. 3.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

631. AUGUSTODUNENSIS (HONORIUS). Expositio super cantica canticorum. (Köln.) 4r. 151 levél.

Hain, 8802.

Két példány.

Inc. s. a. 1358. Színes kezdőbetűkkel. A szöveg előtti üres hártya-levél b. oldalán XV. századi kézzel: *Liber sanctorum martyrum Cosme, Damiani et beatissimi Symeonis prophete in Lisborn ordinis sancti Benedicti Monasteriensis diocesis.* A cím felett XVII. századi kézzel: *Liber monasterii Lieszbornensis, col. 1. classe 1. num. 1.*

Inc. s. a. 1402. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel. Az egykorú kötés előtáblájára vörös bőrből kivágott E betű van ragasztva. A címlap b. oldalán XV. századi kézzel: *Liber monasterii sancti Ludgeri episcopi in Werdona.*

632. AVIANUS. Computus. 4r. 39 levél.

Hain, 2195.

Inc. c. a. 981. (coll. nr. 7.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. Címlapja hiányzik.

633. BARBARUS (HERMOLAUS). Castigationes Pliniana. 2r. 160 levél.

Hain, 2420.

Inc. c. a. 661. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az a_{11} jelzetű lapon XVI. századi széljegyzet.

634. BARTHOLOMAEUS BRIXIENSIS. Casus decretorum.

1a. l.: Casus decretorum | Bartho. Brixien. *2a. l.:* Incipiunt casus % notabilia decretorū | Reuerēdiffimi magiftri. Bartholomei bri | xienfis. *Végén, 212a. l.:* Expliciunt casus decreto | rum Bartholomei | Brixentz.

2r., gót betűkkel, a—z₆, A—M₆ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon 48 sorral, 212 levél.

Inc. c. a. 515. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

635. BAYSIO (GUIDO DE —). Rosariumdecretorum. (Strassburg, Mentelin Jánosnál, 1472 körül.) 2r. 403 levél.

Hain, 2713.

Inc. s. a. 1106. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az 1^a. lapon kitörölt XVI. századi felirat nyoma, melyből csak a *Viennae* szó olvasható. A colophon alatt rubrummal: 1469 és ez alatt kék tintával: *Marie Magdalene*.

636. BEGÄNGNISZ kaiserlicher Maiestät (Friedrichs III.) Bécs, Winterburg Jánosnál, (1493.) 4r. 8 levél.

Hain, 2738.

Inc. s. a. 1549.

637. BELLOVACENSIS (VINCENTIUS). Speculum doctrinale. (Strassburg, Mentelin Jánosnál, 1473 körül.)

1a. l.: Speculū doctrinale Vincentij beluacensis fris | ordinis pdicatoꝝ incipit. Et primo plogus de cau | sa fufcepti opis et eius materia Capitl'im I. | () Vonā ml'titudo li | brorum. Et tempis | breuitas stb. *Végén, 401^a. l. 2. hasáb, 60. sor:* & altus in quo & agnus ambulet et elephas natet.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon 67 sorral, 401 levél.

Inc s. a. 1108. A dubniczi Illésházy-könyvtárból; előtáblája belsején a könyvtár ex-librisével. Az első levélen aranyval ékített színes kezdőbetűvel s lapszéli diszítéssel, mely az előbbi számnál leírthoz hasonló mondatszalagon 1481. évszámot tüntet fel. A szövegben színes kezdőkkel. A 2. és utolsó levelen XV. századi kézzel: *Iste liber est canonicorum regularium monasterii beate Marie in Tiernstain.*

638. BELLOVACENSIS (VINCENTIUS). Speculum historiale. (Strassburg, Mentelin Jánosnál, 1473.)

I. kötet. A tabulából csak az utolsó levél van meg. 2a. l.: Speculum hystoriale Vincentii beluacensis fra | tris ordinis pdicatorum incipit. Et primo plog9 | de causa suscepti opis & eius materia. Primū. *154^a. l. 2. hasáb:* Primū volumen speculi | hiftorialis finit.

II. kötet. 1a. l.: Incipit tabula fecūdi uoluminis. speculi hifto | rialis. *176^a. l. 2. hasáb:* Explicit fed'a pars speculi hiftorialis vincētij.

III. kötet. 1a. l.: () Bferuet lector qd' in plogo p'mi vo |

lumis extat annotatū. *stb.* 175^b. l. 2. *hasáb*: Tercium volumen speculi hiftorialis vicentij | ordinis predicatorum explicit.

IV. kötet. 1a l.: () Ygoland9 ipugnat xp̄ia | nos. xxv. li. ix. *stb.* 189^b. l.: Speculum vicentij hiftoriale explicit.

2r., gót betűkkel, jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon 67 sorral, 4 kötet, I. 154, II. 176, III. 175, IV. 198 levél.

Inc. s. a. 1102. A dubniczi Illésházy-könyvtárból, a négy kötet két részbe kötve, festett kezdőbetűkkel és lapszéli díszítésekkel. Mindkét kötet előtáblája belsején a könyvtár ex-librise. Az I., II. és IV. rész első lapján XV. századi kézzel: *Iste liber est canonicorum regularium monasterii beate Marie virginis in Tyrnstain etc.* Ugyane bejegyzés ismétlődik a II. és IV. rész utolsó oldalain. A II. rész végén ugyanazon kéztől: *Hunc librum comparavit honorabilis et religiosus vir dominus Wolfgangus Tullensakh de Galnekirchen, monasterio beate Marie virginis in Tiernstain canonicorum regularium ibidem professus, cuius remunerator sit altissimus. Anno 1480.*

639. BELLOVACENSIS (VICENTIUS). Speculum morale. (Strassburg, Mentelin Jánosnál, 1476.)

1a l.: () Equitur Tabula breuis alphabetica | demonstras quoto Libro quota Par | te quotaqz Distinctione. queqz i hoc | volumine principaliter tractata in | ueniri debeant. *3a l.*: INCIPIT PRIMVS LIBER SPECVLI MORALIS | () N omnibus operi | b9 tuis memorare | nouiffima tua *stb.* 210^a. l. a 2. *hasáb végén*: Vincētii Beluacēfis Specēli Moralis | Liber Primus finit feliciter. 210^b. l.: Vincentii Beluacēfis Speculi Moralis | Liber Secundus in quo de Nouiffimis | differitur incipit feliciter. 262^b. l.: Vincentii Speculi Moralis Liber Secun | dus in quo de quatuor nouiffimis differi | tur. finit feliciter. 263^a. l.: INCIPIT TERCIVS LIBER SPECVLI MORALIS | () Expeditio per dei | gratiam duobus | libris huius uolu | minis. *stb.* 473^b. l. a 2. *hasáb végén*: SPECVLVM. MORALE. FINIT. 474^a. l.: DE VIRGINITATE. *Végén.* 474^b. l., 2. *hasáb*, 60. sor: nos habere cogitamus. diligentius custodire | debemus ne perdamus.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon 62 sorral, 474 levél.

Inc. s. a. 1100. A dubniczi Illésházy-könyvtárból; két részbe kötve, színes kezdőbetűkkel. Mindkét kötet előtáblája belsején a könyvtár ex-librise és első és utolsó lapján ezen XV. századi bejegyzés: *Iste liber est canonicorum regularium monasterii beate Marie virginis in Tiernstain.* Az első rész 4a. lapján lapszéli díszítés.

640. BELLOVACENSIS (VINCENTIUS). Speculum naturale. (Strassburg, Mentelin Jánosnál, 1473 körül.)

I. kötet. 1a. l.: Incipit speculū naturale Vincentij beluacēfz | fratris ordinis p̄dicatorum. Et primo plogus d' | caufa fufcepti opis et eius materia. Primū. *Végén, 368b. l. 2. hasáb:* quo pacto simul omes eo quo venerant agmine | redeunt.

II. kötet. 1a. l.: xxxix. Continentia libri deciminoni | () Ecimuf nonus liber incipit age | re *stb.* *9a. l.:* De opere fexte diei. Et primo de anima | libus. Guillerinus de conchis. *Végén, 325b. l. 26. sor:* perfricta funt. fed latiore in fine speculi hyfto | rialis. ppatefcunt. Amen.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon 66 sorral, 2 kötet, I. 368, II. 325 levél.

Inc.s.a. 1104. A dubniczi Illésházy-könyvtárból; aranynyal ékített színes kezdőbetűkkel. Mindkét kötet előtáblája belsején a könyvtár ex-librise. Az I. kötet első levelén lapszéli diszítés, melyben mondat-szalagon az 1481. évszám olvasható. A kötetekben e XV. századi megjegyzés ismétlődik: *Iste liber est canonicorum regularium monasterii beate Marie virginis in Tiernstain.* A II. kötet 2a. lapján zöld tintával: *Liber venerande concionis canonicorum regularium egregii monasterii in Tirnstain foeliciter viventium.*

641. BENIGNUS (GEORGIUS). Mirabilia LXXVII reperta in opusculo magistri Nicolai de Mirabilibus. Flórenz, (Franciscus de Dino sajtóján, 1489.)

1a. l. a₁ jelzettel: GEORGIVS BENIGNVS | DE SALVIATIS ORDI | NIS MINORVM SA | CRE THEOLOGIE | PROFESSOR AD | MAGNANIMVM | LAVRENTIVM | MEDICEN | () VM PRIDIE KA | lendas IVlias Anno | Salutis Nono Et Oc | tuagefimo supra mille | *stb.* *Végén, 51b. l.:* τέλος Impreffum Florentie.

4r., latin betűkkel, a—f₁₁ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 24 sorral, 51 levél.

V. ö. Hain, 2782.

Inc.s.a. 1460. Az előtábla belsején *FRANCISCI CAESARIS AVGVSTI MVNIFICENTIA* feliratú nyomtatott címkevel. Ez alatt: *Ex dono serenissimi archiducis Iosephi palatini bibliothecae musei nationis Hungaricae illatum Pestini, die 21. Octobris 1819.* Az 1a. lapon a flórenzi nagyhercegi könyvtár bélyege. A szövegben egykorú megjegyzések.

642. BESSARION (NICOLAUS). Adversus calumniatorem Platonis

stb. Róma, Sweynheym Konrád és Panartz Arnoldnál, (1469). 2r. 231 levél.

Hain, 3004.

Inc.s.a.1226. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

643. BETLER-ORDEN. Augsburg, Öglin Erhardnál.

1a.l.: Liber Uagatorum | Der Betler orden *10a.l.*: Getruckt zû Augfpurg Durch Erhart ôglin

4r, gót betűkkel, a—b₆ jelzettel, custosok és lapszámzás nélkül, 33 sorral, 10 levél.

V. ö. Hain, 3016.

Inc.s.a.1360. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

644. BIBEL, Die goldene, nach Ordnung des ABC. Augsburg.

1a.l.: Ein Vorred diez büchs genant die | Guldin Bibel. Inhaltend belonung | der tugennt vnnd frouf der lafter. *2a.l.*: Ein Regifter diez büchs Inhaltend alle Capitel | diez wercks. nauch ordnung des latinischen a b c | mit fampt feinem teutfch. wie du hie vnden fiheft. *Végén, 218a.l.*: Hie endet die guldin bibel gedruckt zû Augfpurg.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok s lapszámzás nélkül, 30 sorral, 218 levél.

Inc.s.a.1342. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

645. BIBEL, Nidersächsische oder Kölnische. (Köln, Quentell Henriknél, 1479 körül.)

1a.l. (fametszetű ornamentikával): () Je born der ewy | ger wyfheyt dat | wort gaedes ī dē | hogeftē fprekz: | *stb. 2a.l. 1. hasáb 28. sor*: Hijr beghynnen de boeke des olden Testa | mentes. *219b.l. 2. hasábon 20 sor*: Hyr gheet vth Jobs boke vnde | hyr nauolghet de pfalter.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok s lapszámzás nélkül, 2 hasábon 56 sorral, 1—219 levél, a többi hiányzik.

V. ö. Hain, 3141.

Inc.s.a.1142. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel s részben színezett fametszetekkel. Az előtábla belsejének felső bal sarkán XVII. századi kézzel: *Niederdeutsche Bibel zu Cölln gedruckt (1480 áthúzva s más tintával utána írva) 1470.*

646. BIBLIA LATINA CUM GLOSSA ORDINARIA WALAFRIDI STRABONIS ET INTERLINEARI ANSELMII LAUDUNENSIS. (Strassburg, Rusch Adolfnál, 1478—80 közt.) 2r. 4 kötet. I. 254, II 326, III. 340, IV. 289 levél.

Hain, 3173.

Két példány, Jankovich Miklós gyűjteményéből.

Inc. s. a. 1110. Az I. kötet 1. és 5. levelén arannyal ékített színes kezdőbetűk, az első levelen lapszéli diszítés, a szövegben színes kezdők. Az első üres levelen XVII. századi kézzel: *Numero primo, classe prima*. Más XVI. századi kézzel: *Litera anniversarii Ioannis Gossoldi canonici et vicarii reverendissimi episcopi Augustensis. Wir Ioannes von göttlicher verchennkhnuss brobst stb.* Az oklevél kelte: *Nach der gepurth Christi vnsers lieben herren, tausend vier hundert vnnnd in dem zway vnnnd achzigisten jars.* A szöveg első levelén XVI. századi kézzel: *Liber monasterii sanctae crucis Augustae*. A II. és III. kötet első s második levelén arannyal diszített, a szövegben színes kezdőbetűk. Mindegyik kötetben a fentebbi kéztől ezen bejegyzés ismétlődik: *Numero primo, classe prima*. Ez alatt a II. kötetben: *Liber monasterii sanctae crucis Augustae*; a III. kötetben: *Ad usum fratrum Augustensium s. crucis*; a IV. kötetben: *In usum monasterii sanctae crucis Augustae*. E bejegyzések későbbi felülrások által majdnem olvashatatlannokká vannak téve.

Inc. c. a. 1110a. Aranyos és színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a boroszlói minoriták ex-librise. A szöveg első levelén XVII. századi kézzel: *Liber monasterii Graesoviensis*. A 2. levél alján más XVII. századi kézzel: *Bibliothecae s. Dorotheae ordinis s. patris Francisci minorum conventualium*. Az ex-libris és ez utóbbi bejegyzés a II. és III. kötet első lapján ismétlődik. A IV. kötet előtáblájának belsején a boroszlói domonkosrendiek német, a szöveg első levelén latin ex-librisével.

647. BIEL (GABRIEL). Epitoma expositionis canonis missae. Tübingen, (Otmar Jánosnál, 1499.) 4r. 78 levél.

Hain, 3181.

Inc. s. a. 1348. (coll. nr. 1.) Színes kezdőbetűkkel. A címlapon *Bibliothecae s. Georgii Augustae Vindelicorum* XVII. századi, későbbi kéz által kivakart felirat nyomai. (V. ö. a 444. és 578. számokkal.) A cím alatt a mű tartalmára vonatkozó XV. századi feljegyzés. A szövegben XVI. századi jegyzetek.

648. BLESSENSIS (PETRUS). Epistolae. (Köln, Therhoernen Arnoldnál, vagy Brüsszel, a Fratres communis vitae sajtóján.)

1a. l.: Incipit tabula epl'az Magiftri | petri Blefenfis bathonienfis archi | dyaconi Qua₂ p̄ma vicem plogi | cōtinet Ad regem anglie. *9a. l.*: Incipiūt epiftole magiftri Petri | Blefenfis bathoniefis archidyaco | ni Qua₂ p̄ma vicem plogi cōtinet | Ad regem anglie *207a. l. 2. hasáb 32. sor*: Expliciunt epiftole Magiftri pe | tri blefenfis bathonienfis archidy | aconi ; ;

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok s lapszámzás nélkül,
2 hasábon 40 sorral, 207 levél.

V. ö. Hain, 3240.

Inc. s. a. 1282. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla bel-
sején XVI. századi kézzel: *Ad usum Iohannis Embe S. I.* A szöveg
előtti üres lapon XV. századi kézzel: *In nomine patris et filii et spiritus
sancti. Wilhelmus Wiers alias de Vyemer.* Más kézzel: *De observantia
Daervan.* Ez alatt: *Pro conventu fratrum minorum de observantia in
Dursten.* Ismét más kézzel: *Bruder Iacob van Nimwegen incola con-
ventus Durstensis.* Ez alatt: *Bruder Ian van Dorsten.* Ez alatt: *Bruder
Ian van Dursten Lichthart amicus fratris Antonii Stralene.* Az utolsó
üres oldalon XVI. századi kézzel: *Blesens.* Alatta XV. századi theologiai
tartalmú bejegyzés. Ez alatt XVI. századi kézzel: *Iohannes Gainder (?)
est meus heres.* Más kézzel: *Iohannes Spileneck.*

649. BOCCACCIO (GIOVANNI). Kurzer Sinn von ehrlichen Frauen.
(A «Compendium de praeclaris mulieribus» fordítása Steinhöwel
Henriktől.) Ulm, Zainer Jánosnál, (1473.) 2r. 148 levél.

Hain, 3333.

Inc. s. a. 1206. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. A
6. és 9. lapon lombdiszítésű, egyebütt egyszerűbb színes kezdőbetűkkel
és színezett fametszetekkel. Az előtábla belsején sárga szegélyű, kék
mezejű keretben címerpajzs, melynek vörös mezejében sárga hármás
halmon ezüst kanna látható. A 6a. lapnak Eleonora császárné, III. Frigyes
hitvese címerével, az alsó- és felső- ausztriai címerekkel ékített
kerete ki van színezve. A 8b. lapon XVI. századi kézzel: *Idem liber
latine prodiit eodem anno, in cuius calce haec leguntur: Liber Iohannis
Boccacii de certaldo de mulieribus claris summa cum diligentia amplius
solito correctus, ac per Iohannem Czeiner de Reutlingen Vlme impressus
finit feliciter Anno dñi M. CCCC LXXIII.* E bejegyzés a 240. lapon
ismétlődik.

650. BONAVENTURA (SANCTUS). Epistola de modo proficiendi
compendioso.

1a. l.: INCIPIIT. EPISTOLA. DOMINI. BONAVENTV | RE.
CARDINALIS. DE (*igy*) MODO. PROFICIENDI | COMPENDIOSO.
Végén, 6b. l.: Epistola domini Bonaurenture Cardinalis. De | modo
proficiendi compendiofo: Finit foeliciter

2r., latin betűkkel, jelzet, custosok és lapszámzás nélkül,
34 sorral, 6 levél.

V. ö. Hain, 429 és 3506.

Inc. s. a. 1336. Rubrummal festett kezdőbetűkkel. Az előtábla bel-
sején: *Caratteri di Giovanni Zainer, che fu il primo col fratello a*

stampari in caratteri latini in Germania. Impresso verso il 1472. in Ulma, col fratello Gunther stampario nel tempo stesso in Augusta. Primi stampatori di tali città. Raro.

651. BONAVENTURA (SANCTUS). Instructio novitiorum.

1^a l.: BREVIS ET VTILIS DOCTRINA IVVENVM: | DOMINI BONAVENTURE CARDINALIS: OR | DINIS MINORVM. INCIPIT FOELICITER. 12^b l.: De informatione nouiciorum et iuuenum domini bonauē | ture Cardinalis ordinis fratrum minorū. Finit foeliciter.

2r., latin betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül, 30—34 sorral, 12 levél.

V. ö. Hain, 429 és 3508.

Inc. s. a. 1336. (coll. nr. 2.) Rubrumos kezdőbetűkkel.

652. BONAVENTURA (SANCTUS). Perlustratio in IV libros sententiarum. Nürnberg, Koburger Antalnál, (1491 körül). 2r. I. II. kötet. I. 204, II. 258 levél.

Hain, 3540.

Inc. s. a. 1320. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az I. kötet előtáblájának belsején XV. századi kézzel: *Bartholomaei de Monte Jeorgi sum.* Az *a*₃ jelzetű lapon Henckel János sajátkezű bejegyzése: *Iste partes s. Bonaventure empte sunt per me Ioannem Henckel ab exequutoribus domini Bartholomaei artium baccalaurci plebani quondam in Villa Latina una cum repertorio. fl. duobus denariis XXV.* A 204^a. lapon ugyane kézzel: *Ioannis Henckel.* A II. kötetnek szöveg előtti tiszta lapján XV. századi kézzel: *Liber domini Bartholomaei de Monte divi Georgii in Olazy plebani.* Az *A*₁ jelzetű lapon: *Ioannis Henckel plebani Leutschoviensis.* Az utolsó lapon: *Ioannis Henckel plebani Leutschoviensis.* A szövegben XV. és XVI. századi széljegyzetek, az utóbbiak Henckel kezétől, több helyen Temesvári Pelbárt Pomeriumára való hivatkozással.

653. BONAVENTURA (SANCTUS). Perlustratio in IV libros sententiarum. IV. köt. Freiburg, (Piscator Kiliánál, 1493.) 2r. 236 levél.

Hain, 3541.

Inc. c. a. 1274. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az *a*₂ jelzetű lapon XVII. századi kézzel: *Conventus Tremoensis ordinis fratrum praedicatorum.*

654. BONAVENTURA (SANCTUS). Quaestiones super primo sententiarum. (Eichstädt, Reyser Mihálynál.) 2r. 165 levél.

Hain, 3536.

Inc. s. a. 1146. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a frankfurti akadémia ex-librisével. Az 1a. lapon a boroszlói egyetemi könyvtár bélyegével s másodlati bélyegével.

655. BONAVENTURA (SANCTUS). Soliloquium de quatuor exercitiis seu Dialogus hominis et animae. (Strassburg, Eggesteyn Henriknél.) 2r. 24 levél.

Hain, 3483.

Inc. s. a. 1228. Jankovich Miklós gyűjteményéből; XV. századi lapszéli jegyzetekkel.

656. BONAVENTURA (SANCTUS). Soliloquium de quatuor exercitiis seu Dialogus hominis et animae. (Antwerpen, Goes Mátyásnál.)

1a. l. a₂ jelzettel: In folioquū feū anime et hominis interioris dyalogū | boneuenture Incipit feliciter Prologus | (F) Lecto genua mea ad patrem domini noſtri | *stb.* *Végén, 45a. l.:* Tractatus ſancti bōuenture doctoris ſeraphici cardinalis | et epi albanenſz de qtuor exercicijs p modū dyalogi de cor | pore et aīa traditus in quo anima interrogat et homo inte | rior respondet Finit feliciter.

4r., gót betűkkel, a—f₆ jelzettel, custosok és lapszámzás nélkül, 33 sorral, 45 levél.

V. ő. Hain, 3485.

Inc. s. a. 1552. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

657. BONAVENTURA (SANCTUS). Tractatus varii.

1a. l.: Tractatus ſancti bonauenture. | Regula oīm in xpō viuere volentiū | Uiginti paſſus bonoꝝ religioforū | De tribus ternarijs pctōꝝ infamibz | Expositio ſuper pater noſter. *2a. l.:* Incipit Epiftola Eximii et deuoti doctoris Bonauētu | re que ē qfi qdā regula ꝛ inſtitutio omniū pie ꝛ ſpūaliter in | xpō viuere volentiū Et diſtinguit' hec epiftola in. xxv. me | morialia vt inferius patebit. *24a. l.:* Expliciuſt Tractatus ſancti Bonauenture.

4r., gót betűkkel, a—d₆ jelzettel, custosok és lapszámzás nélkül, 30 sorral, 24 levél.

Inc. c. a. 813. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színezett kezdőbetűvel.

658. BONIFACIUS VIII. P. M. Liber sextus decretalium. (Strassburg, Eggesteyn Henriknél.) 2r. 198 levél.

Hain, 3583.

Inc. s. a. 1122. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az 1^a. lap *B* kezdőbetűjében csinos tollrajzban egy pápa alakja látható; alatta XVI. századi kézzel: *Liesborn*.

659. BREYDENBACH (BERNARDUS DE —). Die heiligen Reisen nach Jerusalem zu dem heiligen Grabe. 2r. 126 levél.

Hain, 3958.

Inc. s. a. 1190. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Feuerlein János Konrád nürnbergi tanácsos ex-librisével, mely a birtokos, czimerét ábrázolja, mondatszalagon *Iohann Conrad Feuerlein ICTus et Consil. Norimb.* felirattal. Az 1^a. lapon: *Ex bibliotheca Viti Endres utriusque iuris doctoris 1635.*

660. CACCIALUPIS (IOANNES BAPTISTA DE —). De modo studendi.

Az 1^a. lapon a cím: De modo studendi in | vtroqz iure: cū noib9 | omniū scribētū in | iure *1b. l.:* Ad clariffimum virū dñm Aruoldū (*igy*) zum Lufft vtri | ufqz iuris doctorē: officialē Curie ep̄p̄alis Bafilieñ. | *stb. 2^a. l.:* Tractatus de modo studendi in vtroqz Iu- | re p̄ decē documēta: cum noib9 p̄stantioꝝ feri- | hentium: tam canonifarū q̄z legifarū vfqz ad | hec tempora: editus p̄ famofiffimū vtriufqz iu- | ris doctorem dñm lohānē baptiftā de gazalu- | pis de fancto Seuerino: tunc cathedram iuris | ciuilis ordinarie de mane: in alma vniuerfitate | feneñ. regentem: nunc vero aduocatum cōfifto | riale m rote et palatij apostolici. *13^b. l. 38. sor:* Finis laus deo. | Reliqua cōfiderate p̄ vos: ꝛ omī studio inuigiletis: vt tandē cōlequa- | mini qd' cōmuniter optamus: qd' nobis cōcedat altiffimus de9: Amen. | Finitur feliciter. | Hoc quicūqz leges opus: atqz in iure studēdi | Doctrinam: Autori dicito! dulce vale.

4r., gót betűkkel, A—B₃ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 44 sorral, 13 levél.

V. ö. Hain, 4209 és 11476.

Inc. s. a. 1470. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címlapon Kazinczy Ferencz bejegyzése: *Auctore Ioanne Bapt. de Gazalupis de sancto Severino; avvocato consistoriali rotae et palatii apostolici, antea professore universitatis Senensis.*

661. CAESAR (CAIUS IULIUS). Oratio Vesontione belgice ad milites habita. (Aquila, Rotwil Ádám.) 4r. 10 levél.

Hain, 4229. M. Könyv-Szemle, 1877. 305. l.

Inc. s. a. 1504. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel.

662. CALDERINUS (DOMITIUS). Commentarii in Iuvenalem etc. (Velence.) 2r. 61 levél.

Hain, 4238.

Inc. s. a. 1230. Lipp Vilmos tanár ajándéka. 1874. szeptember 2.

663. CAMPANUS (IOANNES ANTONIUS), episcopus Aprutiensis. Oratio in conventu Ratisponensi dicta ad exhortandos principes Germanorum contra Turcos et de laudibus eorum. (Róma, Planck Istvánnál.) 4r. 12 levél.

Hain, 4289.

Inc. s. a. 1535.

664. CAMPANUS (IOANNES ANTONIUS), episcopus Aprutiensis. Oratio in conventu Ratisponensi dicta ad exhortandos principes Germanorum contra Turcos et de laudibus eorum. (Róma, Planck Istvánnál.) 4r. 12 levél.

Hain, 4290.

Inc. s. a. 1539. Rubrumos kezdőbetűkkel.

665. CANDIDUS (PETRUS). De hominis genitura. (Róma, Gensberg Jánosnál.) 4r. 8 levél.

Hain, 4314.

Inc. c. a. 773. (coll. nr. 8.) Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az utolsó lap alján, a *Finis* után rubrummal: *Anno 1482. in die s. Antonii.*

666. CANDIDUS (PETRUS). De hominis genitura. Vicenza, Achates Lénárdnál. 4r. 8 levél.

Hain, 4319.

Inc. s. a. 1500. (coll. nr. 1.)

667. CANONES poenitentiales seu Textus canonum poenitentialium de summa fratris Astensis extractus. (Bécs, Winterburg Jánosnál.) 4r. 4 levél.

Hain, 4343.

Inc. s. a. 1360. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

668. CANONISATIO beatae Catharinae 4r. 18 levél.

Hain, 4704.

Inc. c. a. 1092. (coll. nr. 1.)

669. CANTIPRATENSIS (THOMAS). Bonum universale de proprietatibus apum. (Köln. Koelhoff Jánosnál, 1480 táján.) 2r. 133 levél.
Hain. 3644.

Inc.s.a. 1210 (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az utolsó előtti levél b. oldalán XVI. századi kézzel: *Liber collegii societatis Iesu Monasterii.*

670. CARACCIOLUS (ROBERTUS). Opus quadragesimale, quod de poenitentia dictum est. 2r. 283 levél.
Hain, 4420.

Inc.s.a. 1168. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején a frankfurti akadémia ex-librisével. Az 1a. lapon a boroszlói egyetemi könyvtár bélyegével.

671. CARO (HUGO DE SANCTO —). Expositio missae seu Speculum ecclesiae. (Róma, Eucharius Silbernél.)

1a. l.: Incipit expositio misse secundum fratrem | hugonem Cardinalem ordinis predicatorum. *Végén, 8b. l. 36. sor:* Itē in | missa p̄ d̄fuct̄ d̄r r̄q̄fcāt ī pace q̄ optat eis q̄es et̄na f̄is est.

4r., latin betűkkel, jelzet, custosok és lapszámozás nélkül, 36 sorral, 8 levél.

V. ö. Hain. 8980 (tévesen 8680).

Inc.c.a. 773. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; egykorú széljegyzetekkel.

672. CARO (HUGO DE SANCTO —). Expositio missae seu Speculum ecclesiae. (Róma.) 4r. 10 levél.

Hain, 8982.

Inc s.a. 1488. (coll. nr. 1) XV. századi lapszéli jegyzetekkel.

673. CASSIA (SIMON DE —). Expositio super totum corpus evangeliorum. (Strassburg, 1485 előtt.) 2r. 379 levél.

Hain, 4557.

Inc.s.a. 1136. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel s XVI. századi bejegyzésekkel.

674. CASSIODORUS (MAGNUS AURELIUS). Historia tripartita de regimine ecclesiae primitivae. Páris, Regnault Ferencznél, (1500).

1a. l. a cím A₁ jelzettel (vörös és fekete nyomással): Hyftoria tripartita | Caffiodori fenatoris viri dei de regi | mine ecclesie primitivae feliciter icipit. *Alatta a nyomdász jegye.* Venalis habetur apud diuū Claudium | vici sancti Iacobi in edibus Francisci

Inc. s. a. 1208. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal festett kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a boroszlói domonkosrendiek régiebb latin s újabb német ex-librisével.

678. CAVICEUS (IACOBUS). Urbium dicta ad Maximilianum I. Romanorum regem. 4r. 5 levél.

Hain, 4805.

Inc. s. a. 1506. Az előtábla külsején: *N. 41. L(iterati) Nemes S(ámuel). 1841.* Belsején Jankovich Miklós írónnal írt bejegyzése: *Cavicei Iacobi Parmensis Oratio sex matronarum seu orbis Christiani urbium ad Maximilianum caesarem post fugatum caesumque regium Pannonicum ad Albam Regalem exercitum. S a. 1491. in 4-to.*

679. CHAMPERIUS (SYMPHORIANS). Practica nova in medicina. 4r. 149 levél.

Hain, 4907.

Inc. s. a. 1519. Péchy Ferencz könyvtárából. A szöveg előtti két levelen XVIII. századi kézzel írt receptek. A címlap *a.* oldalán XVII. századi kézzel: *Ex libris Balthasaris Berzeviczy senioris.* Ez alatt más kézzel: *Fine caret pietas, cetera mortis erunt.* Az *a_{ij}* jelzetű lapon XVIII. századi kézzel: *Ex libris Sigismundi Péchy iunioris.* A szövegben XVI. századi, részben rubrummal írt jegyzetek; a könyv végéhez kötött 1—24 üres levelen ugyanezen s más XVI. századi kéztől származó latin, közben XVIII. századi tót, a 4 utolsó (26—29.) üres levelen, az elő- és hátsó tábla belsején, a szöveg elé kötött 2 üres levelen, a címlap *b.* oldalán s az *a_{ijj}* jelzetű levél *b.* oldalán (ez utóbbi helyen *Anno 1689. die 11. Junii* kelettel), s a LX. sztt levél után betoldott 4 levelen XVII. századi magyar orvosi receptek.

680. CHIEREGATUS (LEONELLUS). Oratio coram Alexandro VI. in publicatione confederationis initae inter ipsum ac Romanorum et Hispaniae reges etc. 4r. 6 levél.

Hain, 4963.

Inc. s. a. 1493. Farkas Lajos könyvtárából. Fametszetű kezdőbetűkkel.

681. CHYROSOSTOMUS (SANCTUS IOANNES), episcopus Constanti-nopolitanus. Homiliae XLIV super psalmum Misere et epistolas s. Pauli. 2r. 106 levél.

Hain, 5028.

Inc. s. a. 1172. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A 2a. lapon XVIII. századi kézzel: *Andreas Hippolyti Oppoliensis possidet me iure empticio.* Alatta más kézzel: *Sum e supellectile librorum Iacobi Koskii.* Rubrummal írt egykorú lapszéli jegyzetekkel.

682. CHRYSOSTOMUS (SANCTUS IOANNES), episcopus Constantinopolitanus. Sermones de patientia in lob etc. (Esslingen, Fyner Konrádnál, 1475.) 2r. 30 levél.

Hain, 5025.

Inc. s. a. 1254. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. A colophon után egykorú kéztől, rubrummal: 1475.

683. CICERO (MARCUS TULLIUS). Epistolae LXIX selectae ad Lentulum et alios. 4r. 40 levél.

Hain, 5222.

Inc. s. a. 1526.

684. CLUSA (IACOBUS DE —) SEU DE PARADISO. Tractatus de animalibus exutis a corporibus seu de apparitionibus animarum.

1a. l. rubrummal: Iacobi de paradi | fo Theologi doctiffimi ordinis Car | thufieñ. de animabus a corpo | ribus exutis Tractatus cō | pendiofe ac ftudiofe | collectus. *Végén, 26b. l. 28. sor:* deus fit benedictus. | FINIS. *27a. l.: DE MORTE EPIGRAMMA. 29a. l.:* Difpone domui tuę: quia morieris: | T w *Alatta a nyomdász jegye, gyaníthatólag az esslingeni Fyner Konrádé.*

4r., latin betűkkel, A—E₄ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 29 sorral 28 levél.

Inc. s. a. 1406. A czímlapon rubrummal: *Ad usum fratris Eucharii Prey soceri... 1544.* Alatta: *Ex bibliotheca Pisachiorum 1809.*

685. COMESTOR (PETRUS). Historia scholastica. (Köln, Zell Ulriknál, 1473 előtt.) 2r. 304. levél.

Hain, 5530.

Inc. s. a. 1264. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

686 CONCORDIA HUNGARICA seu Capitula pacis Poseniensis.

1a. l.: Concordia Hungarica inter Sereniffimos | z Glorioffimos principes et dños Dium | Fridericū terciū Ro. Imperatorē. zc. et Inuī | ctiffimū principē z dñm dñm Maximilianū | Ro. et Hungarie Regem. zc. Auguftos ex | vna et Sereniffimū Wladiflaum Hungarie | et Boemie Regem Inclitumqz regnū Hun | garie exaltera Pofonij conclufa. *2a. l.:* Nos Wladiflaus dei gratia Hungarie | Boehemie Dalmacie Croacie Raine Seruie Gallicie | Lodomerie Comanie Bulgarięqz Rex stb. *81b. l. a 31. sorban:* Datum Bude in fefto beati | Nicolai Epifcopi et Confefforis. Anno dñi Millefimo

Quadringentefimo | Nonagesimo primo. Regnorum nostrorū Hungarie Anno secundo. Bohe | mie vero Vigesimo primo. | Commiffio propria dñi Regis.

2r., gót betűkkel, 1—8 jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 46 sorral, 8 levél.

Inc.s.a. 1326.

687. CONSUETUDINES FEUDORUM. (Justinianus «Institutiones» cz. munkájának függeléke.)

1a. l. rubrummal: Incipiūt cōfuetudines | feudorum. Et primo de | hijs qui feudum dare | possunt. Et qualiter ac | quiratur et retineatur. | () Via de feu | dis tracta | turi fum9 | *stb. Végén, 38a. l. 2. hasáb 24. sor:* icurrat jmpiali animaduer | fione nichilomin9 punied9.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok és lapszámozás nélkül, 2 hasábon 47 sorral, 38 levél. A szöveg, a két utolsó levelet kivéve, a magyarázatok közepét foglalja el.

Inc.s.a. 1128. Az előtábla belsején Schwarz Keresztély Gottlieb altorfi tanár ex-librise. Az első levélen aranynyal diszitett színes kezdőbetű, a szövegben színes kezdők és egykorú jegyzetek.

688. COPIA bullae concilii Basiliensis cum epistola b. ANSELMII de conceptione virginis Mariae. (Köln, Guldenschaff Jánosnál.) 4r. 6 levél.

Hain, 5681.

Inc.s.a. 1496. (coll. nr. 2.)

689. CORNELIUS NEPOS. De vita virorum illustrium. Velenceze, Bernardinus de Vitalibus sajtóján.

Az 1a. lapon a cím: Aemilii Probi Historici Excellentium | Imperatorum Vitae. *Ib. l.:* PROEMIVM | AEMILII PROBI VIRI CLARISSIMI DE VITA | EXCELLENTIVM IMPERATORVM LIBER. *50b. l. 16. sor:* Aemilii Probi De Viror Illuftriū Vita. Finis. *Utána a mutató s ennek végén:* Impreffum Venetiis per Bernardinum Venetum.

4r., latin betűkkel, a—n₂ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 29 sorral, 50 levél.

V. ö. Hain, 5732.

Inc.s.a. 1469. (coll. nr. 1.) Farkas Lajos könyvtárából. Az előtábla

belsején XV. századi kézzel: *Liber Henrici Bockholt theologie doctoris praepositi ac canonici Lub(ensis?), prothonotarii apostolici*. Más kézzel: *Emptus Rome anno 1511. 8 gr.* A címlapon a colligatum XV. századi tartalomjegyzéke s ez alatt XVII. századi kézzel: *Iohannes Zerdlerus*.

690. CORVUS (ANDREAS). Chiromantia.

Az 1a. lapon a cím: Excellentiffimi et fin | gularis viri in chiromantia exerci | tatiffimi Magiftri Andree Corui | Mirandulensis. *2a. l.:* ANDreas Corui Ioāni Fra | cifco Cōzahe Mātue mar | chioni optime merito fumma cum | reuerētia. S. P. D. *stb.* 88b. l. 7. *sor:* hic adeo prob9 est: vt nihil meli9 dici queat.

8r., gót betűkkel, A—L₈ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 31 sorral 88 levél.

V. ö. Hain, 5776.

Inc. s. a. 1414. A végén, úgy látszik, csonka.

691. CRACOVIA (MATTHAEUS DE —). Dialogus rationis et conscientiae de frequenti usu communionis. 4r. 17 levél.

Hain, 5807.

Inc. s. a. 1348. (coll. nr. 4.) A címlapon *Bibliothecae s. Georgii A(u)gustae V(indelicorum)* XVII. századi, későbbi kéztől kitörült felirat nyomai. (V. ö. a 444., 578. és 647. számokkal.) Utána üres levelen az úrvaesorára vonatkozó XV. századi kézzel írt értelmezések.

692. CRASTONUS SEU CRESTONUS (IOANNES). Vocabulista Latino-Graecus. (Milano.) 4r. 114 levél.

Hain, 5815.

Inc. c. a. 877. (coll. nr. 4.) XVI. századi latin és görög lapszéli jegyzetekkel.

693. CREATIO Adami etc. 4r. 8 levél.

Hain, 79.

Inc. c. a. 773. (coll. nr. 7.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

694. CUBA, (IOANNES DE —). Hortus sanitatis. 2r. 360 levél.

Hain, 8941.

Inc. s. a. 1246. (coll. nr. 1.) A címlapon a felső XVI. századi bejegyzés olvashatatlaná törülve, az alatta levő pedig kivakarva. A cím alatt XVII. századi kézzel: *Sum M. Laurentii Hebich medicinae studiosi*. Az előtábla belsején s a szöveg előtti 6 levelen kólíka, epidémia, főveny, láz és podagra elleni receptek a XVI. század elejéről. A szöveg után következő 5 levelen XVII. századi kézzel írt mutató.

695. CUBA, (IOANNES DE —). Hortus sanitatis, (Strassburg, Prüss Jánosnál, 1487 körül.) 2. 358 levél.

Hain, 8942.

Inc.s.a. 1244. 241. és 242. levele hiányzik. Rubrummal festett kezdőbetűkkel. A címlap s a szövegek egy része ki van festve. A címlapon a boroszlói Sz.-Mátyás-templom ex-librise. A könyv czime alatt, későbbi kéztől keresztülhúzva: *Adamus Albinus F. Sil. anno dei hominis 1635.*; a következő sor kitörülve. Más XVII. századi kézzel: *Pfarrer zu Olbendorff*. Ismét más kézzel: *Georgius Felckel Strel. Sil. p. t. pharmacop. ducalis aulicus Bregensis. 10. Februarii 1661.* Mind e feliratok szintén át vannak húzva. Legalul: *Bibliothecae hospitalis s. Mathiae Wratislaviae. Repositorium 12. littera A. num. 26.* Az előtábla belsején a könyvnyomtatás feltalálására és a Pinax Theatri Botanici Caspari Bauhini (Bázel, 1623.) cz. műre vonatkozó XVII. századi feljegyzések. A hátsó tábla belsején Amerika felfedezését s a föld első négy körülhajózását érintő XVII. századi jegyzetek.

696. CYPRIANUS (CAECILIUS). De duodecim abusivis saeculi. (Köln, Zell Ulriknál, 1470 körül.) 4r. 12 levél.

Hain, 5899.

Inc.s.a. 1444. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal kezdőbetűkkel. A 12^b. és 13^a—^b. üres lapokon XV. századi kézzel s rubrummal írt theologiai szöveg: *Incipit alphabetum de scola dei.*

697. CYPRIANUS (CAECILIUS). Epistolae. (Memmingen, Kunne Albertnél.) 2r. 131 levél.

Hain, 5895.

Inc.c.a. 279. (coll. nr. 2.) A leubusi kolostor könyvtárából.

698. DANIEL PROPHETA. Expositio somniorum 4r. 6 levél.

Hain, 5926.

Inc.c.a. 981. (coll. nr. 8.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

699. DANIEL PROPHETA. Interpretationes somniorum. 4r. 10 levél.

Hain, 5930.

Inc.c.a. 981. (coll. nr. 9.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

700. DEFECTUS in missa occurrentes. (Róma.) 4r. 8 levél.

Hain, 6075.

Inc.c.a. 773. (coll. nr. 3.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

701. DEFECTUS in missa occurrentes. 4r. 6 levél.

Hain, 6077.

Inc.s.a. 1488. (coll. nr. 2.)

702. DIALOGUS inter clericum et militem super dignitate papali et regia. Köln, Quentell Henriknél. 4r. 9 levél.

Hain, 6116.

Inc.s.a.1496. (coll. nr. 5.) Csonka, csak a *Bb_{ii}* és *Bb_{iii}* levele van meg. Hozzákötvé *Ioannes Picus Mirandulæ comes: Disputationes adversus astrologos* című munkájának 1502-iki deventeri kiadása.

703. DIOMEDES et alii grammatici veteres. (Velence), Jenson Miklósnál, (1476.) 2r. 170 l.

Hain, 6214.

Inc.s.a.1200. Jankovich Miklós gyűjteményéből; XV. századi lapszéli jegyzetekkel. Az utolsó lapon ugyane kéztől származó bejegyzéssel: *Hunc emi librum ego Petrus Bergolochus Bononiensis, anno domini Mcccclxxxvii. mense Novembris.*

704. DONDIS (IACOBUS DE —). Aggregator Paduanus de medicinis simplicibus. (Strassburg, Mentelin Jánosnál, 1470 körül.) 2r. 284 levél.

Hain, 6395.

Inc.s.a.1132. Az 1^a. lapon felül XVII. századi kézzel: *Collegii Caroli IV. Medic. nr. 15.* Ugyane lap külső szélén XVIII. századi kézzel: *Disce Macari legere librum hunc et sapiens eris proximoque prodesse poteris. Rau... In contestationem affectus erga rdum Macarium Nurzinszky... cum clausula, ne a patribus Seraphicis reformatis vilipendatur, sed ad usum prefatorum patrum conservetur.*

705. DRACOLE WYDA. (1480.)

1a. lapon a cím: Uan deme quaden thyranē | Dracole wyda. *Alatta a vajda fametszetü arczképe.* *1b. l.:* Uan eyneme bofen tyranne | ghenomet Dracole wyda. | Na der bort vnfes (*így*) herē ihesu crifti. M. cccc | lvj. yaer hefft deffe Dracole wyda vele fchreke | like wunderlike dink ghedan vnde bedreuen in | walechyen vnde ok in vngaren. *Végén, 6^a. l. 12. sor:* ke dede. do he eyn criften was worden

4r., gót betűkkel, 6₆ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül 29 sorral, 6 levél.

M. Könyv-Szemle, 1877. 312. l.

Inc.s.a.1498. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából.

706. DURANTI (GUILLELMUS). Rationale divinorum officiorum. 2r. 198 levél.

Hain, 6462.

Inc. s. a. 1134. Jankovich Miklós gyűjteményéből; festett kezdőbetűkkel és rubrumokkal. A szöveg előtti 2. üres lapon: *I. M. Barth 1746.*

707. DURANTI (GUILLELMUS). Repertorium aureum super toto corpore iuris canonici. (Köln, Zell Ulriknál, 1475 körül.) 2r. 237 levél.

Hain, 6518.

Három példány.

Inc. s. a. 1290. Rubrummal festett kezdőbetűkkel. A szöveg előtti üres lapon XV. századi kézzel: *Aere Ioannis Vollerti pastoris in Bulleren liber iste emptus.* Alatta XVI. századi írással: *Ioannes Hauckesbeckiensis alias Ebelinck.* Az 1a. lapon: *Liber societatis Iesu collegii Monasteriensis anno 1613.*

Inc. s. a. 1290a. Rubrummal festett kezdőbetűkkel s néhány egykorú lapszéli jegyzettel.

Inc. s. a. 1290b. Tollrajzos kezdőbetűkkel és egykorú széljegyzetekkel.

708. EPISTOLA de miseria curatorum seu plebanorum. (Augsburg, Froschauer Jánosnál.) 4r. 8 levél.

Hain, 6606.

Inc. s. a. 1508. A címlapon: *Ex bibliotheca Pisachiorum 1809.*

709. EPISTOLA de miseria curatorum seu plebanorum. 4r. 8 levél.

Hain, 6612.

Inc. s. a. 1432. A címlapon: *Ex bibliotheca Pisachiorum 1809.*

710. EPISTOLA de miseria curatorum seu plebanorum. Augsburg, Sorg Antalnál. 4r. 8 levél.

Hain, 6613.

Inc. s. a. 1372. Jankovich Miklós gyűjteményéből; egykorú széljegyzetekkel.

711. EPISTOLAE magni Turci interprete LANDIVIO. (Róma, Han Ulriknál.) 4r. 14 levél.

Hain, 10496.

Inc. s. a. 1390. (coll. nr. 2.) Néhány egykorú széljegyzettel.

712. EPISTOLA super historia nova undecim millium virginum.

Az 1a. lapon a cím: Epistola ad virgines xpi vni | uerfas fuper hyftoria noua | vndecim milimū (*így*) virginum. . . *2a. l.* Aij *jelzettel:* Incipit Epistola ad v̄gines xpi | vniuerfas fup hyftoria noua vndecim milin (*így*) virginū | celitus nuper reuelata. *Végén,* *33b. l. 23. sor:* Conuertam corda patrum in filios. | Deo gratias.

4r., gót betűkkel, A—E₇ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 33—34 sorral, 33 levél.

V. ö. Hain, 6621 és 8742.

Inc.s.a.1546. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal írt kezdőbetűkkel. Az előtábla belső borítékát 1412-iki latin hártyaoklevél töredéke képezi, melynek felső szélén polgári czímerjegy mellett *Iesus*... *Orate pro Iohanne Cramenkel* (?) XV. századi bejegyzés olvasható. A címlelap alatt a munka tartalmára vonatkozó egykorú latin bejegyzés.

713. FABER (WENCESLAUS). *Tabulae verarum solis et lunae coniunctionum.* 4r. 8 levél.

Hain, 6860.

Inc.c.a.765. (coll. nr. 3.)

714. FERRERIUS (VINCENTIUS). *Opusculum de fine mundi.* (Augsburg, Froschauer Jánosnál.)

Az 1a. lapon a cím: Mirabile Opusculū sancti | Vincentii ordinis predica | torū, de fine mundi. | In quo potiffimū continentur tria. | Primū de casu siue ruina vite spiritualis. | Secundum de ruina dignitatis ecclesiastice. | Terciū de ruina fidei catholice. | *stb.* Ad postremū de duplicis antichristi aduentu mixti fci | licet et puri. *Végén, 16a. l. 31. sor:* cum deo patre in vnitae spirituffanti. Amen. | Laus deo.

4r., gót betűkkel, a—d₄ jelzettel, custosok s lapszámozás nélkül, 32 sorral, 16 levél.

V. ö. Hain, 7017.

Inc.s.a.1418. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

715. FERRERIUS (VINCENTIUS). *Opusculum de fine mundi.* Nürnberg, Zeninger Konrádnál.

1a. l. aij jelzettel: Mirabile opusculū sancti vincēcij ordinis p̄di | catoꝝ: de fine mūdi. In quo potiffimū cōtinēt tria. Primū de casu siue ruina vite spūalis. Secūdū de | ruina dignitatis ecclesiastice. Terciū de ruina fidei | catholice *stb.* Ad postremū de duplicis antichristi aduentu. | mixti fcꝝ ꝛ puri. *Végén, 15a. l.:* Explicit szmo fctū vincētij ordinis p̄dicatoꝝ d' fine | mnudi: (*egy*) canonizati anno dñi. M. cccc. lv. impref | fus p conradū zeninger ciuem nurembergenfem.

4r., gót betűkkel, a—b₈ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 32 sorral, 15 levél.

Inc. s. a. 1388. Rubrumos kezdőbetűkkel. Az *a_{ij}* jelzetű lapon: *Ex bibliotheca Pisachiorum. 1809.*

716. FICINUS (MARSILIUS). De religione Christiana. (Velence, 1482.)

Az 1a. l. hiányzik. 2a. l. aij jelzettel: MARSILII FICINI FLORENTINI LIBER | de christiana religione ad Laurentiū medicē patrie | feruatorem prohemium Quod inter sapientiam re | ligionemqz maxima cognatio est. *88b. l. 25. sor:* mori parati sunt *89a. l.:* TABVLA. | Incipit Tabula capitulorū oim que | in hoc libro cōtinētur Quorū primū ē *stb.* *89b. l. 17. sor:* FINIS TABVLE.

4r., latin betűkkel, a—r₅ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 34 sorral, 89 levél.

Inc. s. a. 1490.

717. FLORUS (LUCIUS ANNAEUS). Epitome rerum Romanarum. Siena, Rodt Zsigmondnál. 4r. 56 levél.

Hain, 7201.

Inc. s. a. 1524. (coll. nr. 2.) Horvát István könyvtárából. Az 56b. lapon: *Iste liber pertinet ad Tomam Bornemisza. 1578.* Alább: *Ioannes Bornemisza*, s egyéb, később kivakart bejegyzések.

718. FORTUNATIUS (CHIRIUS CONSULTUS). Rhetoricorum libri III. (Velence, Bernardinus de Vitalibus sajtóján.) 4r. 72 levél.

Hain, 7305.

Inc. s. a. 1469. (coll. nr. 6.) Farkas Lajos könyvtárából.

719. FUSIGNA (IACOBUS). Libellus artis praedicationis. (Köln, Unckel Bertalannál, 1475 körül.)

1a. l.: Incipit libellus artis p̄dica | cionis opositus a fratre iacobo | fufingnam ordinis frat̄ p̄di | catorum. *22a. l., 2. hasáb, 29. sor:* Et sic est finis libelli | de arte p̄dicandi | Percuciēs clē fine p̄a casib' | iftis. Ludens. ignorans. te de | fendendo. docendo. iuffu p̄lati | fi p̄monitus ferat arma. fi cū | coniucta michi repio muliere | Deo gracias. *22b. l.:* Incipit phemiū de arte be | ne moriendi. *32a. l., 1. hasáb, 30. sor:* Explicit liber de ar | te bene moriendi. | Et sic est finis. *32b. l.:* () T sacerdos cauci9 | in speciali circa peni | tēcias arbitret' *stb.* *36a. l., 2. hasáb, 22. sor:* Expliciūt canones p̄males.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül, 2 hasábon 38 sorral, 36 levél.

V. ö. Hain, 7399.

Inc. c. a. 309. (coll. nr. 4.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal festett kezdőbetűkkel. A legutolsó lapon rubrummal bejegyezve: *Istum librum apportavit frater noster Gerhardus Oppenpoll de Holt.*

720. GALEOTTUS MARTIUS. Liber de homine. 2r. 75 levél.

Hain, 7433.

Inc. s. a. 1338.

721. GERSON (IOANNES). Alphabetum divini amoris de elevatione mentis ad deum. (Köln, Zell Ulriknál.) 4r. 28 levél.

Hain, 7631.

Inc. s. a. 1494. (coll. nr. 8.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel.

722. GERSON (IOANNES). Conclusiones de diversis materiis moralibus seu de regulis mandatorum. (Esslingen, Fyner Konrádnál.) 2r. 17 levél.

Hain, 7641.

Inc. s. a. 1240. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Miniummal festett kezdőbetűkkel.

723. GERSON (IOANNES). Conclusiones de diversis materiis moralibus seu de regulis mandatorum. Nürnberg, (Sensenschmid Jánosnál.) 2r. 19 1/2 levél.

Hain, 7646.

Inc. s. a. 1296. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

724. GERSON (IOANNES). De cognitione castitatis et pollutionibus diurnis. (Köln, Zell Ulriknál.) 4r. 16 levél.

Hain, 7692.

Inc. s. a. 1494. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel.

725. GERSON (IOANNES). De custodia linguae. (Köln, Zell Ulriknál.) 4r. 6 levél.

Hain, 7682.

Inc. c. a. 1494. (coll. nr. 6.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel.

726. GERSON (IOANNES). De efficacia orationis. (Köln, Zell Ulriknál.) 4r. 38 levél.

Hain, 7687.

Inc.s.a. 1494. (coll. nr. 3.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel.

727. GERSON (IOANNES). De pollutione nocturna, an impediatur celebrantem vel non. (Köln, Zell Ulriknál.) 4r. 15 levél.

Hain, 7696.

Inc.s.a. 1494. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel. A szöveg előtti üres *a.* lapon XV. századi kézzel: *Liber sanctorum martirum Cosme, Damiani et beatissimi Symeonis monasterii in Leyborn* (így). A *b.* lapon a colligatumnak ugyane kézzel írt mutatója. A szöveg 1^{a.} lapján XVII. századi kézzel: *Liesborn, columna I. classe 1.* A szövegben XVIII. századi jegyzetek.

728. GERSON (IOANNES). De pollutione nocturna, an impediatur celebrantem vel non. (Esslingen, Fyner Konrádnál, 1480.) 4r. 18 levél.

Hain, 7699.

Inc.s.a. 1446. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel.

729. GERSON (IOANNES). De remediis contra pusillanimitatem etc. (Köln, Zell Ulriknál.) 4r. 13 levél.

Hain, 7705.

Inc.s.a. 1494. (coll. nr. 4.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel.

730. GERSON (IOANNES). De statibus ecclesiasticis, sermo de signis ruinae ecclesiae etc. (Augsburg, Froschauer Jánosnál.) 4r. 16 levél.

Hain, 7667.

Inc.s.a. 1376.

731. GORICHEM (HENRICUS DE —). Tractatus de superstitiosis quibusdam casibus. (Esslingen, Fyner Konrádnál.) 2r. 14 levél.

Hain, 7809.

Inc.s.a. 1268. Jankovich Miklós gyűjteményéből; egykorú széljegyzetekkel.

732. GOUDA (GUILLELMUS). Expositio mysteriorum missae et verus modus rite celebrandi. Deventer, (Paffroet Rikárdnál).

Az 1^{a.} lapon a cím: Officiū miffe. *2^{a.} l. aij jelzettel:* Tractatus expositiōe miffe Edit9 a fra | tre guilhelmo de gouda ordinis minoꝝ. de ob | feruatia feliciter incipit *29^{b.} l.:* Tractatulus

fratris Guilhelmi de gouda. | ordinis minoru d' obseruatia de expofitiōe mif | fe finit feliciter Impreffū dauātrie in impreffu | ra platee epifcopi.

4r., gót betűkkel, a—d₇ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 28 sorral, 29 levél.

V. ö. Hain, 7821.

Inc.s.a. 1402. (coll. nr. 2.) Rubrumos kezdőbetűkkel.

733. GOUDA (GUILLELMUS). Expositio mysteriorum missae et verus modus rite celebrandi. Köln.

Az 1a. lapon a cím: Expositio (*így*) miferioru | miffe et verus modus | rite celebrandi *Ib. l.:* Tractat9 de expōne miffe editus a frē Guilhelmo de Gou | da ordinis minoꝝ. de obfzuantia Incipit feliciter. *Végén, 18a. l.:* Tractatulus fratris Guilhelmi de Gouda. ordinis mino | rum de obfzuantia. de expōne miffe ꝛ de modo celebrandi finit | feliciter. Impreffus Colonie. Circa fummum cuilibet facer | doti fumme neceffarius.

4r., gót betűkkel, a—c₆ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 38 sorral, 18 levél.

Inc.s.a. 1496. (coll. nr. 8.) A címlapon és a szövegben egykorú bejegyzések.

734. GOUDA (GUILLELMUS). Expositio mysteriorum missae et verus modus rite celebrandi. Strassburg, Knoblouch Jánosnál. 4r. 16 levél.

Hain, 7829.

Inc.s.a. 1424. Jankovich Miklós gyűjteményéből; XVI. századi széljegyzetekkel.

735. GRESEMUNDUS (THEODORICUS). Dialogus Podalyrii cum Catone de furore germanico diebus genialibus carnis privii. 4r. 12 levél.

Hain, 8049.

Inc.c.a. 981. (coll. nr. 6.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

736. GUILLERMUS SEU GUILERINUS. Opera. (Nürnberg, Koburger Antalnál.) 2r. 282 levél.

Hain, 8300.

Két példány, Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

Inc.s.a. 1344. (coll. nr. 1.) Az előtábla belsején a frankfurti akadémia régebbi ex-librisével. A 2a. lapon a boroszlói egyetemi könyvtár bélyegével s másodlati bélyegével.

Inc.s.a.1344a. Az előtábla belsején a sági ágostonrendiek exlibrise. A 2a. lapon: *Catalogo inscriptus canonicorum regularium Sagi ad divam virginem anno 1680.* Néhány egykorú széljegyzettel.

737. GUILLERMUS seu GUILERINUS. De fide et legibus. (Augsburg, Zainer Günthernél, 1469.) 2r. 139 levél.

Hain, 8317.

Inc.s.a.1334. Az előtábla belsején a boroszlói ágostonrendiek exlibrise. Felette XVI. századi kézzel: *Hunc librum dedit nobis venerabilis vir magister Erasmus Mewrer, olim predicator ad sanctam Elizabeth qui obiit anno 1502. ultima die Marci, que fuit feria quarta sub octavis pasce, cuius anima requiescat in pace.* A szöveg előtti üres lapon XVII. századi kézzel: *R. 9. S. 9. N. 69.* (ez áthúzva s fölébe írva:) *R. 9. Ser. 1. Nr. 17.* Az 1a. lapon XVII. századi kézzel: *Bibliothecae canonicorum regularium s. Augustini Wratislaviae ad divam virginem in Arena inscriptus;* más kézzel hozzáírva: *1737. die 7. Maii.* A lap alján XVII. századi kézzel, későbbi kéztől kitörülve: *Ex libris monasterii beate virginis Wratislaviae in Arena.*

738. GUILLERMUS seu GUILERINUS. De sacramentis. Cur deus homo. De poenitentia. (Nürnberg, Koburger Antalnál.) 2r. 136 levél.

Hain, 8316.

Inc.s.a.1344. (coll. nr. 3.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

739. GUILLERMUS seu GUILERINUS. De universo. (Nürnberg, Koburger Antalnál.) 2r. 151 levél.

Hain, 8319.

Inc.s.a.1344. (coll. nr. 2.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

740. GUILLERMUS seu GUILERINUS. Postilla super epistolas et evangelia de tempore et de sanctis. 2r. 263 levél.

Hain 8231.

Inc.s.a.1176. Színes kezdőbetűkkel. A szöveg előtti üres lapon XVIII. századi kézzel: *D. N. 347.* A szövegben egykorú széljegyzetek.

741. HAN (IACOBUS). Oratio pulchra et elegans de statu clericali.

1a. l.: Oratio pulchra et elegans de | statu clericali Iacobi han ar | gentinen[s] ad clerum spiris habita. *2a. l.:* Oratio Iacobi han argenti | nenfis habita in synodo spiren[s] ad cleru Anno domini | M. cccc. xcij vltima aprilis habita. *Végén, 7b. l.:* p[ro]na mea: commendatū habete. Dixi.

4r., gót betűkkel, A₇ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 36 sorral, 7 levél.

Inc. c. a. 981. (coll. nr. 5.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

742. HEMMERLIN seu MALLEOLUS (FELIX). *Variae oblectationis opuscula et tractatus.* (Bázel, Kesler Miklósnál, 1497.) 2r. 183 levél.

Hain, 8424.

Három példány.

Inc. s. a. 1310. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla bel-sején a boroszlói Szt.-Mátyás-templom ex-librise. Az 1a. lapon XV. századi kézzel: *Iacobi Daniel sum.* Alatta: *Hospitalis s. Matthiae Wratislaviae 1641.* Más kézzel: *Melchior Iestius C. m. ppria. 1617.* Ez alatt XVIII. századi kézzel: *Repositorium 8. I. A. Num. 21.*

Inc. s. a. 1310a. Rubrumos kezdőbetűkkel.

Inc. s. a. 1312. (coll. nr. 1.) Elül 3 levele hiányzik. A szöveg előtti üres lap b. oldalán XVI. századi kézzel: *Malleoli vulgo Hemmerlin (Felicis) Tigurini opera sunt prohibita 1. cl. ind. Trid.* Az a jelzetű lapon XVII. századi írással: *Loci capucinorum 5. Ecclesiis.* A szövegben XV. századi lapszéli jegyzetek.

743. HEMMERLIN seu MALLEOLUS (FELIX). *De nobilitate et rusticitate dialogus et alia opuscula.* (Strassburg v. Lyon.) 2r. 156 levél.

Hain, 8426.

Inc. s. a. 1312. (coll. nr. 2.) XV. századi lapszéli jegyzetekkel.

744. HERMES seu MERCURIUS TRISMEGISTOS. *Centiloquium.* (Lipsee, Landssperg Mártonnál.) 4r. 6 levél.

Hain, 8463.

Inc. c. a. 765. (coll. nr. 5.) Egykorú, részben rubrumos széljegyzetekkel.

745. HIERONYMUS (BEATUS). *Aureola ex floribus sancti Hieronymi contexta.* (Róma, Eucharius Silbernél.) 4r. 53 levél.

Hain, 8584.

Inc. s. a. 1532. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrummal írt kezdőbetűkkel.

746. HIERONYMUS (BEATUS). *Expositio symboli contra Iovianum haeticum.* (Köln, Zell Ulriknál, 1470 körül.) 4r. 29 levél.

Hain, 8578.

Inc. s. a. 1444. (coll. nr. 3.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel.

747. HIERONYMUS (BEATUS). *Opuscula varia.* (Augsburg), Zainer Günthernél, (1470 körül.) 2r. 234 levél.

Hain, 8589.

Három példány, Jankovich Miklós gyűjteményéből.

Inc.s.a. 1216. Czímlapja és a 111—186. és 199. levelek hiányoznak. Az egyes részek eredetileg a következő sorrendben voltak egybekötve: (1a—2b.l.) Prologus. (3a—37a.l.) Simon Petrus. (38a—43a.l.) Liber b. Hieronymi de essentia divinitatis. (43b—53b.l.) De articulis fidei et ecclesie sacramentis. (54a—82b.l.) Aur. Augustini Hipponensis episcopi liber de anime quantitate. (83a—105a.l.) Soliloquium. (106a—110b.l.) Speculum peccatoris. (214a—234b.l.) Liber de arte moriendi. (187a—190b.l.) Errores Iudaeorum. (191a—198a.l.) Probationes novi testamenti. (200a—206b.l.) Processus iudiciarius. (207a—213b.l.) Donatus arte grammaticus. Az 1a. l. felső jobb szegletén a 16. számnál (*Inc.c.a.41.*) leírt, XV. századi kézzel festett címerpajzs látható.

Inc.s.a. 1216a. A címlap és a 38—53. s 187—234. levelek hiányoznak; az egyes részek a következő sorrendben vannak egybekötve: 54a—110b.l., 1a—37b.l. és 111a—186b.l. A szövegben XVII. századi bejegyzések; az utolsó oldalon későbbi kéztől felülírt XVII. századi bejegyzés, melyből *Ego Iohannes Biermeris (?)... confesso* szavak olvashatók.

Inc.s.a. 1216b. A 38a—82b. leveleket tartalmazza.

748. HIERONYMUS (BEATUS). Vitae patrum sanctorum. (Köln, Zell Ulriknál.) 2r. 159 levél.

Hain, 8586.

Inc.s.a. 1278. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a marienfeldi cisztercita apátság nagyobb ex-librise. A szövegben egykorú jegyzetek.

749. HIERONYMUS (BEATUS). Vitae patrum sanctorum. Ulm, Zainer Jánosnál. 2r. 385 levél.

Hain, 8594.

Inc.s.a. 1224. Miniummal festett kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a jaueri ferenczrendiek ex-librise. Az 1a. lapon XVI. századi kézzel: *Das buch gehort an der Stöbenhaberner masz. (?)* Ez alatt: *Ex libris Eliae Matthiae Reyman P. M. theologiae baccalaureati, pro tempore parochi Littoriensis. Anno 1646.* A b. oldalon XVII. századi kézzel: *Eliae Born serenissimi archiducis Caroli episcopi Brixienensis et Wratislaviensis capellani aulici.* A 2a. lapon XVIII. századi kézzel: *Pro conventu Iavoriensi fratrum minorum reformatorum.* Az utolsó lapon: *1638. Augustus Reiman anno domino (igy) 1638.*

750. HISTORIE DES FÜRSTEN HERZOG ERNST VON BAIERN UND ÖSTERREICH.

Czímlapja hiányzik. 2a. l. aij jelzettel: Hienach volget ein |

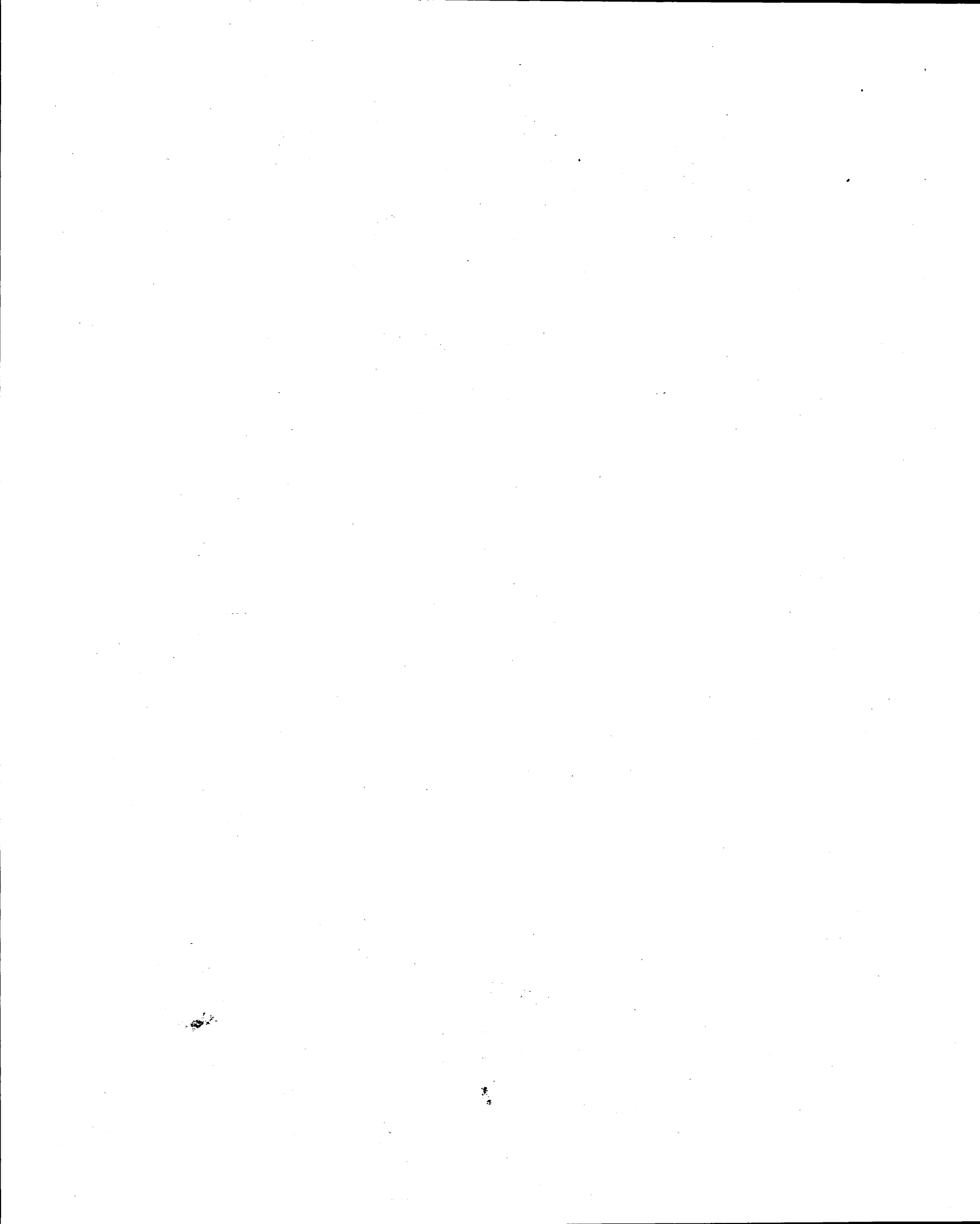
NALDI NALDII FLORENTINI EPISTOLA DE
 LAVDIBVS AVGVSTÆ BIBLIOTHECÆ AD MA-
 THIAM CORVINVM REGEM SERENISSIMVM.

VMITA PER
 uniuersam italiã
 M'athia serenissi-
 me iam fama tui
 nominis late ua-
 garetur, ut omnẽ
 florentinã ciuita-
 tem occuparet. omnesq; de tuis maximis cla-
 rissimisq; uirtutibus plurima loquerentur, ut ca-
 ptus amore tui regiarumq; uirtutum coepi co-
 gitare quonam modo tibi significare possem o
 qui meus in te animus esset: & quonam potis-
 simum genere litterarum res tuas domi atq;
 militiæ abs te pulcherrime gestas attingere
 deberem, ut ex uno me plane intelligeres q̃ ce-
 teri omnes nostrę urbis ciues te colant & ob-
 seruent, q̃q; pro tua diuina uirtute admira-
 tes ea quę antehac bene gessisti, quę ue geris

Szinyómat Ullmann J. Budapestin

hübsche liebliche hifto | rie eines edlen fürften | herczog Ernst von Bai | ren vn̄ von öfterreich. 81a. l.: Hie hebt sich an fant | Brandons büch wag er | wonders erfahren hat. 96b. l., 2. hasáb, 16. sor: Hie endet sich | fant Brandon. *A többi hiányzik.*

8r., gót betűkkel, a—f₆, Aij—F₆, aaij—bb₃ jelzettel, custosok és lapszámozás nélkül, 2 hasábon 37 sorral, 96 levél.

V. ö. Hain, 6675.

Inc. s. a. 1206. (coll. nr. 3.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes fametszetekkel. Elül, közbül s végén csonka. A hátsó tábla belsején a 649. számnál leírt czímer modorában késsel és sárgával rajzolt czímerpajzs, melynek felső mezejében 3 hatágú sárga csillag, az alsóban fekete sarú látható.

751. HOFMER von Türken. (1483.)

1a. l.: Hofmer von türcken *Végén, 3b. l. 20. sor:* Gebenn uff Krafpergk | czu zilig vnnd mit meinem eigen vorgedruc | kten Infigel vorfigilt Am Sonnabent nach | allerheilgen tage Anno dñ̄ m̄zc lxxxij. *A 4. l. üres.*

4r., gót betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül, 30 sorral, 4 levél.

M. Könyv-Szemle, 1877. 312. l.

Inc. s. a. 1534. Egyetlen ismert példány.

752. HOMILIARIUS doctorum, a PAULO DIACONO collectus. Köln, Homborch Konrádnál, (1475 körül.)

I. kötet. 1b. l.: Incipit plogus Karoli magni | in omeliariū p totum annum. *2a. l.:* Opus preclaꝝ omnium omeli | arum ꝛ poftillaꝝ venerabiliū ac | egregioꝝ doctorū gregorij. auguf | tini. iheronimi. ambrosij. bede. he | rici. leonis. maximi. ioh'is epi: at | qꝝ origenis integraliter sup euan | gelia dñ̄icalia de tpe ꝛ de feis p to | tius anni circulū cū quibusdā eo | rundē pꝑfim int'pofitis fermonib' | hincinde fuis locis collcis ꝛ coap | tatis tpibus in ptem hyemalez | ac estiualem diuifum incipit feli | citer. *256b. l. 2. hasáb, 35. sor:* Explicit pars hyemalis de | fanctis.

II. kötet. 1a. l.: Omelie ꝛ poftille venerabiliuz | doctoꝝ gregorij. auguftini. *stb. 288a. l., 2. hasáb, 28. sor:* Expliciuunt omeli | e super euangelia | de tempe ꝛ de fanctis p totum an | num cum quibusdā fermonibus | eorundē. admiffe ꝛ approbate ab | alma vniuerfitate coloniefi. impꝑ | fe autem p me Cōradum de hom | borch ad laudem ꝛ gloriā dei q̄ est | femꝑ benedictꝝ in fecula Amē.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok és lapszámozás nélkül, 2 hasábon 40 sorral, 2 kötet, I. 256, II. 288 levél.

V. ö. Hain, 8789.

Két példány.

Inc.s.a. 1306. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes, többnyire rubrummal festett kezdőbetűkkel. Az 1^a. lapon XV. századi kézzel: *Liber monasterii Vinee beate Marie in Nouo Burlo procuratus per fratrem Wilhelmum de Breda.*

Inc.s.a. 1306a. Erősen körülvagott példány. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az I. kötet 2^a. lapján XV. századi kézzel: *Liber monasterii sancti Ludgeri episcopi in Werdena.* A II. kötet utolsó oldalán XV. századi kézzel: *Anno domini Mccccxxxiiij. Katherina de Berch soror matris dilecti fratris nostri Gobelini de Worringhen comparavit istas duas partes omeliarii per totum annum pro octo marcis, partim de bonis suis, partim de bonis, que cedere debebant monasterio ex parte fratris supradicti etc. Oretis pro ea.* Ez alatt egykorú festett címerpajzs, melynek sárga mezejében polgári címerjegy látható.

Inc.s.a. 1306b. Az I. kötet 3-ik példánya. Előtablájának belsején a frankfurti akadémia újabb ex-librisével, s az 1^a. lapon a boroszlói egyetemi könyvtár bélyegével és másodlati bélyegével. Színes kezdőbetűkkel, a 2^a. lapon lapszéli diszítéssel.

753. HORAE CANONICAE.

1a. l.: De Septem horis Canonicis Reueren | ter ꝛ fructuose
In ecclesia legendis. aut de | cantandis. | (S) Epcies in die laudē
dixi | tibi ꝛc. *stb.* *7b. l. 18. sor:* ꝛ tunc ad celebracōem | miffē
accedat fecurus.

4r., gót betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül, 32 sorral, 7 levél.

V. ö. Hain, 8826.

Inc.s.a. 1380. Az 1^a. lapon: *Ex bibliotheca Pisachiorum. 1809.* A szövegben XV. századi latin és német széljegyzetek; az utolsó üres levelen egykorú latin mutató.

754. INNOCENTIUS VIII. P. M. Regulae, ordinationes et constitutiones cancellariae apostolicae. (Róma, 1484.) 4r. 11 levél.

Hain, 9217.

Inc.s.a. 1482. Jankovich Miklós gyűjteményéből.

755. INNOCENTIUS VIII. P. M. Regulae, ordinationes et constitutiones cancellariae apostolicae.

1a. l.: Ad Reuerendissimum Dominū marchum barbo episcopū
pene | ftrinū ac patriarchā aquilegiensem cardinem sancti marci

vul | gariter nūcupatuz *stb.* 2^a. l.: Regule ordinationes ⁊ con-
stitutiones cancellarie Sanctiffimi do | mini noſtri dñi Innocentij
diuina prouidentia pape viij. ſcripte ⁊ | correcte in cancellaria
apoftolica. *Végén, 90^b. l.*: Lecte ⁊ publicate fuerūt ſupraſcripte
regule Rome ī Cancel | laria apoſtolica die martis iiii. mēſis Iulij
Anno domi. M. | ccccxxxvi. Inditione iiii Pontificatus S. D. N. P.
Inno | centij Anno eius ſecundo.

4r., gót betűkkel, jelzet, custosok és lapszámozás nélkül,
33—34 sorral, 90 levél.

V. ö. Hain, 9220.

Inc. s. a. 1392. Az 1^a. lapon XVI. századi kézzel: *Leonardi Casalis.*
XV. századi széljegyzetekkel.

756. INSULIS (ALANUS AB —). De maximis theologiae. 4r. 40 levél.
Hain, 389.

Inc. c. a. 1522. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A címlapon :
Franciscus Kazinczy. 1807.

757. IOSEPHUS FLAVIUS. Opera latine, idest Antiquitatum libri
XX et de bello Iudaico libri VII. (Lübeck, Brandis Lukácsnál.)

A két első levél hiányzik. 3^a. l. 1. hasáb: Explicit pro-
logus. *3^b. l.*: Flauij iosephi hystoriaꝝ antiquitatis | iudaice liber
primus incipit: qui otinet | tempus annorum triū milīū ducetoꝝ |
quinq̄uagintafex. *272^b. l.*: Explicit hyſtoria flauij | iosephi de anti-
quitate. *273^a. l.*: Flauij iosephi in textu librorū de iuda | ico
bello prologus incipit. *395^b. l.*: Explicit hyſtoria flauij iosephi de
iuda | ico bello feliciter.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok és lapszámozás nélkül,
2 hasábon 48 sorral, 395 levél.

V. ö. Hain, 9450.

Inc. s. a. 1140. Jankovich Miklós gyűjteményéből. A 99a. lapon
aranyal díszített színes kezdőbetűvel. Az előtábla belsején a glogau
társház ex-librise.

758. INTERROGATIONES et doctrinae, quibus quilibet sacerdos
debet interrogare suum confitentem. (Róma, Schurener Jánosnál.) 4r.
8 levél.

Hain, 9252.

Inc. c. a. 773. (coll. nr. 5.) Jankovich Miklós gyűjteményéből.

759. ISIDORUS episcopus Hispalensis. Contra Iudaeos. (Róma).
4r. 38 levél.

Hain, 9306.

Inc. s. a. 1528. Az 1a. lapon: *Ex bibliotheca Pisachiorum. 1809.*

760. ISIDORUS episcopus Hispalensis. De summo bono. (Köln, Zell Ulriknál, 1470 körül.) 4r. 123 levél.

Hain, 9281.

Inc. s. a. 1444. (coll. nr. 1.) Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel. Az 1a. üres lapon, XV. századi kézzel írt theologiai tartalmú följegyzés alatt, XVIII. századi kézzel: *Ad bibliothecam ecclesiae cathedralis Monasteriensis.* A 3b. és 4a—b. üres lapokon XV. századi kézzel írt mutató.

761. ISIDORUS episcopus Hispalensis. De summo bono. Nürnberg, (Sensenschmid Jánosnál.) 2r. 65 levél.

Hain, 9282.

Inc. s. a. 1318. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

762. ISIDORUS episcopus Hispalensis. De summo bono. (1494.) 8r. 120 levél.

Hain, 9283.

Inc. s. a. 1476. Rubrummal festett kezdőbetűkkel. A címlap b. oldalán: *Museum Sempronienae supra templi sacrarium accipiat hunc libellum a me Antonio Schubert quondam pastore Pamag(artensi) trans lacum, nunc autem exule et patriam Silesiam repetente. Sempronii, M. DC. LX. die 25. Septembris.* A szövegben XVI. századi, az utolsó lapon egykorú jegyzetekkel.

763. ISIDORUS episcopus Hispalensis. De summo bono. Lipcse, Arnoldus de Colonia sajtóján. 4r. 77 levél.

Hain, 9287.

Inc. s. a. 1512. Jankovich Miklós gyűjteményéből; rubrumos kezdőbetűkkel. Elül az *aa* ív hiányzik.

764. LANDRECHTBUCH vulgo SCHWABENSPIEGEL. (Augsburg, Zainer Günthernél.) 2r. 163 levél.

Hain, 9869.

Inc s. a. 1340. Gróf Széchenyi Ferencz könyvtárából. Az előtábla belsején ex-libris: *Ex bibliotheca conventus Leucensis ad ss. Nicolaos ordinis eremitarum sancti patris Augustini* felirattal. Az 1a. lapon XVI. századi kézzel: *Marya Weinhoffnvrnb (?)... Hanns Spewrnsperryger.* A 2a. lapon XVII. századi kézzel: *Conventus Leucensis ordinis eremitarum s. p. Augustini. A. lit. A. se. 3. nr. 9.* A lap alján XVIII. századi kézzel: *Wäsricht.*

765. LIBER POENITENTIALIS. (Köln.) 2r. 116 levél.

Hain, 13153.

Két példány, mindkettő Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel.

Inc. s. a. 1210. (coll. nr. 1.) Az előtábla belsején felül XV. századi kézzel: *Pater Gerhardus de Wellingerhoff canonici* (így) *ecclesie sancti Mauriti*. Az 1^a. lapon a szöveg közt: *Collegii societatis Iesu Monasterij 1589.* A lap alsó szélén ugyane kézzel: *Liber collegii societatis Iesu Monasterii.*

Inc. c. a. 309. (coll. nr. 2.)**766. LICHTENBERG (IOANNES)** eremita Alsatus. Prognosticatio. 2r. 37 levél.

Hain, 10080.

Inc. s. a. 1194. Végén 5 levél hiányzik. A fametszetek ki vannak színezve s némelyik egykorú német széljegyzzel ellátva.

767. LOMBARDUS (PETRUS). Sententiarum libri IV. (Strassburg.) 2r. 247 levél.

Hain, 10184.

Két példány.

Inc. s. a. 1118. Színes kezdőbetűkkel. Az utolsó üres levelen XV. századi bejegyzés: *Hec sunt opiniones huius libri minus probabiles, quas moderni doctores stb.*

Inc. s. a. 1118a. Jankovich Miklós gyűjteményéből. Az előtábla belsején a glogauai tárház ex-librise. Az előtábla belsején, az elő s hátsó üres levelen s a hátsó tábla belsején XV. századi tartalommutatóval. A szöveg első levelének alján: *Ecclesiae collegiatae b. Mariae v. Glogoviae Maioris catalogo inscriptus anno 1679.* Az első levelen aranynyal diszitett színes kezdőbetűvel, hasábközi s lapszéli lombdiszitással, a szövegben színes kezdőkkel és lapszéli jegyzetekkel. A colophon felett 1477. évszám látható.

768. LUCANUS (M. ANNAEUS). Pharsalia cum PETRI EOLICI praefatione. (Lipcse, Landssperg Mártonnál, 1470 körül).

1^a. l.: Fpitauium (így) Lucani. | Corduba me genuit rapuit nero: prelia dixi | Que geffere pares: hinc focer inde gener. | Continuo nunq̄g direxi carmina ductu | Que tractim ferpant: plus mihi cōma placet. 2^a. l. Aij *jelzettel*: Petri eolici gñ M. Annei Lu | cani pharfaliam Prefatio. 3^a. l. Aij *jelzettel*: M. Annei Lucani Cordubén | fis Pharfalie Liber primus. *Végén, 218^a. l.*: Quem pro te fubij non auerfate probabis. | Finis.

4r., gót betűkkel, A—Z₆, Aa—Nn₈ jelzettel, custosok s lapszámolás nélkül, 19 sorral, 218 levél.

V. ö. Hain, 10230.

Inc. s. a. 1378. Az előtábla belsején a frankfurti akadémia exlibrise. Szövegközti s lapszéli XV. századi jegyzetekkel.

769. LUTREA (PETRUS DE —). Sermones de tempore et de sanctis.

1a. l.: Incipit prolog9 in fermones editus a venerabili dño fratre | petro d' Lutrea, dictus de almanea facreg9 theologie pffessore. *158b. l.*: qui est benedictus manēs trinus et vnus. p omnia fe. fe. Amen. *159a. l.*: Regiftrum de tempore. *160a. l.*: Explicit Regiftrum. *161a. l.*: Incipiunt fermones de sanctis editi a fratre Petro de alma | nia ordinis premonstratenfium. Prologus in sermones. *273b. l.* Incipit Prologus fratris Petri blesen de Lutrea dictus | doctor petrus de Alemania ordinis Premonstratenfium in cō | mune sanctorum. *300b. l.*: Explicunt fermones de sanctis eximij docto | ris parifienfis domini Petri Blesen dictus | de Alemania expliciunt feliciter. *301b. l.* Explicit Regiftrum | de sanctis.

2r., gót betűkkel, jelzet, custosok s lapszámozás nélkül, 34 sorral, 301 levél.

Inc. s. a. 1160. Jankovich Miklós gyűjteményéből; színes kezdőbetűkkel. Az előtábla belsején a boroszlói Szt.-Mátyás-templom exlibrise. Felette kora XVI. századi kézzel: *Iste liber post decessum domini Iohannis . . . debet pro . . . ecclesie collegiate beate . . . pro usu legentium ibidem.* Más kéztől: *Ex libris Ioannis Laurentii Woykowski, anno 1684.* Az 1a. lapon: *Hospitalis s. Mathiae Wratislaviae. 1693.* Ugyane kézzel a lap közepén: *Ex levato adm. r. d. Ioannis Laurentii Woikowsky parochi in Firstenau.* Az alsó lapszélen XVIII. századi kézzel: *Repositorium 8. L. A. num. 13.*

770. LYRA (NICOLAUS DE —). Moralia super totam bibliam. (Strassburg, Husner Györgynél.) 2r. 224 levél.

Hain, 10372.

Inc. s. a. 1126.

771. LYRA (NICOLAUS DE —). Postilla super quatuor evangelistas. 2r. 209 levél.

Hain, 10384.

Inc. s. a. 1138.

TÁR C Z A.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL

1894. ÁPRILIS 1-TŐL JÚNIUS 31-IG.

(Felolvasatott a Magyar Nemzeti Múzeum
1894. június 2-iki igazgatósági ülésén.)

I.

A nyomtatványok osztályának anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 822, vásárlás útján (1399 frt 39 kr. értékben) 1570, ajándék útján 5394 drb, összesen 7786 drb nyomtatvánnyal gyarapodott.

A könyvtár helyiségében 2820 egyén 6465 kötet nyomtatványt, kölcsönzés útján pedig 734 egyén 2593 műből 3378 kötetet használt.

Nevezetesebb szerzemények czimén első helyen említendő a nagybecsű *Kossuth-könyvtár*, mely a megvásárlására alakult orsz. bizottság ajándékaként jutott könyvtárunk birtokába.

A könyvtár, mely a Széchenyi-teremben lett elhelyezve, 2702 leltári szám alatt 4303 kötet és füzetből áll. Rendkívül gazdag különösen történelmi és természettudományi munkákban. Reánk nézve a Kossuth személyére vonatkozó s angliai, amerikai tartózkodása idejében megjelent nyomtatványok mellett legkivált azon kisebb füzetek, brosurák bírnak különös beccsel, a melyek az 1848—50. évek történetére vonatkozólag a külföldön jelentek meg s a melyek Magyarországon eddig úgyszólván teljesen ismeretlenek voltak. Nagyon becses Kossuthnak az amerikai és angol lapokba írt cikkei gyűjteménye is, a melyekben írjuk a magyar ügyekkel foglalkozik; e cikkek ki vannak vágva az illető lapból és papírra ragasztva. A nagyobb munkák közül főlemlítendő: a «Natural history of New-York», 16 nagy kötetben, rendkívül díszes rajzokkal, a mit Kossuth magától New-York államtól kapott aján-

dékba ott tartózkodása idején; számos külföldi és magyar folyóirat, angol és olasz természettudományi munkák, Kisfaludy Károly, Vörösmarty, Petőfi, Jósika, Jókai munkáinak legelső kiadásai, a Kossuth személyével foglalkozó munkálatok az ő sűrű megjegyzéseivel, a Shakespeare-irodalom teljes gyűjteménye stb. Könyvtárunk mindezekben oly gazdag gyűjteménnyel gyarapodott, a mely — tekintet nélkül arra, hogy a magyar történelem egyik legkimagaslóbb alakjának szellemi életére vet világot — önmagában is megbecsülhetetlen értéket képvisel.

Magánosok közül Arnstein Miksa (New-York), Abray Károly, Blaskovits Kálmán, Bozóky Alajos (Nagyvárad), Demkó Kálmán (Lőcse), Fantoni Gábor gróf (Velence), Farkas Károly, dr. Fejérpataky László, Forgó Istvánné, Garda Samu, Hennig Alajos (Kalocsa), Hofecker Imre, Holländer Samu, Köhalmi Sándor, dr. Károlyi Árpád (Bécs), Kováts Ferencz (Hódmezővásárhely), Kropf Lajos (London), Lovassy László (Keszthely), dr. Mandello Gyula, Marusák Pál (Sopron), Milleker Bódog (Temesvár), Molnár Pál (Sárosd), Pető Sándor, Sarkadi Sándor, dr. Sebestyén Gyula, Szilágyi Sándor és idősb Szinnyi József gazdagították ajándékaikkal a nyomtatványi osztályt. Vétel útján pedig a következő nevezetesebb munkák lettek megszerezve: 1. Maréchal, Costumes civils actuels de tous les peuples connus. Paris, 1788. (90 márka). 2. Young J., A series of Portraits of the Emperors of Turkey (110 márka). 3. Usi e costumi di tutti i popoli dell' universo. Milano, 1856. (110 márka). 4. The Military Costume of Europe. London, 1812. (300 márka). 5. A Gothaischer Hofkalender régebbi és újabb évfolyamaiból 30 drb (406 márka). 6. A Kossuth halálára vonatkozó angol, francia és olasz nyelvű hírlapok, 316 drb 50 frt 9 krért.

A lefolyt évnegyedben 1369 kötetnyi munkáról készült címlap; 626 munka repertorizáltatott és 289 kötés alá készítettett.

II.

A *hírlapkönyvtár* gyarapodása: *a) vásárlás* útján: Kún S. antiquártól (7 frt 50 kr. értékben): Der Soldatenfreund, Bécs, 1848. évf.; Magyar Kurir 1816. évf. I. fele; Gutenberg 1866. évf.; Figyelmező 1849. évf. — 3 évf. 134 száma; *b) kötelespéldány* címén 250 évf. 16,012 száma; összesen 253 évf. 16,140 száma.

Az olvasók száma 470 volt; ezek 1010 kötet hírlapot használtak.

Átnézetett 313 hírlap 11,733 száma. Czedulázttatott 76 hírlap 351 évfolyama.

Reklamáló levél 74 iratott; reklamáltatott 704 hírlapszám, ebből eddig beérkezett 357 szám.

III.

A kéziratár ajándék útján 5 drb kézirattal és 5 drb fénykép-másolattal gyarapodott; ezeken kívül Forgó Istvánné adományából Walther László irodalmi hagyatékának birtokába jutott, a melynek kéziratári része mintegy 100 kötetre rüg.

Vétel útján 6 drb kézirat és egy színezett fénykép szereztetett, a Kende S. bécsi antiquártól 1000 frton megvásárolt Mellétei Barna Mihály-féle gyűjteményen kívül, mely a magyar családok genealogiájára vonatkozó jegyzeteket és egyéb kéziratokat tartalmaz. E nagy gyűjtemény, valamint a Walther-féle hagyaték most van rendezés alatt. Vásárlásra 1040 frt fordítottatott.

E szerzemények közül kiemelendő Walther László hagyatéka, mely irodalmi szempontból rendkívül becses, mert a Horvát István-nal szoros összeköttetésben álló Walther több ezerre menő levelezése között elsörendű írók és költők leveleit s egyéb iratait tartalmazza; továbbá a thorni Corvin-codex czímlapjának színezett fényképe, mely az osztály e nembeli nagy gyűjteményét ritka szép darabbal gyarapította.

A kutatók száma 86 volt, ezek 274 kéziratot használtak.

A rendezetlen és beosztatlan régi kéziratári anyag kiválasztása és rendezése tovább folyt, de e munkát megszakította a Forgó Istvánné ajándékának és a Barna-féle gyűjteménynek átvétele és rendezése, melynek eredményéről csak a munka befejezése után adhatunk számot.

A levéltár a lefolyt évnegyedben ajándék útján 514 drb irattal, 1 fényképpel és 1 negatívval, csere útján 4 db irattal s örök letétemény útján 953 drb irattal és 1 drb XVI. századi bőr-irattartóval, összesen 1475 darabbal gyarapodott. E gyarapodásba nincsen betudva Kende bécsi antiquártól megvásárolt oklevélgyűjtemény, melynek jegyzékbe vétele most folyik, és a Sombory-család levéltára, melynek számadatait csak a végleges rendezés kapcsán állapíthatjuk meg.

Vásárlásra 1041 frt 60 kr. fordítottatott, mely összegből 1000 frt a Kendétől megvásárolt oklevél- és kéziratgyűjteményre esik. Ajándékaikkal Forgó Istvánné (Budapest), Földvály Gerzson ev. ref. lelkész (Ófejtő), Kanitz bankigazgató (Bécs), gróf Teleki Sándor orsz. képviselő (Budapest), Varjú Elemér (Budapest), és egy ismeretlen gyarapították a levéltarat.

Az új szerzemények közt első helyen említendő egy 41 drb középkori oklevélből álló gyűjtemény, mely egy ismeretlen úgbarát ajándékából került a levéltár birtokába, s melynek oklevelei jobbra Körösmegye birtokviszonyaira vonatkoznak. Kiváló jelentőséggel bírnak a Kende antiquártól megvásárolt oklevelek, melyek néhai Mellétei Barna Mihály genealogiai kéziratgyűjteményéhez tar-

toztak, s abból kiválasztva, jegyzék mellett fognak a levéltár illető csoportjaiba beosztatni. Forgó Istvánné az édes atyjának, néhai Walther Lászlónak birtokában levő 460 drb, jobbára újabbkori oklevéllel gyarapította levéltárunkat. Az újabbkori politikai mozgalmakra vonatkozó iratok gyűjteménye Kossuth Lajosnak 2, gróf Széchényi Istvánnak és Klauzál Gábornak 1—1, Kanitz Emánuelhez intézett levelével és Deák Ferencz egy 1869. február 11-én kelt német levelével gyarapodott. A nemeslevelek gyűjteményének szaporodását a következő jegyzék tünteti fel: 1. 1509. december 15. Botzen. I. Miksa császár birodalmi czímeres levele Gaundl Lajos részére. 2. 1578. szeptember . . . Prága. I. Rudolf czímeres levele Kwtton Miklós részére. 3. 1580. október 6. Prága. Ugyanannak czímeres levele Kowách György részére. 4. 1613. márczius 10. Pozsony. II. Mátyás czímeres levele Mikó János részére. 5. 1614. Zólyom vármegye bizonyítványa Gandl Kristóf nemessége felől. 6. 1633. szeptember . . . (Bécs). II. Ferdinánd czímeres levele Feöldváry János részére. 7. 1660. április 15. Bécs. I. Lipót czímeres levele Finck Tóbiás részére. 8. 1746. december 5. Bécs. Fölbári Bobok Mihály czímeres levele. 9. 1795. Pozsony vármegye bizonyítványa Martinkovics Márton nemességéről. 10. 1808. Nyitra vármegye bizonyóságlevele Palásthy Pál nemességéről.

Fényképgyűjteményünk a garam-szentbenedeki konvent állítólag II. Andrástól 1217-ben nyert kiváltságlevelének fényképével gyarapodott, melynek eredetije az esztergomi káptalan levéltárában őriztetik.

Családi levéltáraink a magyar-nagy-sombori Sombory-család levéltárával szaporodtak, melynek két nagy ládában felszállított iratai most vétetnek rendezés alá. Ezzel az örök letétemények száma 27-re emelkedett. Ezenkívül Péchy Ödön 2 középkori s 9 újabbkori irattal és Péchy Elemér 942 drb, jobbára XVIII—XIX. századi irattal járultak a már régebben elhelyezett Péchy levéltár kiegészítéséhez.

A lefolyt negyedévben 6 kutató 492 oklevelet használt.

Az újabb szerzemények közül feldolgoztatott 1414 irat. A levéltár anyagába beosztatott: a középkori oklevelek közé 45 drb, az újabbkori oklevelek közé 480 drb, a nemeslevelek közé 10 drb, összesen 535 drb irat.

A középkori oklevelek anyagából a másolatok kiválasztattak és a már régebben különválasztott anyaggal és a Wenzel- s Majláth-féle gyűjtemények másolati anyagával egyesítve, a középkori oklevelek csoportjának függeléke gyanánt fel lettek állítva. Az ily módon rendezett gyűjtemény 6 köteggben 6 drb XII. századi, 89 drb XIII., 305 drb XIV., 474 drb XV. és 154 drb XVI. századi oklevél másolatát foglalja magában.

A családi levéltárak közül tovább folytatott s befejezéséhez közeledik a Szent-Ivány és Bescsky családok levéltárainak ren-

dezése; a Péchy levéltár újabban beküldött anyaga már rendeztetett, s az ekként kibővült levéltár 12 fiókban újból fel lett állítva.

Folyamatban van végül az oklevelek anyagából kiválasztott czéhíratok és az újabb e nembeli szaporodás beosztása, mely egyúttal a czéhíratok csoportjának új rendezését vonta maga után.

A SZEGEDI SOMOGYI-KÖNYVTÁR 1892/93. ÉVI ÁLLAPOTA.

REIZNER JÁNOSTÓL.

A «Somogyi-könyvtár» 10-ik, azaz 1892/93. évi állapotáról, a könyvtár használatáról, gyarapodásáról, a czímtározási munkálatok előhaladásáról szóló jelentésemet a következőkben van szerencsém előterjeszteni.

1. A könyvtár használata.

Az olvasóterem 1892-ik évi szeptember hó 1-én újra megnyitván, a f. évi június hó 30-ikáig terjedő 242 látogatási napon összesen 7551 olvasó használta a könyvtárt. E létszamba be van tudva azon 83 olvasó is, kik az 1892-ik évi július—augusztusi szünet alatt hűvarkodtak.

A 7551 olvasóból a délelőtti időszakra 153 esik; a délutáni olvasók közül pedig hétfőn és csütörtökön a 6—7 órai időszakban 387 olvasó használta a könyvtárt.

A 7551 olvasó összesen 7797 művet használt.

A könyvtár használatának havonkénti eredményét a következő táblázat tünteti elő.

Év és hó	Hány nap volt nyitva	Az olvasók száma				Az olvasók		A használt munkák száma
		dél-előtt	dél-után	összesen	napi átlag	leg-kisebb száma	leg-nagyobb	
1892 szeptember	25	16	328	844	33 ¹⁹ / ₂₅	73	5	903
» október . . .	26	18	1368	1386	53 ⁸ / ₂₆	71	29	1390
» november . . .	25	11	930	941	37 ¹⁶ / ₂₅	63	22	953
» december . . .	23	5	902	907	39 ¹⁰ / ₂₃	64	24	915
1893. január . . .	24	6	906	912	38 ⁰⁰ / ₂₄	58	20	928
» február . . .	23	16	819	835	36 ⁷ / ₂₃	62	17	862
» márczius . . .	25	28	516	544	21 ¹⁹ / ₂₅	46	9	592
» április . . .	22	18	376	394	17 ²⁰ / ₂₂	34	9	434
» május . . .	25	22	441	463	18 ¹³ / ₂₅	39	3	484
» június . . .	24	13	312	325	13 ¹³ / ₂₄	36	4	336
Összesen . . .	242	153	7398	7551	31 ⁴⁹ / ₂₄₂	—	—	7797

A könyvtár helyiségeit és berendezését 222 férfi és 80 nő, tehát összesen 302, legnagyobb részben vidéki látogató tekintette meg.

2. A könyvtár gyarapodása.

A gyarapodás, nevezetesen a beszerzés és adományozás következő eredményű volt:

A múlt év második felében a beszerzési alapból még fennmaradt összeg terhére vétetett 77 mű 95 kötetben, továbbá 8 lap, 12 folyóirat és 12 füzetes vállalat, összesen 230 frt 21 kr. értékben.

A múlt évi postaköltségre s apróbb kiadásokra felvett alapból vétetett 5 mű 6 kötetben, összesen 11 frt 17 kr. értékben.

Az 1893-ik évre könyvbeszerzésre előirányzott 1000 frt alap terhére f. évi január hó 1-től június hó 30-ig beszereztetett 50 mű 82 kötetben, továbbá 6 lap, 15 folyóirat és 10 füzetes vállalat összesen 395 frt 94 kr. értékben.

Alapítványi illeték czimén a könyvtár 1892. évi július hó 1-től 1893. évi június hó 30-ikáig 13 művel (3 kötet, 32 füzet és 24 lapszám) gyarapodott.

Adomány útján befolyt 91 kötet, 151 füzet, 4 apró nyomtatvány, 16 kézirat, 1 kép, s különböző lapokból 260 szám.

Az adományozók sorából Ráth Mór budapesti könyvkereskedő úrnak becses és tekintélyes számú adományát említem fel, s kiemelem, hogy a Magyar Tudományos Akadémia, a vallás- és közoktatásügyi s a földművelésügyi m. kir. miniszteriumok, a magyar földrajzi társulat, a m. kir. földtani intézet, az országos m. kir. statisztikai hivatal, a magyar mérnök- és építész-egylet, stb. hivatalos kiadványaikat ezen évben is megküldték a könyvtárnak.

A múlt év második felében a beszerzési alap terhére bekötött 27 mű és hírlap 111 kötetben, 196 frt 10 kr. értékben.

Az időközben eladott másodpéldányok árából bekötött 14 hírlap 21 kötetben, 35 frt 10 kr. értékben.

A f. évi 1000 frt könyvkötési alap terhére pedig bekötött 335 mű 704 kötetben, 473 frt 80 kr. értékben.

3. A czímtározási és rendezési munkálatok előhaladása.

Múlt évi jelentésemben említettem, hogy az I. számú teremnek és a folyosónak bebútorozása folytán még a múlt év folyamán áttelepített a hittudományi szak *a*), *b*), *c*), *d*) alszaka, az *e*) és *f*) alszakok ez év folyamán történt áttelepítésével a hittudományi szak rendezése is befejeztetett. Ezen év folyamán czímtározott és felállított az ósnyomtatványok és naptárak, schematismusok szaka, valamint czímtározva és beékelve lőnek az idő-

közi gyarapodások. A könyvtár jelenlegi állományából még csak a hírlaposztály egy része, s az apró nyomtatványok rendezése és czímtározása van hátra, melynek ez év folyamán történő befejezésével a könyvtár czímtározási és rendezési munkálatai véget érnek.

A könyvtár czímtározott és rendezett állománya a múlt évi június hó végével 23,815 műre terjedett, a mely 48,467 kötetet, illetőleg 44,376 darabot képviselt.

Ezzel szemben a folyó évi június hó 30-án megejtett lezárás szerint a könyvtár czímtározott és rendezett állományának szakonkénti mennyisége a következő:

<i>Inc.</i>	131 mű,	145 kötet,	122 darab.
<i>A.</i>	6,596 »	11,919 »	10,680 »
<i>B.</i>	1,982 »	3,051 »	2,768 »
<i>C.</i>	654 »	1,090 »	1,010 »
<i>D.</i>	1,079 »	1,725 »	1,545 »
<i>E.</i>	2,112 »	3,904 »	3,671 »
<i>F.</i>	2,178 »	3,810 »	3,517 »
<i>G.</i>	5,254 »	10,608 »	10,053 »
<i>H.</i>	3,776 »	8,042 »	7,044 »
<i>I.</i>	789 »	6,622 »	6,428 »

Összesen 24,551 mű, 50,916 kötet, 46,738 darab.

Ezen mennyiségből a városi beszerzésekből vagy más adományokból származó művek száma 5218-ra (= 9281 kötet, 8634 drb) rúg.

Az iktatóba mult évben 115, a folyó évben pedig június hó végeig 61 különféle ügyirat érkezett be, a melyek mind elintéztettek.

A mult évi július—augusztusi szünidő alatt a II. számú és az olvasóterem tisztogatása lett elvégezve, a mikor minden egyes könyv gondos leporolás és vizsgálat alá vétetett.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Változások a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában. A vallás- és közoktatásügyi miniszter dr. *Csuday Jenő* premontrei kanonokot, a múzeumi könyvtár segédőrét, a budapesti VI. ker. állami főreáliskolához a történelem és földrajz tanárává, *Kereszty István* múzeumi segédet pedig, a hírlap-könyvtárhoz való beosztása megtartása mellett, múzeumi segédőrré nevezte ki.

Múzeumi könyvtári tisztviselők tanulmányúton. Dr. *Fejérváry László* igazgató-őr f. évi július és augusztus hónapokban a herceg Batthyányak körmendi, és a gr. Erdődyek vörösvári levéltárában s a veszprémi püspöki levéltárban folytatta az Árpád-kor diplomatikája és a Zsigmond-kori oklevéltár érdekében kutatásait. Dr. *Sebestyén Gyula* a múzeumi utazási alap segítségével a bécsi, salzburgi, müncheni, erlangeni, jenai, weimari, göttingai, wolfenbütteli, berlini, lipcsei, drezdai és prágai könyvtárakat kereste fel s kiváló figyelmet fordított a kéziratok katalogus-rendszerének tanulmányozására. Dr. *Erdélyi Pál* németországi útjában a müncheni, lipcsei, drezdai és berlini könyvtárak tanulmányozását tűzte ki feladatául. E tanulmányi utak eredményeiről mindannyian a Magyar Könyv-Szemlében fognak beszámolni.

Nemzetközi kiállítások. Az idei *milanoi országos kiállítás* egyik nevezetességét képezi a grafikus művészetek bizottsága által rendezett nemzetközi hírlap-kiállítás, mely a világ összes hírlapjait mutatja be a legrégebbi időktől kezdve a legújabb korig. E kiállítás programja a következőket öleli fel: 1. Történelmi osztály; tartalmazza a XIX. század előtt megjelent összes hírlapok egyes példányait. 2. Politikai osztály, államok szerint rendezve. 3. Humorisztikus lapok. 4. Vallásos lapok. 5. Illusztrált lapok. 6. Tudományos lapok és folyóiratok. 7. Technikai lapok. 8. Művészeti lapok. 9. Vegyes lapok: gyorsírási-, fűrdői-, vendéglői újságok, sport-, divat-közlönyök stb. 10. Bibliografia. Az *antwerpeni nemzetközi kiállítás*on a könyvnyomtatás fejlődése és Hollandia könyvtári és könyvnyomtatási viszonyai vannak nagyszabású csoportokban feltüntetve. *Lipcseben* pedig az ottani könyvkötő-czéh rendezett augusztus 5—10. napjaiban 350 éves fennállásának évfordulója alkalmából érdekes könyvkötői szakkiállítást.

Anthologia régi magyar nyelvemlékeinkből. A M. Tud. Akadémia Szily Kálmán főtitkár indítványára előfizetés útján egy oly munka kiadásáról gondoskodott, mely régi nyelvemlékeink iránt a figyelmet nagyobb körben lesz hivatva felkölteni. A munka *Nyelvemlékeink a könyvnyomtatás koráig* címmel már sajtó alatt van s néhány hét múlva remélhetőleg meg is jelenhetik. Szerzője, dr. *Zolnai Gyula* budapesti tanár, a főntebbi czélt egyesíteni óhajtotta azzal, hogy a tulajdonkép anthologia-szerű könyv a nyelvész számára forrásmunka is legyen s azért a magyar könyvnyomtatás koráig, Komjáthi Szent-Pál fordításáig (1533.) terjedő hiteles nyelvemlékekről nemcsak ismertetést, hanem lehetőleg teljes irodalmi repertoriumot is igényszik adni. Különös érdeket adnak a könyvnek a nagy számú és jeles kivitelű facsimilek (fénynyomatok és színnyomatok), melyekből a mű forgatói írásunk-

nak fejlődéséről is képet nyerhetnek. Ilyen hasonmásokat ad a munka a XIII. századból a halotti beszédről, a XIV. századból a köznagsbergi töredékről, a XV. századból: a besztercei és schlagli szójegyzékekről, az Ehrenfeld-Codexről, a bécsi és müncheni kódexről, a német-újvári glosszákrol. Szabács viadaláról (teljes facsimile), Vér András menedékleveléről; a XVI. századból a következő kódexekről: Guary-kódex, Peer-kódex, Nádor-kódex, Margit-Legenda, Czech-kódex (Kinizsi Pálné imádságoskönyve), Jordánszky-kódex, Gyöngyösi-kódex (a Mátyás király haláláról szóló dal teljes facsimiléje), Vitkovics-kódex, Kazinczy-kódex, Erdy-kódex, az érsekújvári-kódex, s ezen kívül az Országos Levéltár és a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárának következő érdekes magyar ereklyéiről: Dóczy Ferencz kötelezvénye (1511.), Drágffy Mária asszony keletgyéje (1516.), Verbóczy István előtt kötött békelevel (1523.), Thurzó Elek levele nejéhez (1525.) és Drágffy Jánosnak a mohácsi mezőn kelt végrendelete (1526.). — A műre az előfizetés már lezárattott. Bolti ára 5 ft lesz.

Dévay József könyvtára. A Magyar Könyv-Szemle feladatai közé tartozván a magángyűjtemények ismertetése is, készséggel adunk helyet az alábbi közleménynek, mely egy tudományos-állami tisztviselő könyvtáráról ad tájékoztatást. Dévay József, a m. kir. pénzügyminiszterium tisztviselője, üres idejében a klasszikai filológiával foglalkozik, s 1864-től nagy buzgalommal gyűjti a szakmájába vágó könyveket. Könyvtára 3800 kötetet számlál s a régi klasszikusokon kívül a középkori latinság, a humanizmus és a reformáció irodalma is szépen van benne képviselve; oly eredmény ez. melyről — kisebb rangú állami tisztviselőink szerény javadalmazását tekintve — csakis elismeréssel vehetünk tudomást. E könyvek között több Giuntina, Aldina s Elzevir-kiadáson kívül néhány őnyomatvány is van, ú. m. Diogenes Laertius. Páris, 1475. (Hain 6197); Aeneas Sylvius, De duobus amantibus historia. 1478. (H., 2157); Andreae Ioannes, Super arboribus consanguinitatis. Nürnberg, 1478. (H., 1032); Statii Opera. Velencez, 1494. (H., 14979.) Tartaretus, Explanatio in Petrum Hispanum. Freiburg, 1494. (H., 15334.) és Defensio immunitatis et libertatis ecclesie. H. és év n. (H. 6081.) Mint kiválóan érdekes darabot, meg kell említenünk Alciatus Emblemái 1580-iki kiadásának jegyzetlapokkal ellátott példányát, melynek jegyzetlapjaira az 1603—1606 években a wittenbergi akadémia tanárai és tanulói írtak emléksorokat. Magyar nevet nem találunk ugyan e bejegyzések között, de olvashatatlan írással bejegyzett tulajdonosa 1660-ban Besztercebányán bányabíró és Hont vármegye táblabírája volt. Nem érdektelen az 1733-iki löcsei német kalendárium példánya sem, melynek bejegyzései Pozsony város háztartására vonatkoznak; tulajdonosa, úgy látszik, városi tanácsos volt. Dévay birtokában van egy 1622-iki pozsonyi kézirat is, mely Perlingerisz János pozsonyi polgár árváinak örökségi számadásait tartalmazza. *H. S.*

XVI. századi könyvtáraink történetéhez. A kőszegi plébániának 1535-ben a következő könyvei voltak:

IX stück pergamenein geschriben messpüecher.

V stück getrukt papirin messpüecher.

Ain geschriben pergamenein psalter und ain papirin getrukt psalter.

Zway pergamenein gradual und zwai pergamenein anthiphonar. Auch ain papirer getrukt anthiphonar.

Ain pergamener grosser ordinarium oder messepuoch.

Ain getrukte bibl utrumque testamentum.

Stephani Novi sermones und sentenciarum (*igy*), auf pergamen gechriben.

E jegyzék eredetije a Chernel család iratai közt maradt fenn, s jelenleg a Magyar Történelmi Társulat gyűjteményében őriztetik, mely a Magyar Nemz. Múzeum levéltárában van letéteményként elhelyezve.

Egy másik jegyzék a leleszi konvent könyveinek számával ismertet meg bennünket. Ez az országos levéltárban (Urb. et conscr. f. 18. nr. 15.) őriztetik, következő tartalommal:

Biblia sancti Ambrosii.
 Liber sermonum diversorum dierum.
 Sermones discipuli de tempore.
 Liber cuiusdam fratris praemonstratensis ordinis super psalterium.
 Dua gradualia.
 Dua antiphonaria.
 Unum graduale mediocre.
 Liber Isodorii.
 Opera tractatus beati Anselmi.
 Unum parvum psalterium.
 Tredecim missalia, quorum nonnulla sunt lacerata.
 Sermones fratris Roberti.

Közli: *Kőszeghy Sándor*.

Adalék Köleséri Sámuel életéhez. Az Auraria Romano-Dacica híres főroja, Köleséri Sámuel, 1683-ban Leydenben *Disputatio de sacrificiis eorumque mystica significatione* czímmel egy értekezést adott ki, melyet Apafi Mihály fejedelemnek ajánlott. Köleséri atyja, idősb Köleséri Sámuel debreczeni pap, e munkát a következő levél kíséretében küldte meg a fejedelemnek:

Ajánlom ngdnak mint kglis uramnak tartozó köteleességemet; isten ngodat ez reánk felvirradott új esztendőben új ajándékival ékesítse, alázatosan kívánom. Kglis uram, lévén egy bujdosó fiam ifjú Köleséri Sámuel a belgiumi akademiákban, (pünkösdben lenne négyesztendeje bujdosásának), mostan küldött egy theologica disputatiót de sacrificiis, melyet alázatosan ngdnak dedicált, az ő ifjú állapothoz képest szép devotióval, melyből im küldöttem ngdnak, kérvén alázatosan, vegye kegyelmesen, és sok országos gondjai között méltóztassék megtekingetni és a jó indulatot szokott kegyelmessége szerént ilyen ifjúban kegyesen fontolni. Irja kglis uram levelében, hogy Galliában igen nagy persecutio vagyon, annyira, hogy a szegény reformátusok kényszerítettek Galliából Belgiumba és Angliába bujdosni. Több írással ngodat nem terhelem, hanem ajánlom az erős mindenható istennek oltalmában, magamat pedig és szegény bujdosó fiamat a ngod fejedelmi gratiájában. Datum Debrecini, die 15. Ianuarii, anno 1683.

Kglis uram, ngdnak

alázatos igaz híve

Köleséri Sámuel

a debreczeni ecl. lelképásztora mp.

Az ifjú Köleséri életéhez érdekes adalékot szolgáltat e levél, melynek eredetije a M. Tud. Akadémia könyvtárának kéziratgyűjteményében őriztetik.

Közli: *Szilágyi Sándor*.

Róma nyilvános könyvtárai az ó- és középkorban. *Lanciani Rudolfnak*, a híres olasz archaeologusnak *A régi Róma a legújabb ásatások világításában* cz. műve, melyet *Lubóczi Zsuzsánna* fordított magyarra, igen érdekes adatokat tartalmaz a klasszikus Róma könyvtáiról és arról a fejlődési kapocsról, mely azokat a középkori római könyvtárakkal összeköti. Az ókori Rómának nagy könyvpiacza volt az Argiletumon, a Forum Romanum és a Subura közt levő városrészben. Itt voltak a könyvkereskedőknek és a régi művek másolóinak gazdagon felszerelt boltjai, melyeket Martialis és Horatius oly gyakran említnek és írnak le. Minden egyes kiválóbb könyvkereskedő biztosította magának egy-egy híres író műveinek kiadását; így Horatius műveit a Sosius testvérek adták ki. Egy-egy kiadványból 1000 példányt szoktak közrebocsátani, melyek egyszerre jelentek meg itt és a többi nagy könyvpiaczon: Athenében, Alexandriában, Lugdunumban. Mindez a könyvtári viszonyok fejlettségéről tesz tanúságot. Az első nyilvános könyvtárt Asinius Pollio állította fel, a város alapításának 717. évében. Négy évvel később alapította Augustus az első állami könyvtárt: a Bibliotheca

Octaviae-t. A könyvtárszobák rendszeren kicsinyek voltak, mert a könyvtárakat tél közepén sem fűtötték; azt tartották ugyanis, hogy a meleg árt a kötéseknek s elősegíti a molyok fejlődését. Ezért kénytelenek még ma is fázni a tudósok a vatikáni könyvtárban a négy téli hónap alatt. E rendszabály azonban nem mentette meg a könyvtárakat a tűzvészek csapásaitól. Octavia könyvtára Kr. u. 80-ban elégett. Hasonló sors érte a következő századokban a többi nyilvános gyűjteményt: Tiberius palotájának s Jupiter Capitolinus templomának könyvtárait s a Palatinus híres Apollo-könyvtárát. Mielőtt azonban e szerencsétlenségek megtörténtek volna, számos keresztény könyvtár virágzott s ezek mentették meg a régi latin irodalmat a végenyészettől. A kereszténység három első századának könyvtárai Rómában voltak. Damasus pápa (366—384.) külön épületet emeltetett könyvtára számára s Agapetus pápa 535-ben magasabb iskolát alapított, melyet válogatott könyvtárral kötött össze. A VIII. században a lateráni palota lett a szent-szék irodalmi, történeti és vallásos tartalmú könyvtárainak s levéltárainak központja. A katasztrófa, mely e gyűjteményeket elpusztította s széjjel vágta a kapcsolatot, mely az ókori és újkori könyvtárakat összefűzte, valószínűleg III. Honorius pápa halála után (1227.) történt; a vatikáni könyvtár apró zárt szekrényeinek berendezése azonban maig fentartotta a rendszert, a mely szerint a régi Róma könyvei fel voltak állítva.

K. B.

Könyvkereskedők Lapja czímen július hó elején új heti folyóirat indult meg, mely a magyar könyvpiacz érdekeinek szolgálatát tűzte ki czéljául. Szerkesztik és kiadják *Boros Ignác* és *Wiesner Jakab*. Az eddig megjelent nyolcz szám az új vállalat életrealóságáról tanuskodik. Az egyes füzetek a kétféle: nyomdak szerint és betűrendben összeállított könyvészeti jegyzéken kívül aktuális bibliografiai kérdésekkel is foglalkoznak, így az 1. szám *Jókai Mór* összes munkáinak kiadását ismerteti, s az 5. szám *Kossuth Lajos* könyvtáráról hoz ügyes ismertetést, apróbb rovataiban pedig helyet talál a régi magyar könyvészetre vonatkozó kisebb közleményeknek is. Csak az a kár, hogy hasábjai nagy részét mindjárt keletkezésekor a hasonló czélt szolgáló *Corvina* című vállalattal megindult polemiaira volt kénytelen feláldozni. A magyar könyvpiacz, reméljük, elég nagy már arra, hogy két hasonló irányú szaklap megférjen rajta egymás mellett s mindkettő eredménytel munkálkodjék kitűzött czéljának megvalósítására.

Német tudós a magyar irodalom-történetről. *Dr. Ziehen Gyula* jeles fiatal német tudós a «Berichten des Freien Deutschen Hochstiftes» egyik utóbbi füzetében *Hundert Jahre ungarischer Literaturentwicklung* cím alatt érdekes tanulmányt tesz közzé a magyar irodalom utolsó száz évének történetéről. A szerző, ki több év előtt hosszabb időt töltött hazánkban, a *Friedrich Vilmos-féle Geschichte der Weltliteratur in Einzelndarstellungen X.* kötete gyanánt megjelent magyar irodalomtörténet ismertetéséből indul ki, melyet *Schwicker Henrik* írt; de a recensio nyomán, a tárgy alapos ismerete által feljogosítva, maga is sok önálló véleményt mond, s azonkívül az irodalomtörténet egész bibliografiai apparátusával megismerteti olvasóit.

A Magyar Könyv-Szemle új folyamának I. kötete a következő dolgozatokat tartalmazza:

A Magyar Könyv-Szemle új folyama. — Fejérpataky László: A Gutkeled-biblia. — Dr. Schrauf Károly: A bécsi egyetem középkori magyar anyakönyve. (Két mellékletel.) — Ráth György: Pilcz Gáspár és ellenfelei. (Adalék a hazai kryptokálvinizmus hitvitázó irodalmához.) — Szily Kálmán: Magyarországi György mester arithmetikája 1499-ből. (Három hasonmással.) — Szilágyi Sándor: I. Rákóczy György udvari iskolai történetéhez. — Dr. Thim József: Az 1848/49-iki magyarországi szerb felkelés történelmi irodalma. — Pauler Gyula: A magyar királyi országos levéltár. — Horváth Ignác: A Magyar Nemz. Múzeumi Könyvtár ősnymtatványainak jegyzéke. (I. közlemény.) — Lehrs Miksa: A budapesti egyetemi könyvtár XV. századbeli ritka rézmetszete. (Egy melléklettel.) Az eredeti német kéziratból fordította Kudora Károly. — Acsády Ignác: A dicalis összeírások gyűjteménye az orsz. levéltárban. — *Magyar Könyvesház.* (Adalék Szabó Károly Régi Magyar Könyvtárához.) I. Magyar nyelvű nyomtatványok. (Közlik: Hellebrant Árpád, dr. Hodinka Antal, Sch. Gy. és Széll Farkas) II. Idegen nyelvű hazai nyomtatványok. (Közlik: Hellebrant Árpád, Ráth György és Varju Elemér.) — *Külföldi Szemle.* Az új vatikáni könyvtár, Fraknói Vilmostól. Olaszországi történelmi kutatások, dr. Áldásy Antaltól. A boroszlói levéltári lelet magyar vonatkozásai, Schönherr Gyulától. A külföldi irodalom magyar vonatkozású termékei, Horváth Ignácztól. — *Tárca.* Jelentés a M. Nemzeti Múzeum könyvtáráról 1892/93-ban, Szinnyi Józseftől. A M. Nemzeti Múzeum könyvtára az 1891/92. munkaévben. Jelentés a budapesti m. kir. tudomány-egyetem könyvtáráról 1892-ben, Szilágyi Sándortól. A M. T. Akadémia könyvtárának állapotáról az 1892. évben. Jelentés az Erdélyi Múzeum-Egylet könyvtárának 1891/92. évi állapotáról, dr. Ferenczi Zoltántól. Jelentés a kolozsvári magyar kir. Ferencz József-tudomány-egyetem könyvtárának 1891/92. évi állapotáról, dr. Ferenczi Zoltántól. Jelentés a szegedi Somogyi-könyvtár 1891/92. évi állapotáról, Reizner Jánostól. — *Szakirodalom.* Kudora Károly: Könyvtár. Ism. Hellebrant Árpád. Dankó József: Vetus Hymnarium ecclesiasticum Hungariae. Ism. Kollányi Ferencz. Bibliotheca Zrinyiana. Ism. Erdélyi Pál. A győri püspöki papnevelő-intézet könyvtárának címjegyzéke. Ism. Horváth Sándor. A magyar kir. József-műegyetem könyvtárának címjegyzéke. Ism. Décsényi Gyula. Béla király névtelen jegyzőjének könyve a magyarok viselt dolgairól. Ism. D. Gy. A könyvtárak berendezéséről. (Handbuch der Architectur, IV. köt.) Ism. dr. Ferenczi Zoltán. Die Handschriften in Göttingen. 1. Universitäts-Bibliothek. Ism. dr. Áldásy Antal. Folyóiratok szemléje. (Egyet. Philologiai Közlöny, Erdélyi Múzeum, Irodalomtört. Közlemények, Kath. Szemle, Magyar Sion, Századok, Történelmi Tár, Turul, Centralblatt für Bibliothekswesen, Mittheilungen des Instituts für österr. Geschichtsforschung, Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichte) Ism. D. Gy. — *Vegyes közlemények.* A Magyar Könyv-Szemle új folyama. (Schönherr Gyula.) Változások a M. N. Múzeum könyvtárában. A M. N. Múzeum könyvtárának gyarapodása és forgalma az 1892. évben. A Magyar T. Akadémia új főkönyvtárnoka. A Magyar Nemzeti Múzeum ügye az országgyűlésen. Múzeumok és könyvtárak a vidéken. (Sch. Gy.) Müller Miksa ajándéka. A legnagyobb könyvtárak. (C. B.) Pap János budai könyvtáros végrendelete 1509-ből. (Varju Elemér.) A papir ára Kassán 1533-ban. Hornus Cometa. (Ifj. Kemény Lajos.) A chicagói könyvtári világ-kongresszus. Bél Mátyás V. kötetének új kiadása. 1848/49-iki iratok a M. N. Múzeumi könyvtárában. (H. S.) Erdélyi iskolai könyvek bibliográfiája. Adalékok az 1848/49-iki szerb felkelés irodalmához. (Dr. Thim József.) Hibaigazítás. — *Név- és Tárgymutató.*

A Magyar Könyv-Szemle új folyama.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyv-Szemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mely mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlönyö, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában, új folyamában is az eddigi nyomokon fog tovább haladni, a rendelkezésre álló eszközök teljes felhasználásával törekedve tudományos programjának megvalósítására. Első sorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismertetni fogja annak egyes csoportjait: a szorosan vett könyvtárt, a hirlap-osztályt s a kézirat- és levéltár osztályát; bemutatja e csoportok ritkaságait; beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról, ellenőrzi a netalán mutakozó hiányokat s teljes, megbízható képét fogja adni a könyvtár belső életének. Folytatni fogja továbbá a hazai és külföldi könyv- és levéltárak ismertetését, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és speciális bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére, s általában oda törekedve, hogy hazánk könyv- és levéltárainak hű tolmácsa legyen. Ismerteti a hazai és külföldi bibliografiai irodalom termékeit s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait, melyek összegyűjtése a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának egyik legfontosabb feladatát képezi. S mindezen munkájában összes igyekezetét arra fogja fordítani, hogy a bibliografia, könyv- és levéltártan fejlődésével lépést tartva, speciális céljai mellett az általános tudományos érdekeket is sikerrel szolgálhassa.

A folyóirat évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg, 24—26 ívnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 3 frt, egy-egy füzet ára 1 frt.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a **szerkesztő címére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.